

Σχολείο και Ζωή

3

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΟΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΒ'
ΜΑΡΤΙΟΣ
1964

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ Εκδίδεται τήν 1ην ἐκάστου μηνός. Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Γραφεῖα: Περικλέους 21 — Ἀθήναι	ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ Ἑσωτερικοῦ: Ἑτησίᾳ Δρχ. 90 Γιά τὰ Σχολεῖα » 90 Γιά τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς » 60 Τὸ τεῦχος » 8 Ἐξωτερικοῦ: Γιά Ἐκπαιδευτικοὺς: 1 λίρα Ἀγγλίας ἢ δολλάρια 2,80 (Ἑτησίᾳ). Γιά σχολεῖα: 1 λίρα Ἀγγλίας καὶ 10 σελλίνια ἢ δολλάρια 4. (Ἑτησίᾳ). Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουά- ριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὰς κλπ. στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς Περικλέους 21 Ἀθή- νας (Κ). Τηλ. 27-173.
«L'ECOLE ET LA VIE» REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE Directeur: G. ZOMPANAKIS Gérant: A. ZOMPANAKIS Rue: Périclès 21 — Athènes Année 12 MARS 1964	
ΕΤΟΣ ΙΒ'	ΜΑΡΤΙΟΣ 1964
ΤΕΥΧΟΣ 3	
Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ Ἔργασίαι: Γερ. Α. Γεωργιάδης Ὁδὸς Βαλτετσίου 62 — Ἀθήναι — Τηλ. 624-692	

Ἐγγράφονται συνδρομηταὶ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
 χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» εἰς τὰ Γραφεῖα μας
 ΟΔΟΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ 21 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 227.173

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανάκης: Ἡ κρατικοποίηση τοῦ Κράτους	σελ. 97
Εὐαγγέλου Π. Φωτιάδης: Τὸ εἰκοσιένα	» 99
Σπ. Παγιατάκης: Ἡ πρόοδος καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συγχρόνου ἀγωγῆς	» 105
Εὐρ. Σούρλα: Georg Kerschensteiner	» 110
Γ. Β. Κυριαζοπούλου: Ἰσορροπία τοῦ προγράμματος καὶ ὁργάνωσις τῆς σχο- λικῆς ἐργασίας	» 113
Π. Βαλσαμάκης: Μορφές δημιουργικῆς αἰσθητικῆς ἀγωγῆς στὸ 25ο Δημοτικὸ Σχολεῖο Ἀθηνῶν	» 117
Π. Μ. Σιμιλλῆ: Κίνητρα μαθήσεως	» 118
Θ. Μακροπούλου: Μὴ κακομεταχειρίζετε τὰ παιδιὰ	» 130
Διεθνὴς Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις:	» 133
Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις:	» 135
Μ. Γ. Παπαγεωργίου, κ.ἄ.: Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου	» 142

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Ἔτος ΙΒ'

Μάρτιος

Τεῦχος 3

Ἡ κρατικοποίηση τοῦ Κράτους

Τὸ ὑπουργικὸ Συμβούλιον τῆς νέας Κυβερνήσεως, ποὺ προήλθε ἀπὸ
 τὴν θριαμβευτικὴν ἐκλογὴν τῆς 16ης Φεβρουαρίου, συνήλθε στὴν πρώτη του
 συνεδρίαση στίς 19 τοῦ μηνός. Κατ' αὐτὴν ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουρ-
 γὸς τῆς Παιδείας κ. Γεώρ. Παπανδρέου εἶπε στοὺς ὑπουργοὺς τὰ ἑξῆς
 ἀξιωματικὰ:

«Ἡ σημερινὴ μεγάλη χαρὰ μας, εἶπε, σκιάζεται ἀπὸ τὸ βαρὺ πέν-
 θος διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Σοφοκλῆ Βενιζέλου. Ἔπεσεν εἰς τὰς ἐπάλ-
 ξεις τοῦ ἀγῶνος. Καὶ ἔπεσεν ἐν θριάμβῳ. Ἄς εἶναι παρηγορία, ὅτι τὸν
 ἐθρήνησεν ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς καί, κατ' ἐξοχήν, βεβαίως, ὁ δημοκρα-
 τικὸς κόσμος. Θὰ διατηροῦμεν πάντοτε εὐλαβῶς τὴν μνήμην του.»

«Ὑπεσχέθημεν, εἶπε, μίαν περίοδον ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Καὶ
 ὀφείλομεν νὰ τηρήσωμεν τὸν λόγον μας. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ αἰσθηματῶς
 ἱστορικῆς εὐθύνης πρέπει νὰ κατέχωνται ὅλα τὰ μέλη τῆς Κυβερνή-
 σεως. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶμεθα μίᾳ Κυβέρνησις, ὅπως αἱ ἄλλαι. Πρέ-
 πει νὰ γίνωμεν μίᾳ ἱστορικῇ Κυβέρνουσιν τῆς Δημοκρατίας: Ἡ Κυ-
 βέρνησις τῆς Νομιμότητος, τῆς Ἀρετῆς, τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Δημιουρ-
 γίας. Ἡ ἀληθὴς Κυβέρνησις τοῦ Λαοῦ.» «Καὶ ὡς ἀρχίσωμεν, προσέθεσεν,
 ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Τὰ ὑπουργεῖα θὰ παύσουν νὰ εἶναι τὰ κομματικὰ κα-
 φενεῖα τῶν ὑπουργῶν. Θὰ διατηρήσουν οἱ ὑπουργοὶ τὰ ἰδιαίτερα κομ-
 ματικὰ τῶν γραφείων ἐκτὸς τῶν ὑπουργείων. Ἡ τήρησις αὐτῆς τῆς ἀρ-
 χῆς, ἐτόνισεν, ἀποτελεῖ μεταξὺ ἡμῶν, θέμα ἐμπιστοσύνης. Τὰ ὑπουρ-
 γεῖα ἀνήκουν εἰς τὸ Κράτος, εἰς τὸν Λαόν, ὅχι εἰς τὸ Κόμμα.»

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς προσέθεσεν, ὅτι θὰ ἰδρυθῇ εἰς ἕκαστον
 ὑπουργεῖον Γραφεῖον Πληροφοριῶν, ἀπὸ ἐξαιρέτους ὑπαλλήλους, τὸ
 ὅποιον θὰ λειτουργεῖ συνεχῶς, θὰ δέχεται τὰς αἰτήσεις τῶν πολιτῶν
 καὶ θὰ τοὺς παρέχῃ πληροφόρησιν καὶ ἐπεξηγήσεις. «Ὁ πο-
 λίτης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρεῖται ὅτι ἔχει μόνον, χωρὶς τὸν

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ K. Κων. Διδ.

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44433

κομματάρχην ἑνας ἐνοχλητικὸς ἐπισκέπτης. Θὰ πρέπει νὰ θεωρῇται ὁ δικαιοῦχος τῆς Δημοκρατίας.»

«Θὰ πρέπει νὰ ὀρισθοῦν καὶ νὰ τηροῦνται αὐστηρῶς αἱ ὥραι ἀκροάσεως καὶ τῶν βουλευτῶν καὶ τοῦ κοινοῦ. Καὶ ἐπειδὴ, συνήθως, τὰ πρωῒνὰ παραβιάζονται ἀπὸ τὰς ἐπισκέψεις, θὰ πρέπει οἱ ὑπουργοὶ νὰ τὸ πάρουν ἀπόφασιν, ὅτι θὰ ἐργάζωνται τὰ ἀπογεύματα, ἀπὸ τὰς 5 ἕως τὰς 10, μὲ κλεισμένας τὰς θύρας τῶν ὑπουργείων. Ἡ ὑπερμετρος κοινωνικὴ ἀπασχόλησις, ἡ ὁποία εἰς τὰς Ἀθήνας καθιστᾷ σχεδὸν ἀδύνατον τὸ σοβαρὸν, ἐπιστημονικόν, ἐπαγγελματικὸν καὶ πολιτικὸν ἔργον, θὰ πρέπει ἀποφασιστικῶς, ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, νὰ περιορισθῇ.»

«Θὰ πρέπει, γενικώτερον, νὰ πρυτανεύσῃ πνεῦμα ἀπολύτου νομιμότητος. Βεβαίως, δὲν θὰ παραμείνουν εἰς τὰς θέσεις των οἱ πράκτορες τῆς φαυλοκρατίας τῆς ΕΡΕ. Ἀλλὰ θὰ φύγουν νομίμως. Καὶ θὰ ἀντικατασταθοῦν ἐπίσης μὲ αὐστηρὰ κριτήρια ἱκανότητος καὶ ἠθους.»

«Καὶ θὰ ὑπάρξῃ Ἀρετὴ εἰς τὸν δημόσιον βίον. Θὰ εἰσθε ἄγρυπνοι, ἰδίως, ἀπέναντι τοῦ ἐπιλεγομένου περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὅποιον, ἐκτὸς τῶν παλαιῶν δοκιμασμένων καὶ ἀξίων φίλων, σπεύδουν, πάντοτε, νὰ προστεθοῦν τυχοδιῶκται, οἱ ὅποιοι εἶναι ἔξ ἐπαγγέλματος θαυμασταὶ καὶ ἐκμεταλλεῦται ὅλων τῶν ἰσχυρῶν.»

«Ἡ Κυβέρνησίς μας θὰ πρέπει νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς Κυβέρνησις Νομιμότητος καὶ Ἀρετῆς. Καὶ ἐπίσης ὡς Κυβέρνησις Δημοκρατίας. Θὰ πραγματοποιήσωμεν τὸ περιεχόμενον καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς Δημοκρατίας.»

«Ἀνεγράφη, συνέχισεν ὁ κ. Πρωθυπουργός, ὅτι ἡ Κυβέρνησίς μας, ὅπως ἐσχηματίσθη, ἔχει ἀπόκλισιν δεξιάν. Ὁ ἰσχυρισμὸς ἀποτελεῖ μῦθον. Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει καμμίαν ἀπόκλισιν, οὔτε δεξιάν, οὔτε ἀριστεράν. Εἶναι καὶ θὰ μείνῃ πάντοτε, καὶ εἰς τὸ μέλλον Κέντρον. Αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν ἐδώσαμεν εἰς τὸν Λαὸν καὶ θὰ τὴν τηρήσωμεν. Τὴν εὐθύνην τῆς τηρήσεως αὐτοῦ τοῦ λόγου φέρει εἰς ἀκέραιον ἡ ἡγεσία.»

«Κατὰ τὴν σύνθεσιν τῆς Κυβερνήσεώς μας, κατέληξεν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, δὲν διεπιστώθη καμμία ἀπολύτως ἰδεολογικὴ διαφωνία. Ἀνέκυψαν μόνον προσωπικὰ θέματα. Καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἄξια στελέχη τῆς Ἐνώσεως Κέντρου, τὰ ὅποια, εὐλόγως, ἀξιῶνουν νὰ μετέχουν τῆς Κυβερνήσεως, εἶναι περισσότερα ἀπὸ τὰ ὑφιστάμενα ὑπουργεῖα. Δημιουργεῖται, τοιοῦτοτρόπως, δικαία στενοχωρία τῶν ἀπόντων, ἡ ὁποία εἶναι ἐπίσης καὶ ἰδική μου. Ἐλπίζω, ὅμως, ὅτι θὰ ὑπάρξῃ χρόνος, ἐνώπιον ἡμῶν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διαδοχικὴν χρησιμοποίησιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅλων τῶν ἐξαιρέτων δυνάμεων τοῦ κόμματος.»

Μέσα στὰ σύντομα, ἀλλὰ ἐπιγραμματικὰ αὐτὰ λόγια περιέχεται συμ-

πυκνωμένο ὁλόκληρο τὸ πνεῦμα καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς ἐθνικῆς ἀναδημιουργίας ὅπως τὴν θέλει ἡ ἀληθινὴ Δημοκρατία. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς κόσμος τῆς χώρας, ποὺ εἶναι «φύσει καὶ θέσει» δημοκρατικὸς, δὲν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία, ὅτι θὰ ἀποτελέσῃ καὶ τώρα, ὅπως τὸ ἔπραξε πάντοτε, τὴν πρωτοπορίαν τῆς ἠθικῆς, τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνασυγκροτήσεως τοῦ τόπου.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ *

Ἐκατὸν τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη παρήλθον ἀπὸ τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ 1821. Καὶ τὸ Ἔθνος αἰσθάνεται κατὰ παρερχόμενον ἔτος ἐπιτακτικώτεραν τὴν ἀνάγκην νὰ στρέφεται πρὸς τὴν μεγάλην ἡμέραν, καθ' ἣν ἐορτάζει τὸν διπλοῦν Εὐαγγελισμόν: τὸ ἐθνικὸν Πάσχα καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος. Τὸ Γένος οἶονεὶ ἀναγεννᾶται καὶ ἀναβαπτίζεται τὴν ἡμέραν αὐτὴν εἰς νέαν κολυμβήθραν, ὅπως ἀναγεννᾶται καὶ ἀναβαπτίζεται καὶ κατὰ τὴν ἄλλην μεγαλάνυμον ἡμέραν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940.

Καὶ ἡ τραγικὴ φυλὴ, τὴν ὁποῖαν σκέπουν αἱ πτυχαὶ τῆς γαλανολεύκου, βαυκαλίζεται μὲ τὰς ἐπώδους τοῦ μεγάλου ἀγῶνος καὶ σκιρτᾷ ἡ ψυχὴ καὶ ἐνώπιόν μας ἀναπάλλεται ἡ μαγικὴ φαντασμαγορίαν τοῦ Ἑθνους, ποὺ χορεύει τὸν χορὸν τοῦ θανάτου. Καὶ ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Κουρήτες τῆς Κρήτης ἐχαιρέτιζον τὸν νεογέννητον Δία, οὕτω καὶ τὸ Γένος χαιρετίζει τὸ Εἰκοσιένα μέχρι τοῦ Σαγγαρίου καὶ τῆς νίκης τῆς Πίνδου καὶ τῆς Κύπρου. Καὶ ὅπως κάποτε οἱ εὐφάνταστοι ἀγρόται τοῦ Μαραθωνίου ἄλσους, ἑπτακόσια ἔτη ἀκόμη μετὰ τὴν νίκην, ἤκουον τὴν κλαγγὴν τῶν ὄπλων καὶ τὴν βοὴν τῶν χρεμετιζόντων ἵππων καὶ τῶν μαχομένων ἀνδρῶν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας ἀκοὴν θὰ ἤχη ἡ κραυγὴ τῶν ὀλίγων ἐλευθέρων μαχητῶν, πολεμούντων εἰς τὴν παλαιάν κοιτίδα τοῦ Ἑλληνος, ὑπὸ τὸν ἀγρίον ψίθυρον τῆς ἱερᾶς φηγοῦ καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Δωδωναίου καὶ τοῦ Ἰδαίου Διός, ἐναντίον τῶν ὕβριστων τῆς Αἰδοῦς καὶ τῆς Δίκης.

Ἄν σήμερον ἀνέξῃ ὁ παλαιὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους, ποὺ εἶχε πετάξει τὰ βιβλία χάριν τοῦ ὅπλου καὶ εἶχε συμπολεμήσῃ μὲ τοὺς μαθητάς του εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα, θὰ ἐδείκνυε τὴν πατριὸν γῆν, θὰ ἀνεπόλει τὰ δεινὰ τοῦ Ἑθνους, τῶν πολλῶν αἰώνων τὰς δοκιμασίας, τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν τὰς δυσβαστάτους τύχας καὶ θὰ ἔλεγεν ἐν ὀνόματι τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ 1821: Αὕτῃ ἡ γῆ ποὺ πατεῖτε σήμερον ἐλεύθεροι, εἶναι γῆ μαρτυρικὴ, βρεγμένη μὲ τὸ αἷμα, ζυμωμένη μὲ τὸ δάκρυ γενεῶν ἀναριθμήτων, αἱ ὁποῖαι τὴν εἶδον νὰ πίπτῃ ἀπὸ κατακτητοῦ εἰς πορθητὴν, ἀπὸ δυνάστου εἰς κύριον. Ὁ ἥλιος αὐτὸς ποὺ φωτίζει τώρα ἐλεύθερα τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἐλεύθερα τὰ βουνὰ καὶ τοὺς ἀγρούς, ὁ ἥλιος αὐτὸς εἶδε πανσπερμίαν λαῶν, ποὺ ἦλθον καὶ ἐδούλωσαν τοὺς προγόνους, ἀλλ' ἦλθον καὶ παρήλθον καὶ ἀφήκαν σὰς νὰ χαιρετίσῃ ὁ κόσμος, ἐλευθέρους χειριστὰς τῶν τυχῶν σας, αὐτονόμους κυρίους τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποῖαν τὰ ἔνδοξα ΟΧΙ τῶν προπατόρων ἔδωσαν τὴν ἀναφαίρετον ἀλλὰ καὶ ὑποχρεοῦσαν δύναμιν: Ἑλληνικὴ γῆ νὰ μείνῃ ἡ γῆ αὐτὴ διὰ τῶν αἰώνων.

* Ὁμιλία γενομένη εἰς τὴν Ἑστίαν Νέας Σμύρνης τῇ 24 Μαρτίου 1959 ὑπὸ τοῦ κ. Εὐαγγέλου Π. Φωτιάδου, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Αὐτὰ θὰ ἔλεγεν ὁ γηραιὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους. Καὶ φυλλομετρῶν μὲ τρέμοντα δάκτυλα τὰς σελίδας ἐκείνας, ὅσαι δὲν εἶχον χρησιμεύσει εἰς αὐτὸν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἀγῶνος πρὸς περιτύλιξιν σφαιρῶν, βυθίζει ὁ διδάσκαλος τὸ πνεῦμα εἰς τὸ παρελθόν. Ἀπὸ τὸ σκοτός τῶν αἰώνων ἀνασύρει σκηινὰς μεγαλυνύμου ἐλευθερίας καὶ θλιβερὰς δουλείας, εἰκόνας ἐρημώσεων, ἀνασύρει αὐλαίαν ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποῖας ἡ γενέτειρα τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἡ γενέτειρα τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου εἶχε μεταβληθῇ εἰς πρατήριοι ἀνδραποδῶν, τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ καλοῦ εἶχε σάβανωθῇ μὲ πέπλον θανάτου, ἡ ἐπηγγελμένη γῆ εἶχε γίνεαι τόπος κολάσεως.

Πράγματι, μένεις ἐνεὸς πρὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιδρομέων καί τῶν πορθητῶν, ὅσοι ἐδήλωσαν ἢ ἐδούλωσαν τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Αὕτη ἡ ἐπείκαιρος θέσις τῶν χωρῶν, ὅπου ἐγκατεστάθη διὰ τῶν αἰώνων ὁ ἑλληνικός λαός μεταξύ τῆς Ἀνατολῆς καί τῆς Δύσεως, μετέβαλε τήν περιοχὴν εἰς γέφυραν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐπέρασαν ἔνοπλοι οἱ Ἀσιάται κατακτηταί, ὅσοι ἐπεχείρουν νά εισορμήσουν εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ οἱ ὀρμυντες ἀπὸ Εὐρωπαϊκάς χώρας εἰς τὴν Ἀνατολήν ως ἔθνη μεταναστύν- Πληστοί μὲ τὸν σταυρόν εἰς τὸ στήθος χάριν δῆθεν ἀπελευθερώσεως τοῦ Παναγίου Τάφου, ἥ ὧς ἐπίμαχοι μνηστήρες τῆς Μεσόγειας θalασσοκρατίας. Στρατηγικόν ὄρομητήριον ὧλον ἐχηρήσμευσαν αἱ ἑλληνikai χώραι ὧς τῶν ἀγώνων κένιστρον. Πᾶσα μεταναστευτική πορεία, πᾶσα κατακτητικὴ ἐκστρατεία ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς καί τάνἀπαλιν, εὗρισκεν ἀνοικτὴν καί ἀναγκαίαν τὴν διάβασιν μέσω τῶν χωρῶν τοῦ Ἑλληνισμού. Κάθε λοιλοψυχὸς ἐνεφανίζετο εἰς τὸν ὀρίζοντα τοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς παρέσυρεν εἰς τὴν δίλην της τὴν Ἑλλάδα. Κάθε δυτικός κυκλών συνεκλόνει σύρριζα τὴν γῆν τῶν Ἑλλήνων.

'Αλλ' εἰς τὰ χεῖλη τῶν ὀρύσσων που διήνοιγεν ὁ στρόβιλος, ἐφύτρωναν πάνποτε νέα λουλούδια, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐμάραινε νέαν πνοὴν κακήν. Καί θα ἀκολουθήσῃ ἡ κακίστη πνοή, ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ στρατιωτικότερου κλάδου τοῦ Ἱσλαμ. 'Αλλ' ἡ Ἑλλὰς δὲν ἤτο προωρισμένη εἰς τὸν θάνατον καί ἔβρεχε πλέον μάνα ὁ οὐρανὸς καί διετηρεῖτο εἰς τὰς ρωγάς τῶν ἐρημίων βράχων δράσου σταγόν, καί ἐσώζετο ὁ κόκκος τῆς ἐλευθερίας ἕως οὗ ἀνέθαλεν εἰς δένδρον παλιγγενεσίας.

Δὲν ὑπάρχει χώρα ἑλληνικὴ ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἡσθάνθη τὴν ὀδύνην τῆς ξενοκρατίας. Καὶ πρὶν ἀκόμη ὁ Κύρος, ὁ πράγματι μέγας, δουλῶσιν τὴν ἀνθηρὰν Ἑλλάδα τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Αἰολίδος, ἡ ὁποία εἶχε διατηρήσει τὴν ἐθνικὴν τῆς ὑπαρξιν κατὰ τὴν σκληρὰν ἀγῶνιν πρὸς τοὺς Λυδοὺς, πρὶν ἀκόμη ὁ Δαρεῖος καὶ ὁ Ξέρξης ζητήσουν γῆν καὶ ὕδωρ ἀπὸ τὴν ἐντεῦθεν Ἑλλάδα καὶ δουλῶσιν πρὸς ἐξουσίαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἄλλας περιοχάς, συνετάραξαν πρὸ αὐτῶν ἐκ βάθρων τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἢ ὀρθότερον τὴν Ἀσιατικὴν Ἑλλάδα, κατερχόμενοι οἰοῦντι πρόσδρομοι τῶν Σλάβων ἀπὸ τὰς βορείους ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου, καὶ κατέλαβον τὴν Ἑλληνικὴν Κύπρον οἱ Φοίνικες, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Αἰγύπτιοι.

Ἀργότερον θὰ σεισθῇ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη ὑπὸ τὸ βαρὺ πέλμα τῶν Γαλατῶν, οἱ ὅποιοι θὰ κατέλθουν μέχρι τῶν Δελφῶν. Καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ γενναίου βασιλέως τῶν Μακεδόνων Πτολεμαίου τοῦ Κεραινοῦ αἴρεται ἐπὶ λόγχης ὡς τρόπαιον. Καὶ ὅταν ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα οἱ Γαλάται, θὰ λάβῃ πείραν αὐτῶν ἡ Ἀσιατικὴ Ἑλλάς καὶ θὰ δοθῇ ἀφορμὴ εἰς τοὺς περιωνύμους Ἀτταλίδας τοῦ Περγάμου νὰ κερδήσουν τὰς λαμπρὰς ἐκεῖνας νίκας, αἱ ὁποῖαι ἀπεμνημονεύθησαν εἰς θαυμάσια μνημεῖα τέχνης εἰς αὐτὸ τὸ Πέργαμον καὶ εἰς ἐξάιρετα ἀναθήματα τῶν Περγαμηνῶν βασιλέων εἰς τὰς Ἀθήνας.

Θὰ ἔλθουν κατόπιν οἱ Ῥωμαῖοι, ὀλοκληρώνοντες τὴν κοσμοκρατορίαν καὶ ἐκδικούμενοι τὸν μέγαν βασιλέα τῶν Ἑπειρωτῶν, συνεχιστὴν πρὸς δυσμὰς τοῦ ἔργου τοῦ Μακεδόνος ἐξαδέλφου. Καὶ ὄχι μόνον τὸν Πύρρον. Θὰ ἐνθυμοῦνται καὶ τὸν δηθεν γενάρχην τῶν, τὸν Αἰνεῖαν. Αὐτὸς ὁ Βεργίλιος, τὸ θρέμμα τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τοῦ Θεοκρίτου, θὰ καυχηθῇ, ὅτι μᾶς ὑπέταξαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Αἰνεῖου τιμωροῦντες τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας. Οἱ Ῥωμαῖκοι ἄετοι θὰ δεσπόσουν ὅλων τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, καὶ μόνον μετὰ τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας θὰ ἀποδοθοῦν καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, εἰς τὸν τρίτον Ἑλληνισμόν, — τὸν μεσαιωνικόν, — μετὰ τὸν ἀρχαῖον καὶ τὸν Ἀλεξανδρινόν.

Τὸ λάβαρον τοῦ χριστιανικοῦ Βυζαντίου δὲν προλαμβάνει ἀκόμῃ νὰ στηρίξη τὸν Ἑλληνισμόν εἰσερχόμενον εἰς νέαν φάσιν τοῦ ἐθνικοῦ του βίου, — καὶ νέοι χεῖμαρροι ἐπιδρομῶν κατακλύζουν τὴν ἑλληνικὴν περιοχὴν. Ἀπὸ τὸν Δούναβιν οἱ Κοστοβῶκοι πρῶτοι. Ἀπὸ τὰ πέριξ τῆς σημερινῆς Πρωσσίας οἱ Γότθοι, οἱ ὅποιοι θὰ καταστρέψουν τὸ πᾶν. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθοῦν τὰ λεγόμενα τοῦ Συνεσίου, τοῦ ἔπειτα Κυρήνης, ὅτι αἱ Ἀθηναὶ ὠμοιάζον πρὸς «ἱερεῖον ἐσφαγμένον», τοῦ ὁποίου ὑπολείπεται μόνον τὸ δέρμα. Ἀκολουθοῦν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐννων, συγγενῶν καὶ προδρόμων τῶν Τούρκων, ἔπειτα οἱ Ἀραβες, οἱ Ρῶς ὑπὸ Σκανδιναβοὺς ἀρχηγούς, οἱ Ἀβαροι καὶ ἄλλοι ποικιλώνυμοι Σλάβοι, ἔπειτα οἱ Βούλγαροι, οἱ Νορμανδοί, οἱ Οὐγγροι, ἀρχίζουν ἐπίσης οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς Πατζινάκας καὶ τοὺς Σελτζουκίδας Τούρκους. Καὶ ἔρχονται αἱ δυσώνυμοι ἡμέραι τῆς τετάρτης Σταυροφορίας. Ὁ τάφος τοῦ Σωτῆρος εἶναι τὸ πρόσχημα: Ὁχι ἡ Παλαιστίνη, ἀλλ' ὁ Βόσπορος εἶναι τὸ ἀληθινὸν σύνθημα. Καὶ ἐπὶ τῶν γαλερῶν τῆς Βενετίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ μνησικάκου τυφλοῦ Δόγη Δανδόλου, ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου πρωτοστατεῖ εἰς τὸ συμμιγὲς στρατόπεδον τῶν δῆθεν σταυροφόρων πορθητῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἰταλὸς μαρκήσιος καταλαμβάνει τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, Βέλγος κόμης ἐγκισθισταὶ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος, καὶ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἀκάθαρτον ἤδη ἀπὸ τὸ ὄργιον τῶν ψευδυνύμων σταυροφόρων, ἀντηχοῦν αἱ ψαλμῳδαὶ τοῦ Λατινικοῦ κλήρου. Εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἑλλήνων βασιλέων κάθηται Φλαμανδὸς αὐτοκράτωρ, καὶ εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Χρυσσοστόμου καὶ τοῦ Φωτίου ἀναρριχᾶται Βενετὸς Πατριάρχης. Καὶ ἐνῶ ἡ Ἑλληνικὴ Βασιλεῖα τρέπεται τὴν ὁδὸν τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Τραπεζοῦντα, οἱ Ἑσπέριοι σταυροφόροι, σταυρώσαντες τὸν Ἑλληνισμόν, διεμέριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά, τίς τι ἄρη.

Ἐνομήσθη ὅτι ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου : Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐφαίνετο ἐξαφανισθεὶς. Διητηρεῖτο λαθρόβιος εἰς ὀλίγας μόνον γωνίας τῶν ἄλλοτε ἀπεράντων ἐκτάσεων. Ἀλλὰ σιγὰ· σιγὰ ἀναζωογονεῖται. Νικηφόρος ἡ ἐξόριστος Βασιλεῖα ἐπιστρέφει καὶ πάλιν μὲ τὸν δικέφαλον ἀετὸν τῶν Παλαιολόγων εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἄγγελοι μάχονται ἀπεγνωσμένως εἰς τὸν βόρειον προμαχῶνα, εἰς τὴν Ἑπείρον. Εἰς τὴν ἑπαλξιν τοῦ Νότου, εἰς τὸν Μορέαν, οἱ Παλαιολόγοι καὶ μάλιστα ὁ Κωνσταντῖνος θὰ δημιουργήσουν τὸν πυρῆνα τοῦ τετάρτου Ἑλληνισμοῦ, τῆς Νεοελληνικῆς ἐθνότητος, ὅπως ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος. Ἐφαίνετο ἐνισχυομένη ἡ μικρὰ πλέων αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου, ἐφαίνετο ἀποτρεπόμενος ὁ μέγας κίνδυνος τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος ἐξορμᾷ ἀπὸ τὸν Μυστράν, ραίνεται μὲ ροδόσταγμα εἰς τὰς λατινοκρατουμένας Πάτρας, ἐλευθερώνει ἀπὸ τοὺς Λατίνους ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν χερσόνησον, ἐλευθερώνει τὰς φραγκοκρατουμένας Ἀθήνας καὶ ἀνέρχεται ἐλευθερωτὴς μέχρι τῆς Πίνδου — τῆς κλασσικῆς πύλης τῶν εἰσβο-

λάν. Ἄλλ' εἰς μάτην. Θὰ πέση ὁ τελευταῖος Βυζαντινὸς καὶ πρῶτος νέος Ἕλληνας. Καὶ θὰ πέση ὑπερασπιστὴς τῆς «Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας», ὅπως ὠνόμασεν ὁ Ἡρόδοτος τὸ πρῶτον ΟΧΙ, τὴν πρώτην ἄμυναν τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ τῶν ἐλευθέρων πολιτικῶν θεσμῶν, τῶν ὁποίων πρυτανεύει ἡ Δίκη καὶ ὁ Νόμος.

Ἀλλὰ τὴν 25ην Μαρτίου 1821, καὶ κατόπιν, ἐσαρώθη καὶ ὁ δουλων τῆς 29ης Μαΐου, ἐσαρώθη ἔπειτα καὶ ὁ ἀπόγονος τοῦ Κρούμμου, ὅπως ἐσαρώθησαν διαδοχικῶς ὅλοι. Καὶ τὰ κόκκαλα τῶν μεγάλων νεκρῶν ἐπύργωσαν τὴν ἱερὰν πυραμίδα τῶν ἀτελευτήτων ΟΧΙ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον ἠκούσθησαν εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν ἄβρὰν Ἰωνίαν, τὴν τραγικὴν μητέρα λεπτοῦ πολιτισμοῦ, πρὶν ἀκουσθῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν μητροπόλεων, πρὶν συνοψίση αὐτὰ εἰς τὸ «μολὼν λαβέ» ὁ ἄναξ τῆς μεγαλοδόξου πόλεως. Καὶ ἐπότισε τὴν πυραμίδα αὐτὴν τῶν ὁσίων τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἡρώων, — καὶ ἡ ἀπ' αἰῶνων αἱματηρὰ σὺτὴ θυσία ἐπιτελεῖ τὸ ἔργον τῆς μυστηριώδους δυνάμεως τοῦ αἵματος. Δημιουργεῖ ζῶν ἀπὸ τὴν τέφραν.

Καὶ εἰς τὸν ἄνισον τοῦτον ἀγῶνα ἔχει ἀκεραίαν τὴν ἰσχύν του ὁ περὶ ἑργος ἐκ πρώτης ὄψεως ὅσον καὶ βαθὺς καὶ ἑλληνικώτατος λόγος τοῦ μεγάλου ἀρχαίου ἱστορικοῦ, ὅτι θὰ φονευθῶν οἱ ἄνθρωποι διὰ τὴν σωθῆναι τὸν τόπον. Δίδει τὸν τόπον, ἡ γῆ, ἡ παμμήτωρ γῆ τοῦ Αἰσχύλου, ἔδιδεν εἰς τὸν Ἕλληνα τὸ νόημα τῆς ὑπάρξεως. Καὶ αἰώνιος Ἀνταῖος εἶναι ὁ Ἕλληνας, λαμβάνων δύνανται, ὅταν ἀποκάμνη, ἀπὸ τὴν μητέρα του Γῆν.

Ἐορτάζοντες σήμερον τὰ Ἑλευθέρια, δυνάμεθα νὰ ἀνακράξωμεν πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς, παλαιούς καὶ νέους, ἐκλιπόντας καὶ ζῶντας, ὅτι, ἐνῶ αὐτοὶ ἦλθον, κατέστρεψαν καὶ παρήλθον, ἡμεῖς μίαν ἀκόμη φορὰν ἱστάμεθα ἐλευθερωταὶ καὶ νικηταὶ ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους. Δυνάμεθα νὰ ἀνακράξωμεν πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ὅτι μετὰ τόσας καταγίδας, ἡ νίκη ἐστάθη καὶ πάλιν ἄπτερος ὑπεράνω τῶν Ἀθηναίων, αἱ ὁποῖαι θὰ συμβολίζουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τὸν πολιτικόν, τὸν πνευματικόν καὶ τὸν αἰσθητικόν Νόμον. Πρὸς ὅλους ὅσοι μᾶς ὠνείδιζον ὡς Γραικύλους ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡμεῖς ἀνεστήθημεν καὶ εἰς τὴν ἄλυσιν τῶν παλαιῶν, ἀπὸ τῶν ὠχυρῶν χρόνων, τροπαίων, προσθέτομεν διαρκῶς νέους κρίκους, τῶν ὁποίων τελευταῖοι χρονικῶς, ἀλλ' εἰς πρώτην γραμμὴν κατ' ἀξίαν, ἡ Πίνδος, ἡ Νεμέσκα, ἡ Τρεμπεσίνα, ἡ Κλεισούρα, ἡ Κάμια, τὸ Τεπελένι, τὰ ὄχυρά τῆς γραμμῆς ἡ Ἀχίλλεια, ἡ Κλεισούρα, ἡ Κάμια, τὸ Τεπελένι, τὰ ὄχυρά τῆς γραμμῆς. Μεταξὺ, ὁ Γράμμος, τὸ Βίτσι, ὁ ἀγὼν τῆς Κορέας, ἡ μάχη τῆς Κύπρου. Καὶ τέλος πρὸς τοὺς κατήλους τῆς ἱστορίας ὅσοι μᾶς ὠνόμασαν ἀποβράσματα τῆς Ἀσίας καὶ σλαβογενεῖς, ὡς εἴπωμεν, ὅτι ἡμεῖς ἐπὶ πεντήκοντα τοῦλάχιστον αἰῶνα ἐμείναμεν οἱ αὐτοί, ἀμνηστικοί, καρτερικοὶ εἰς τὰς συμφοράς, γενναῖοι φρόνες εἰς τὰς νίκας.

Δὲν συνηθίσαμεν οἱ Ἕλληνες νὰ κομπορρημονοῦμεν διὰ τὰ κατορθώματα μας καὶ μὲ βεβαιότητα θὰ λεχθῇ, ὅτι ὑπετιμήσαμεν ἀτυχῶς τὰ τρώπαυτά μας, ὅτι ἐδυσπιστήσαμεν πρὸς αὐτά, ὅτι δὲν ἐξήραμεν ὅσον ἔπρεπε τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῶν.

Δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη οἱ πολλοὶ τὴν ἀκριβῆ ὅσον καὶ πελωρίας σημασίας στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν μας ἱστορίαν. Ἀγνοοῦμεν λ.χ. τὴν θεμελιώδη συμβολὴν εἰς τὸν Συμμαχικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων τῆς νουμαχίας τῆς Ἑλλης. Ἀγνοοῦμεν οἱ πολλοί, ὅτι κατὰ κοινὴν ἀναγνώρισιν φίλων καὶ ἐχθρῶν, τοῦ Γκιγιωμά, τοῦ Φρανσέ ντ' Ἐσπραὶ καὶ ἐξ ἐτέρου τοῦ Λούντεντορφ, ἡμεῖς διηνοιξάμεν τὸν δρόμον εἰς τὴν ρῆξιν τοῦ Ἀνατολικοῦ Μετώπου, ἡ ὁποία ἐπέφερεν ἀμέσως καὶ τοῦ Δυτικοῦ Μετώπου τὴν πτώσιν κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον.

Ἐλησμονήσαμεν τὸν Σαγγάριον, ἓνα τῶν μεγίστων κατορθωμάτων τῆς καθολικῆς στρατιωτικῆς ἱστορίας. Καὶ τὴν μυθικὴν ἄμυναν εἰς τὰ ὄχυρά τῆς γραμμῆς Ἰωάννου Μεταξὰ τῷ 1941 γνωρίζομεν σχεδὸν μόνον ἀπὸ τὸν κατὰ πλῆκτον δημόσιον θαυμασμόν καὶ ἔπαινον τοῦ Χίτλερ.

Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα καὶ τοῦτο τῆς σεμνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος, ὅτι ἀπεδώσαμεν τὰς νίκας ὅχι εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' εἰς ὑπερτέρας δυνάμεις. Καὶ ἐνῶ ἠλλάξαμεν θεοὺς, ἓνα θεὸν λατρεύομεν τὸν αὐτὸν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, τὸν Σωτῆρα Θεὸν τῆς Ἑλλάδος, τὸν Ἰλεων καὶ φιλόφρονά τοῦτον θεόν, ὅτι ἔσωσεν αὐτὸς τῆς πατρίδος τὸ χῶμα.

Ἀπὸ τῆς παλαιστάτης ἐμφανίσεώς των, ὡς δημιουργῶν ἱστορίας, οἱ Ἕλληνες, ὁ κατὰ τὸν Βιλαμόβιτς εὐσεβέστατος λαὸς τῆς οἰκουμένης, ἀποδίδουν εἰς τὸ θεῖον τὰς νίκας. Ἡ πρόμαχος Ἀθηναῖα, αἰώνια ἀγνή, φίλη καὶ σύντροφος καὶ παραστάτις τῶν Ἑλλήνων, ὁδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὸν ἐξανθρωπισμὸν καὶ τὴν ἡμέρωσιν, εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐνομίας. Καὶ ὅταν ἡ «Ἑλληνικὴ Ἐλευθερία» — τὸ θεμελιωτικὸν τοῦτο στοιχείον παντὸς πνευματικοῦ πολιτισμοῦ — κινδυνεύει, ἡ φιλέλλην θεότης συμπολεμεῖ μετὰ τὸν περιούσιον λαόν της εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, οἱ Ἕλληνες τὴν βλέπουν πλῆσιν των, εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν νίκην ἀναθέτουν τὰ ἄριστα τῶν λαφύρων. Εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὴν Σαλαμῖνα οἱ ἐφέστιοι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων προμαχοῦν τῆς ὕβρισις γῆς. Καὶ τὴν ἐπαύριον τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος, τὸν Σεπτέμβριον ἐκεῖνον τοῦ 480 πρὸ Χριστοῦ, μετὰ τὴν ἐλεεινὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου, αὐτὸς ὁ Θεμιστοκλῆς ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς νίκης, προτρέπων τοὺς Ἕλληνας εἰς διώξιν του, ἔλεγε πρὸς τοὺς στρατηγούς: «Τάδε γὰρ οὐχ ἡμεῖς κατηργασάμεθα ἀλλὰ θεοὶ τε καὶ ἥρωες, οἱ ἐφθόνησαν ἓνα ἄνδρα τῆς τε Ἀσίας καὶ Εὐρώπης βασιλεῦσαι, ἐόντα ἀνδρόσιόν τε καὶ ἀτάσθαλον.»

Ὅταν δὲ οἱ Γαλάται ἐξεδιώκοντο ἀπὸ τοὺς Δελφούς, ὡραία παράδοσις διηγεῖται, ὅτι ἐν μέσῳ θέρους ἔπεσε χιὼν, καὶ σεισμὸς ἐκλόνησε τὴν γῆν καὶ πέτραι κατέπεσαν ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἱεροσύλων καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ ἀνέμειχθησαν μετὰ πολεμικὰς κραυγὰς εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ συνηγωνίσθησαν εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν περιτρώων ἐπιδρομέων. Καὶ μόλις ἀπηλλάγη ἡ χώρα, οἱ Ἀθηναῖοι ἐμελοποίησαν τὸν ὕμνον τοῦ Ἀπόλλωνος, ποὺ εὐρέθη εἰς τοὺς Δελφούς. Μήπως ὅμως καὶ ὁ ἀκάθεκτος στρατηλάτης τῶν Γότθων, ὁ Ἀλάριχος, δὲν ἐμυθεύθη ὅτι εἶδεν ὡς εἰς ὄραμα τὸν Ἀχιλλέα πάνοπλον πρὸ τῶν τειχῶν καὶ τὴν πρόμαχον Ἀθηναῖαν περιπολοῦσαν ἐνοπλον τὴν Ἀκρόπολιν; Καὶ ὅταν οἱ Κοστοβῶκοι κατέβησαν μέχρι Ἐλευσίνος, τὴν ἱερὰν πόλιν διαφυλάττει σῶαν μετὰ τὰς εὐλογίας τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης εἰς τῶν τελευταίων ἱεροφαντῶν τῶν μυστηρίων.

Βασίλειος ὁ Α' ὁ Βουλγαροκτόνος ἀναβιβάζει τὰ λάφυρα τοῦ θριάμβου εἰς τὸν ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος ναὸν τῆς Θεοτόκου. Καὶ ἡ προσκύνησις ἐκεῖνη ἔχει ἀληθινὰ ἔννοιαν ὑψηλὴν, καὶ τὰ κοινὰ διὰ τὴν νίκην εὐχαριστήρια, ποὺ ἐνόμιζε πρέπον νὰ ἀπονεύμῃ ὁ νικητὴς καὶ εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν καὶ εἰς τὴν Ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν, δεικνύουν ὅτι ἐθεώρουν οἱ Ἕλληνες τὴν νίκην κατὰ τῶν Βουλγάρων νίκην κοινὴν τοῦ ἀρχαίου παρὰ τὸν Ἰλισὸν Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ νέου παρὰ τὸν Βόσπορον.

Ἑλληνικωτάτης ἐπίσης θρησκευτικότητος σκηνὴν θὰ συναντήσωμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν 25ην Ἰουλίου τοῦ 1261 ὁ καῖσαρ Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος καὶ ὁ μικρὸς του στρατὸς διαρρηγνύουν αἰφνιδίως τὰς πύλας καὶ εἰσπορεύονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ δραπετεύουν ἀπ' ἐκεῖ οἱ τελευταῖοι ἀπόγονοι τῶν Σταυροφόρων. Καὶ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἀποφασίζει «θεοπρεπεστέραν μᾶλλον ἢ βασιλικωτέραν τὴν

εις τὸν Κωνσταντίνου ποιήσασθαι πάροδον». Καὶ ὅταν τὴν 14ην Αὐγούστου ἔφθασεν ἡ πομπὴ πλησίον τῶν Βλαχερνῶν, ὁ μητροπολίτης Κυζίκου ἔλαβε τὴν εἰκόνα τῆς Ὁδηγητρίας, ἀνέβη εἰς ἓνα τῶν πύργων τῆς Χρυσῆς Πύλης καὶ «ἀπεστομάτισε τὰς εὐχάς», ὁ δὲ βασιλεὺς «τὸ γόνυ κλίνας ἔπεσε χαμαὶ καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ ἐπὶ τὸ γόνυ κατέπεσον». Καὶ κατόπιν ὁ βασιλεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Χρυσὴν Πύλην πεζὸς καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου καὶ μόνον ἐκεῖ ἐπέβη τοῦ ἵππου καὶ «ἐπὶ τὸ τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ ἀφίκετο τέμενος».

Ἀλλὰ πῶς νὰ λησμονήσωμεν τὴν 6ην Ἰουνίου τοῦ 1822 ὅταν οἱ 43 ναῦται καὶ πλοίαρχοι, ἀφοῦ ἐπετέλεσαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου τὸ ἀπαράμιλλον ἐκεῖνο κατόρθωμα ποῦ ὕψωσεν εἰς τὸ στερέωμα τὰ δνόματα τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Πιπίνου, προσορμισθέντες εἰς τὰ Ψαρά ἔτρεξαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ «εὐφημοῦντος λαοῦ» καὶ ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν;

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Θεσσαλονίκης τῷ 1912 δὲν ἔβλεπον νὰ τοὺς παροτρύνουν καὶ νὰ μάχωνται μαζί τινος εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν δύο ἔφιπποι, ὁ ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ πολιοῦχος ἅγιος Δημήτριος; Ἀλλὰ τὸν ἅγιον Δημήτριον καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ὑπερασπισταὶ τῆς Θεσσαλονίκης δὲν ἔβλεπον πάντοτε συμπολεμιστὴν τινος; Καὶ οἱ πρόμαχοι τῶν Πατρῶν ἐναντίον τῶν Σλάβων τῷ 807 μ.Χ. δὲν εἶχον συμμαχητὴν τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν;

Ἀλλὰ κύριος συμμαχητὴς τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ Παναγία, ὅπως ὁ κατ' ἐξοχὴν συμπολεμιστὴς τοῦ προχριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο ἡ Ἀθηνᾶ. Ὡς μήτηρ τοῦ Θεοῦ, ὡς «ἡ τὸν στάχυν βλαστήσασα», εἰσέρχεται ἡ Παναγία Κόρη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκλεκτὴ τοῦ Κυρίου, ὑπῆρξε τὸ ὑπερφυῆς σκεῦος τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου καὶ Λυτρωτοῦ καὶ—Παρθενομήτωρ—θὰ δεχθῇ τὸν λίβανον θερμῆς λατρείας. Ὑπέρμαχος Στρατηγός, σῶτειρα τῆς Ἑλληνικῆς Μεσαιωνικῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας ἐναντίον τῶν ἀπὸ Δύσεως, Βορρᾶ καὶ Ἀνατολῆς βαρβάρων. Εἰς αὐτὴν θὰ ἀναπέμπουν αἱ μυστικαὶ βυζαντιναὶ ψυχαὶ τὰ νικητήρια καὶ τὰ εὐχαριστήρια. Εἰς αὐτὴν, τὴν ἑσπείραν, ὁ δοῦλος Ἕλληνας ἀναθέτη τὴν πᾶσαν ἐλπίδα. Καὶ ὅταν ἡ Πανακῆρατος Κόρη θὰ δακρυρροῇ διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ περιουσίῳ λαοῦ τῆς, θὰ προσέλθῃ πρὸς αὐτὴν συντετριμμένος ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς—ἡ συνειδήσις τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ ἔθνους—καὶ θὰ δώσῃ τὴν βεβαίωσιν τῆς μελλούσης ἀναστάσεως. Θὰ τὴν βλέπουν εἰς τὰ πολεμικά τινος ὅραματα οἱ Ἕλληνες εἰς ὅλους τοὺς ἔπειτα ἐθνικούς τινος ἀγῶνας, εἰς τὸ Εἰκοσιένα, εἰς τὸ '12 καὶ '13, εἰς τὰ Μικρασιατικὰ πεδία, εἰς τὰ δοῦλα σήμερον ἡπειρωτικά βουνὰ τῷ '40 καὶ '41, εἰς τὰς ἔπειτα μάχας.

Τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἀναγωγῆς εἰς ὑπερτέρας δυνάμεις τῆς νίκης, ἀπέχοντα μεταξύ τινος αἰῶνας, ἀποδεικνύουν πόσον ὁ Ἕλληνας χαρακτηρὴ καὶ κατὰ τὰς ἐντονωτέρας τινος στιγμὰς παρέμεινε κατὰ βάθος ὁ αὐτός, εὐσεβὴς καὶ μετριόφρων. Ἀποδεικνύουν ἐξ ἄλλου καὶ μαρτυροῦν τὴν ἀληθινὴν ἐκείνην εὐγένειαν, ποῦ τόσον ὥραϊα ἐξέφραζεν ὁ μέγας Ἀθηναῖος: «Πλούτῳ τε ἔργου μᾶλλον ἢ λόγου κόμπῳ χρώμεθα.»

Ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ παράδοσις τινος Ἑλλήνων ἀπῆται νὰ ἀναμνησκῶνται κατὰ τὰς ἐπετεῖους τινος μεγάλων γεγονότων πρώτιστα τινος νεκρῶν, ὅσοι ἠργάσθησαν ὑπὲρ τῆς «Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας». Εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀρχὴν εὐλαβείας πρὸς τὰ ἐθνικά καὶ θρησκευτικά πάτρια, ἀκολουθοῦντες καὶ ἡμεῖς ἐνθυμούμεθα μὲ ὑπερηφάνειαν, εὐγνωμοσύνην, πίστιν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ μὲ συντριβὴν τινος μεγάλων νεκρῶν τῆς ἡμέρας—τῶν γνωστῶν ἡρώων, ὅσων τὰ δνόματα ἀπηθανάτισεν ἡ θεὰ Μνήμη.

μοσύνη, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀφανῶν προμάχων, ὅσοι ἄγνωστοι ἀφήκαν τὴν τελευταίαν πνοὴν τοῖς ῥέμασι πειθόμενοι.

Τῶν ἀνδρῶν τούτων—ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ἀρχαῖος ἐκείνος ὕμνητής τινος Θερμοπυλῶν—«Εὐκλεῆς ὑπῆρξεν ἡ τύχη καὶ ὥραϊος ὁ θάνατός τινος. Καὶ ὁ τάφος τινος εἶναι βωμός καὶ ἀντὶ θρήνων θὰ ζῇ ἡ ἀνάμνησις τινος. Τὸ σάβανον τῶν γενναίων ἀνδρῶν δὲν θὰ τὸ ἀφανίσῃ ὁ χρόνος. Τὸ μνημά τινος ἐξέλεξε κάτοικον—τῆς Ἑλλάδος τὴν δόξαν».

Εὐάγγελος Π. Φωτιάδης

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΓΩΓΗΣ

Πάντοτε ἡ ἀνθρωπίνη πρόοδος εἶχε τοὺς ἀρνητὲς καὶ τοὺς κατηγόρους τῆς, οἱ ὅποιοι γενικὰ ἀντλοῦν τῆς ἀντιρρήσεις τοὺς εἶτε ἀπὸ τὰ δεδομένα μιᾶς ὀρισμένης χρονικῆς περιόδου, εἶτε ἀπὸ τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον θεληματικὴ σύγκρουσιν τῶν διαφόρων σκοπῶν τῆς ζωῆς. Διατυπώνεται λ.χ. συχνὰ ἡ γνώμη ὅτι τὸ αὐτόματο τηλέφωνο καὶ ἡ τηλεόρασις δὲν μᾶς ἔκαμε περισσότερο εὐφυεῖς, οὔτε τὸ αὐτοκίνητο καὶ τὸ ἀεριοθούμενο ἀγαθότερους. Ἐδῶ τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο ἔρχεται σὲ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸ νόημα τῆς προόδου. Μὲ τὸ νὰ ἀρνούμεθα ὅμως τὴν πνευματικὴν ἢ τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τῆς προόδου, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡμποροῦμε καὶ νὰ σταματήσωμε τὴν ἀνοδικὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς καί, μαζί μ' αὐτήν, τὴν πρόοδον σὰν ἀναπόφευκτον ἐπακόλουθον τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἀτομικοῦ βίου. Ἄλλως τε ἡ πρόοδος δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸν προϊόν τῆς συγκροτημένης κοινωνικῆς συμβιώσεως ἢ ἓνα ἀπλὸν θησαύρισμα τῆς ὁμαδικῆς καὶ ἀτομικῆς ἐμπειρίας. Εἶναι τὸ δυναμικὸν ἀποτέλεσμα τάσεων φυσικῶν, ποῦ εἶναι συμφυεῖς μὲ τὴν ὕλικήν καὶ πνευματικὴν μᾶς ὑπαρξιν καὶ ποῦ ἐνεργοῦν ἀνεξαρτήτως τῆς ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς βουλήσεως. Τὴν παραδεχόμεθα λοιπὸν σὰν δεδομένο, ἀνεξάρτητον ἀπὸ κάθε ὑποκειμενικὴ θεώρησιν καὶ ἀτομικὴ βούλησιν καὶ σὰν τέτοιο τὴν ἐξετάζουμε.

Ἡ ἀνθρωπίνη πρόοδος ἐξελλίσσεται σύμφωνα πρὸς τρεῖς μεγάλες τάσεις τῆς ἀνθρωπότητος καὶ παρουσιάζεται μὲ τρεῖς διαφορετικὰς ὁψεις: Πρόοδος ὕλική, δηλαδή τελειοποίησις τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, πρόοδος πνευματικὴ ἢ αὖξιν τῶν γνώσεων τοῦ καὶ τέλος πρόοδος ἠθικὴ ἢ ἀνάπτυξις τῆς ἀγαθότητος τοῦ.

Α) Ἡ ὕλική πρόοδος

Ἡ ὕλική πρόοδος, αὐτὴ ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς δράσεως, εἶναι ἡ ὀλιγώτερον ἀμφισβητούμενη· ἀλλὰ πολὺ συχνὰ μειώνομε τὴν σημασίαν τῆς, περιορίζοντάς τινος στὶς βιομηχανικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς κατακτήσεις τοῦ αἰῶνα μᾶς. Χωρὶς ἀμφιβολία, στὰ τελευταῖα χρόνια, σὲ πολλὰ σημεῖα ἀνετράπη ὁ πατροπαράδοτος τρόπος ζωῆς: ταχύτης τῶν συγκοινωνιῶν, χρησιμοποίησις στὸ ἔπακρον τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον γιὰ τὴν θέρμανσιν, τὸ φῶτισμόν, τὴν μεταφορὰ καὶ τὴν τηλεπικοινωνία τοῦ. Ἐν τούτοις, ἐὰν ἡ ὕλική πρόοδος συνίσταται κυρίως στὴν αὖξιν τῆς εὐζωίας καὶ τῆς ἀνέσεως τῶν ἀνθρώπων, θὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε

Β) Ἡ πνευματικὴ πρόοδος

Καὶ ἐδῶ μερικοὶ ἀρνοῦνται τὴν πρόοδο. Ποιὰ πρόοδο ἔκαμε, λένε, ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνος; Καὶ αὐτὲς οἱ κατακτη-
σεις τῆς Ἐπιστήμης δὲν εἶναι, κατὰ τὴν γνώμη τῶν ἰδίων τῶν ἐπιστημό-
νων, παρὰ ὑποθέσεις ἐφήμερες, προσωρισμένες νὰ ἀνατραποῦν ἀπὸ ἄλλες
καὶ πού, ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν ἀξίζουν περισσότερο οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνες
ποῦ προηγήθηκαν, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνες ποῦ θὰ ἐπακολουθήσουν.

Εὐκολο εἶναι νὰ συγκρίνωμε ἓνα σύγχρονό μας μὲ τὸν Πλάτωνα γιὰ
νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν πνευματικὴν πρόοδο· ἐν τούτοις ὁ Πλάτων θὰ πρέπει νὰ
θεωρηθῇ σὰν σύγχρονός μας ἐν σχέσει μὲ τὸν πρῶτον ἀνθρώπον ποῦ συνέ-
λαβε τὴν σχέσιν μεταξὺ αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, μεταξὺ τῆς τριβῆς δύο
λίθων καὶ τῆς ἐμφάνισέως ἐνὸς σπινθήρος. Καὶ ἐκεῖνος δὲν ἐπρόφερεν, ἴσως,
παρὰ ἀνάρθρους ἥχους. Ἐχρειάσθηκαν χιλιετηρίδες γιὰ νὰ ἐμφανισθῇ
(ὅπως πιστεύουν πολλοὶ) ὁ ἔναρθρος λόγος καὶ μαζὶ μ' αὐτόν νὰ κάμουν
τὴν ἐμφάνισίν τους οἱ πρῶτες ἀφηρημένες ἰδέες. Ἐπέρασαν ἀκόμη πολλοὶ
αἰῶνες γιὰ νὰ ἐμφανισθῇ ἡ γραφὴ, στὴν ἀρχὴ μὲ τὴν ἱερογλυφικὴ μορφή
της, ἔπειτα μὲ τὴν φωνητικὴν, ποῦ ἐπιτρέπει τὴ διατήρησιν καὶ τὴν διάδοσιν τῶν
ιδεῶν. Μὲ τὸν ἔναρθρο λόγο καὶ, ἀκόμη καλύτερα, μὲ τὴν γραφὴν ἡμπόρε-
σεν ὁ ἀνθρώπος νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὴν πεῖρα τῶν
προγόνων. Ἔτσι ~~καλλόντικα~~ ὁ ἀνθρώπος δὲν ἦταν πιά ὑποχρεωμένος νὰ
ξεκινᾷ ἀπὸ γνώσεις οὐσιαστικὰ μηδαμινές· καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ὑπάρχει μία
πρόοδος πνευματικὴ, ποῦ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε οὔτε νὰ παραγνῶρι-
ζομε.

Ἐπίσης τὸ νὰ τοποθετοῦμε στὸ ἴδιο ἐπίπεδο τὴν ἐρμηνεῖα τῶν φυσι-
κῶν φαινομένων σὰν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεμβάσεως ἰδιοτρόπων βουλήσεων,
καὶ τὴν αἰτιοκρατικὴν ἐξήγησιν ποῦ ἐπιτρέπει τὴν πρόβλεψιν, δὲν εἶναι μὴπως
κι' αὐτὸ κάτι τὸ παράδοξο ἢ τοῦλάχιστο μιὰ ὑπερβολή; Ὁ παραγωγικὸς
καὶ ἐπαγωγικὸς συλλογισμὸς δὲν εἶναι κατακτήσεις σχετικὰ πρόσφατες τῆς
ἀνθρωπίνης διανοίας, ποῦ ἐπὶ μακρὸν εἶχαν προπαρασκευασθῇ μὲ τὴν προο-
δευτικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱκανότητος γιὰ γενίκευσιν καὶ ἀφαίρεσιν;

Ἐὰν τόσο συχνὰ γίνεται ἀναφορά στὸν Ἑλληνικὸ πνευματικὸ πολιτι-
σμὸ γιὰ νὰ διαπιστωθῇ ὅτι ἀπὸ τότε ἵπποτε δὲν ἄλλαξε, αὐτὸ συμβαίνει γιὰτὶ
στὴν πραγματικότητά ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότητα στάθηκε μιὰ μεγάλη ἐποχὴ,
κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ στοχασμὸς ἐδραΐωσε τὶς παραγωγικὰς τοῦ ἰδιότητες
καὶ ἔρριξε τὸν σπόρο τῶν ἐπιστημῶν ποῦ στηρίζονται στὴν παρατήρησιν καὶ
στὸ πείραμα, μολονότι οἱ τελευταῖες ὑπέστησαν μιὰν ἔκλειψιν τόσο μακρό-
χρονη, ὥστε ἡ προοδευτικὴ συστηματοποίησιν τοῦ πειραματικοῦ συλλογι-
σμοῦ νὰ θεωρῇται σὰν ἓνα εἶδος πνευματικοῦ νεωτερισμοῦ τῶν νεωτέρων
χρόνων.

Οἱ ἐπιστημονικὲς ὑποθέσεις εἶναι βέβαια ἐφήμερες, ἀλλὰ μεταμορ-
φούμενες γίνονται ὁλοένα καὶ περισσότερο διεισδυτικὲς, τολμηρὲς, ἀντικει-
μενικὲς καὶ γενικὲς. Ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ Σύμπαν γιὰ νὰ καταλήξουν στὸ ἄτο-
μο, πλησιάζοντας στὴ διαδρομὴ τους ὁλοένα καὶ περισσότερο τὴν πραγμα-
τικότητα. Ἡ φαντασία καὶ ἡ νόησις δὲν παύουν νὰ χρησιμοποιοῦνται: ἡ
μία γεννᾷ ὑποθέσεις ποῦ ἡ ἄλλη προσπαθεῖ νὰ ἐλέγξῃ. Ὁ ἀνθρώπος αἰσθά-
νεται ὅτι σ' αὐτὴ τὴν ἐνέργειαν ἔχει δοσμένο τὸν καλύτερον ἑαυτὸ του. Ἀνα-
καλύπτει ὅτι ἔγινε γιὰ νὰ γνωρίζῃ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ προχωρῇ στὴν
κατάκτησιν τῆς γνώσεως καὶ ὅχι νὰ τὴν περιμένῃ ἀδρανῶντας.

Ἀναλύοντας ἐξ ἄλλου τὶς αἰτίες τῆς ἀσταθείας τους, τὸ ἀνθρώπινο
πνεῦμα βλέπει ὅτι οἱ φυσικοὶ νόμοι δὲν εἶναι παρὰ μιὰ διαιτησίαν μεταξὺ

τῆς πολυπλόκου πραγματικότητος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ποῦ θέλει
νὰ τὴν συλλάβῃ, ἀλλὰ καὶ ποῦ δὲν παύει νὰ ἀναζητῇ κάτω ἀπὸ τὴν πολ-
λαπλότητα, τὸ ἓνα, τὸ ἀπλοῦν. Ἡ ἐπιστήμη λοιπὸν συντελεῖ στὴν ἀνανέωσιν
αὐτῶν τούτων τῶν ὄρων τῆς γνώσεως καὶ, στρέφοντας τὴν προσοχήν μας
στὶς σχέσεις τοῦ Σύμπαντος καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιτρέπει στὸν τελευταῖον
νὰ γνωρίσῃ καλύτερα τὸν ἑαυτὸ του, ὅπως τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ Σωκρατικὴ
ἠθική.

Ἡ πνευματικὴ πρόοδος, ὁλοφάνερη καὶ σ' αὐτὴν τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν τῆς
ἀνθρωπότητος, ἐσυνεχίσθηκε λοιπὸν ἀκόμη καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὶς πιδὸς λοιμπρὲς
περιόδους μέχρι σήμερα. Καὶ αὐτὸ ἔχει μεγαλύτερη σημασίαν, ἂν σκεφθοῦ-
με ὅτι ἡ πρόοδος αὐτὴ δὲν ὑπάρχει μόνον σὰν ποιότητα, ἀλλὰ καὶ σὰν ποσό-
τητα. Ὁ στοχασμὸς ἐνὸς φιλοσόφου, ἐνὸς ἐπιστήμονα, θὰ εἶχε μετριωτάτη
ὠφελιμότητα, ἐὰν δὲν ἐνδιέφερε παρὰ μονάχα τὸν ἑαυτὸ του ἢ ἓνα μικρὸ
ἀριθμὸ μαθητῶν ἢ μυημένων ὁπαδῶν του, ἀφοῦ θὰ χανόταν μετὰ τὸ θάνα-
τό του. Τὰ πράγματα συμβαίνουν ἐντελῶς διαφορετικὰ, ἐὰν ὁ στοχασμὸς
αὐτὸς ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ ζωογονῇ, νὰ δυνασμῶνῃ καὶ νὰ ἀνυψῶνῃ τὴ σκέψιν
ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων. Ἡ διάδοσις λοιπὸν τῶν γνώσεων εἶναι
ἐπίσης μιὰ πρόοδος πνευματικὴ. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς φωτίδος, τῆς ὁμιλίας ἢ τῆς
γραφῆς, ὅσο μεγάλη κι' ἂν ἦταν ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ ἐφευρέτου τῶν, δὲν ἐπρο-
κάλεσεν αἰσθητὲς μεταβολὰς στὴ ζωὴ παρὰ μονάχα ἔπειτα τὴν διάδοσίν τους.
Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι χιλιετηρίδες ὁλόκληρες ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία
παρέμειναν ταμποῦ ἀπρόσιτα καὶ ἀπαγορευμένα, ποῦ ἡ μεγάλη μάζα τὰ
ἀγνοοῦσε ὁλότελα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο ἡ γενίκευσις τῆς μορφώσεως,
ἔστω καὶ ἂν εἶναι στοιχειώδης πρέπει νὰ θεωρῇται σπουδαῖος συντελεστὴς
τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὅσο ταπεινὸ κι' ἂν μᾶς φαίνε-
ται τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο ἐκείνου ποῦ μόλις ξέρει νὰ διοβόζῃ καὶ νὰ γρά-
φῃ, ἐν τούτοις ἡ ὁλοκληρωτικὴ κατάργησις τῶν ἀγραμμάτων θὰ ἀντεπροσώ-
πευεν ἤδη μιὰ τεραστίαν βελτίωσιν, ἐὰν καλοσκεφθοῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ μάθησις
ποῦ σήμερα μᾶς φαίνεται ἀνεπαρκὴς, κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀποτελοῦσε
ἀποκλειστικὸν σχεδὸν προνόμιον τῶν κληρικῶν.

Εἶναι βέβαιον ὅτι μὲ μεγαλύτερη ἄνεσιν καὶ σιγουρίαν θὰ κατακτήσω-
με τὶς ὑψηλότερες κορυφὰς τῆς διανοήσεως, ἐὰν ἀφορμηθοῦμε ἀπὸ ἓνα
ὑψηλότερον ἐπίπεδο ἀναπτύξεως. Μονάχα ἂν δοθῇ στὸν κοθῆνα μιὰ ἀγωγὴ
ἀνάλογη μὲ τὴν πνευματικὴν τοῦ δεκτικότητά, θὰ ἔχωμε περισσότερες ду-
νατότητες νὰ προκαλέσωμε τὴν ἐκκόλωσιν καὶ ἐκδήλωσιν τῆς πρωτοτύπου,
τῆς δυνατῆς σκέψεως ποῦ θὰ ἀνοίξῃ νέους δρόμους στὴ γνώσιν καὶ νέας
προοπτικὰς τοῦ μέλλοντος. Μένουν ἀκόμη τόσα πράγματα νὰ ἐρευνήσου-
με: σύνθεσις τῆς ὕλης, φύσις καὶ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον
τοῦ κόσμου, ἀτομικοὶ καὶ συλλογικοὶ νόμοι τῆς σκέψεως... Ἀλλὰ ἡ προσ-
πάθειά μας συνίσταται ἐπίσης στὴ μετάδοσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς μορφώσεως,
ὥστε νὰ μετᾶσχουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι — καὶ ὅχι μονάχα μερικοὶ — στὴν πνευ-
ματικὴν πρόοδον, ποῦ εἶναι ἓνα ἀγαθὸ ἄξιον νὰ συνεχισθῇ.

(Συνεχίζεται)

Σπ. Παγιατάκης

GEORG KERSCHENSTEINER

Αί πιό εὐτυχισμένες ημέρες τῆς
Ζωῆς μου, ἦταν αἱ ὥρες τῆς διδασκαλίας μου στο Γυμνάσιο.

Kerscheneister

1. Τὴν 29 Ἰουλίου τοῦ 1929 ὁ Kerscheneister εἶχε συμπληρώσει τὰ 75 χρόνια τοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του. Ὁ παιδαγωγικὸς τύπος τῆς Γερμανίας εἶχεν ἀφιέρωσει γιὰ τὴν 70ετηρίδα τοῦ εἰδικὸν τιμητικὸν τεῦχος ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Aloys Fischer καὶ τοῦ Eduard Spranger¹.

Διὰ τῶν δημοσιευμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Kerscheneister ἀνεγνώριζετο ὡς μία δημιουργικὴ προσωπικότης, τονιζομένης παραλλήλως τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς συμβολῆς του εἰς τὰ προβλήματα Μορφώσεως καὶ Ἀγωγῆς.

Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1926 κυκλοφορήσασα συγγραφὴ του περὶ τῆς θεωρίας τῆς Μορφώσεως² ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη φιλοσοφικὴν θεώρησίν του γιὰ τὴν ἔννοιαν τῆς Μορφώσεως.

Ὡς βασικὰς ἐννοίας τῆς Φιλοσοφικῆς Παιδαγωγικῆς του ἀναγνώριζει τὴν ἔννοιαν τοῦ διαφέροντος καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἄποψιν τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς, ποὺ συγκροτοῦν τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα καὶ βάσει τῶν ὡς ἄνω ἐννοιῶν ἐποικοδομεῖ τὰ προβλήματα τῆς μορφωτικῆς ὁργανώσεως.

Ὅταν ἡ ὡς ἄνω περισπούδαστος συγγραφὴ τοῦ Kerscheneister περὶ τῆς θεωρίας τῆς Μορφώσεως εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀπετέλεσε ἀντικείμενον ἐνθουσιωδῶν ἀνακοινώσεων ἀπὸ τῆς ἑδρας τῆς Πανεπιστημιακῆς καθὼς καὶ ἐνδελεχῶν παιδαγωγικῶν φροντιστηριακῶν ἀσκήσεων εἰς ὅλα τὰ Πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας ἐκ μέρους τῶν Καθηγητῶν τῆς Παιδαγωγικῆς.

Ἡ ταπεινότης μας ἔχει προσωπικὰς ἐπιζήσεις ἀπὸ Πανεπιστημιακὰς παραδόσεις καὶ παιδαγωγικὰς φροντιστηριακὰς ἀσκήσεις στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Ἀμβούργου καὶ τοῦ Βερολίνου.

Καὶ ἔχοντας ὑπ' ὄψει τὴν ὡς ἄνω μορφήν τῶν ἐκδηλώσεων ποὺ δεῖχνουν ἀνωτερότητα καὶ ἀφθαστον ψυχικὴν καλλιέργειαν ἐκ μέρους ἐκείνων ποὺ διακονοῦν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Παιδείας, ἀναλογιζόμεθα, συγκρίνοντας, τὰ λαμβάνοντα χώραν εἰς τὴν ἰδικήν μας παιδαγωγικὴν πραγματικότητα, ὅπου ὁ καθένας προβάλλει μονάχα τὸν ἑαυτοῦ του καὶ θεωρεῖ ὡς ὑψίστην συγκατάβασιν, ἐὰν θὰ ἐμνημόνευε ἐπεισοδιακὰ μονάχα βιβλιογραφικῶς καὶ τοὺς συναδέλφους του.

Αὕτη δυστυχῶς εἶναι ἡ βαθεῖα ἀξιολογικὴ μας συγκρότηση καὶ ὁ σπινθὴρ τῆς ἀνθρωπιδας μας!

Ἄλλ' ἄς δώσουμε τὸν λόγον στὸν Διευθυντὴ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Bonn — τὸν Καθηγητὴν Raederscheit, νὰ μᾶς σκιαγραφήσῃ³ ἄδρομερῶς τὸν Kerscheneister — τὸν Pestalozzi αὐτὸν τῆς Γερμανικῆς Παιδαγωγικῆς.

1. Fischer und Spranger: Festschrift zu Georg Kerscheneister 70 Geburtstag Berlin 1929.

2. Kerscheneister, Theorie der Bildung Leipzig 1926.

3. Die neue Deutsche Schule 1929. Τεύχ. 7ον σελ. 571.

2. Ὅποιος ἐπισκοπεῖ τὸ ἔργον τοῦ Kerscheneister — τονίζει ὁ ὡς ἄνω Καθηγητὴς — θὰ μποροῦσε νὰ πάρει ὡς σημεῖον ἀφετηρίας τῆς ἐπισκοπῆσεώς του:

Τὸν ἄνθρωπον,
Τὸν Παιδαγωγόν,
Τὸν ὁργανωτὴν,
Τὸν ἐπιστήμονα.

Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Kerscheneister στὴν Αὐτογραφία του μᾶς ἀφήκε περιγραφὴν γιὰ τοὺς μεγάλους σταθμοὺς τῆς ζωῆς του.

Ὡς καθηγητοῦ Γυμνασίου,
Ὡς ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου
Ὡς Πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου.

Ἡ Ἀτομικὴ καὶ Κοινωνικὴ Παιδαγωγικὴ τοῦ Kerscheneister ἀνεγνώρισθησαν ὡς μία καὶ ἡ αὐτὴ ἄποψις τῆς θεωρίας τῆς Μορφώσεως, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ φιλοσοφικὴ παιδαγωγικὴ θεωρησις βρίσκουν στὸ ἔργον του μίαν σύνθεσιν.

Εἰς τὴν περὶ τοῦ Σχολικοῦ Προγράμματος θεώρησιν τοῦ Kerscheneister ἀφορμᾶται ἀπὸ τὴν ἄποψιν ὅτι τὸ μορφωτικὸν ἀγαθὸν πρέπει νὰ καλύπτει ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὴν ψυχὴν τοῦ τροφίμου γιὰ νὰ ἐπέλθῃ μὴ φῶσις, ἀλλοιῶς ἔχομεν παραμόρφωσιν.

Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκονται ὅλα τὰ τρωτὰ τῶν ἐκάστοτε πομπῶδως ἐξαγγελλομένων Ἀναλυτικῶν Προγραμμάτων.

Ἡ Κοινωνικὴ Παιδαγωγικὴ του κατατείνει εἰς τὴν θεμελίωσιν τῆς ἰδέας τῆς Πολιτειακῆς Ἀγωγῆς ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν μέθοδον τοῦ σχολείου ἐργασίας.

Κατὰ τὸν Kerscheneister ἡ Παιδαγωγικὴ εἶναι ἐπιστήμη αὐτοτελὴς καὶ δὲν εἶναι οὔτε ἐφηρμοσμένη Ἠθικὴ ἢ Λογικὴ ἢ Αἰσθητικὴ ἢ Φιλοσοφία, ἀλλ' ἓνας αὐτοτελὴς κλάδος τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ Παιδαγωγικὴ βρίσκεται κατ' ἐξοχὴν σὲ στενὸν σύνδεσμον μὲ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως ὑπεστηρίχθη καὶ ὑπὸ τῶν Windelband, Rickert, Simmel, Dilthey καὶ τῶν μαθητῶν τούτου: Spranger, Litt καὶ Freyer.

Ἰδοὺ αἱ πηγὲς ἀπὸ τὰς ὁποῖες ἠντλήσεν ὁ Kerscheneister τὸν πνευματικὸν του κόσμον καὶ ἀπὸ τὰς ὁποῖες διεμόρφωσε τὴν παιδαγωγικὴν του προσωπικότητα.

Ἄλλ' ἄς ἀφίσωμεν τὸν ἴδιον τὸν Kerscheneister νὰ μᾶς μιλήσῃ ἀποσπασματικά.

3. «Ἀγαπῶ κατ' ἐξοχὴν τὴν συναναστροφήν μὲ τὴν νεολαίαν. Αἱ πιό εὐτυχισμένες ημέρες τῆς ζωῆς μου ἦταν αἱ ὥρες τῆς διδασκαλίας μου στο Γυμνάσιο.

Ἡ ἐκτὸς τοῦ Σχολείου συναναστροφή καὶ ἐπικοινωνία μου μὲ τοὺς μαθητὰς μου ἦταν γιὰ μένα τὸ καλύτερο μέσο νὰ τοὺς γνῶρισω.

Ἡμῶνα μαζὺ τοὺς ἓνας ἐκτὸς τοῦ Σχολείου σύντροφος καὶ συμπαίκτης. Καὶ οἱ μαθηταὶ μου ἄφιναν καὶ αὐτοὶ τὴν ψυχὴν των νὰ ἐκχυθῇ μὲ ἐμπιστοσύνην, καὶ ἔτσι τοὺς γνῶριζα καλύτερα παρὰ κατὰ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας. Τὴν ψυχολογικὴν ἄποψιν τῆς μεθόδου μου τῆς διδακτικῆς τὴν ἐκάλυπτε ἡ ἀγάπη μου πρὸς τοὺς μαθητὰς μου ποὺ δὲν ἔσβυνε.

Ἡ ἰδέα τοῦ σχολείου ἐργασίας καθὼς καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς παιδαγωγικῆς ἐννοίας τῆς ἐργασίας, μεγάλωσαν μέσα μου ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς διδασκαλίας τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῶν Φυσιολογικῶν μαθημάτων.

Τὸ Μόναχον μετεβλήθη μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εἰς μίαν Παιδα-

γωγικήν Μέκκαν, για όσους ήθελαν να γνωρίσουν την εξέλιξη του σχολείου εργασίας στο βάθος του.

Η χειροτεχνική εργασία υπήρξε για την μέθοδόν μου ένα μέσον και ούδέποτε ένας σκοπός.

Και αυτό ήταν το σφάλμα πολλών προσκυνητών ιδίως "Αγγλων και Αμερικανών οι όποιοι έβλεπον μονάχα την χειροτεχνικήν εργασία και ούχι την συνδεδεμένην με αυτήν, πνευματικήν, ήθικήν και πολιτειακήν άποψιν.

Είς τας χώρας άλλως τε αυτές η Πραγματιστική φιλοσοφία και ο Utilitarianismus ήτανε οι όφθαλμοί με τους όποιους έβλεπον τον χρήσιμον εργάτην και ούχι των δια των ως άνω μέσων διαπαιδαγωγούμενον ανθρώπων.

Δεν υπάρχει ούτε Βίβλος Παιδαγωγικής ούτε Κοράνιον Παιδαγωγικών είς το όποιον θα μπορούσε τις με αγαθών συνείδησιν να όρκισθί ότι άποτελεί το μοναδικόν βιβλίον της παιδαγωγικής σοφίας, έκτός από την ιεράν Κάβαν (Kaabe) των Έρβατιανών.

"Όλα όσα γνωρίζομεν είναι προβλήματα σχετιζόμενα με την έννοιαν της Μορφώσεως και είναι προσπάθειες που αποβλέπουν είς την κατά το δυνατόν επίλυσιν των είς την πρακτικήν και οργανωτικήν ατμόσφαιραν της Μορφώσεως.

Συνεπώς η έννοια του Σχολείου ως μορφωτικής εγκαταστάσεως δεν έγκλείει ούδεμίαν άντινομίαν.

Κάθε μόρφωσις είναι άποτέλεσμα της επιδράσεως των αντικειμενικών και προσωπικών αγαθών επί της ατομικής ψυχής. Η διατήρησις όμως και η περαιτέρω εξέλιξις αυτών των αγαθών είναι έντοπισμένη είς την Κοινωνίαν είς την όποιαν ανήκει ο τρόφιμος και της όποιας θα άποτελέσει μέλος.

Συνεπώς :

"Όποιος δέχεται την ήθικήν αυτόνομον προσωπικότητα ως τον ύψιστον σκοπόν της Μορφώσεως, δέχεται ταυτοχρόνως ως άπαραίτητον προϋπόθεσιν και την άπαίτησιν της υπάρξεως της "Ηθικής Κοινότητος".

Kerschensteiner

4. Έτελειώσαμε...

Αφού όμως μάς συνεπήρε η άποψις της δι' άποσπασματικής παραθέσεως γνωμών Παιδαγωγικής διαγνώσεως και έκτιμήσεως της Παιδαγωγικής προσωπικότητος του Kerschensteiner, ως ολοκληρώσαμε και το παρόν άρθρον μας με γνώμες του ίδιου και γυρω από την πολυθρύλητον έννοιαν της σχολικής και εκπαιδευτικής μεταρρυθμίσεως, που την πιπιλίζομε όλοι μας στην τωρινή μας εποχή σαν καρμέλα.

Ίδου λοιπόν τί λέγει ο Kerschensteiner και γύρω άπ' το πρόβλημα της σχολικής και εκπαιδευτικής μεταρρυθμίσεως, όχι μονάχα για τους πατριώτες του τους Γερμανούς της εποχής του, αλλά και για όλους τους άνοήτους οι όποιοι νομίζουν πως η σχολική μεταρρύθμισις είναι ζήτημα ωραίων και πομπωδών έκφράσεων.

"Ας το άκούσομε :

Μεταρρυθμίζομε από καιρού είς καιρόν τον σχολικόν μας οργανισμόν, θα μπορούσα μάλιστα να Ισχυρισθώ, πως ήμείς οι Γερμανοί τον μεταρρυθμίζομεν νυχθημερόν.

Μεταρρυθμίζομεν... ναι... τον σχολικόν οργανισμόν, αλλά μεταρρυθμίζομεν μονάχα το έξωτερικόν του ένδυμα και όχι την έσωτερικήν ουσίαν του σχολείου ως μορφωτικής εγκαταστάσεως.

Μεταρρυθμίζομεν όμως έτσι γιατί κυριαρχούμεθα από μια έσφαλμένη έννοια περί Μορφώσεως, γιατί επιδοκιμάζομε όλες τες πομπόλυγες της πολυγνωσίας, γιατί αναζητούμε την άληθινή διάστασιν της Μορφώσεως όχι στο βάθος της αλλά στο πλάτος της, και έτσι, αυτοί οι χρωματιστοί άκηλίδωτοι και φανταχτεροί τάπητες τους όποιους άποκαλοΰμε πομπωδώς "Αναλυτικά Προγράμματα, άποτελοΰν το πιο άπατηλό δείγμα μεταρρυθμίσεως.

Βλέπομεν δηλαδή το ένδυμα το μεταρρυθμιστικόν αρκετά βαρύ, αλλά δυστυχώς δεν ζεσταίνει τους μαθητάς, γιατί η Μόρφωσις :

Είναι ζεστασιά,

Είναι πάθος,

Είναι ένθουσιασμός για τες άχρονες και αιώνιες άξίες που πρέπει να επιζήσει το άτομον με την εργασία του την ατομικήν για να εξέλιχθί σε αυτόνομον ήθικήν προσωπικότητα.

Kerschensteiner

"Αναγνώστέ μου !

Σε παρακαλώ να τον ψέξεις και να τον έπιτιμήσεις για τες παραπάνω παιδαγωγικές παρεκτροπές του !!!

Εύριπίδης Σούρλας

ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Με τις τελευταίες μεταρρυθμίσεις που έγιναν στο σχολικό πρόγραμμα της πρώτης βαθμίδος Μέσης Εκπαιδεύσεως, ήκούσθησαν κραυγές διαμαρτυρίας και από τους εκπροσώπους των γλωσσικών μαθημάτων και από τους μαθηματικούς.

Οι πρώτοι άντέδρασαν με πείσμα στη μείωσι ωρών που έγινετο στα κλασσικά μαθήματα και προσθήκη αυτών στα μαθηματικά. Άλλά η άξία των γλωσσικών μαθημάτων έχει αναγνωρισθί από την μακρινή εκείνη Έλληνική εποχή, που η ρητορική έπαιρνε την πρώτη θέση στο πρόγραμμα του σχολείου. Στα γλωσσικά μαθήματα εύρίσκεται η τέχνη της καλής όμιλίας και γραφής. Με αυτά γίνεται η προπαρασκευή του ανθρώπου για την είσαγωγή του στους ύψηλότερους κόσμους της σκέψεως. Με αυτά άνέρχεται το άτομο στην άπέραντη χώρα της φιλοσοφίας και χωρίς αυτά ο άκανθώδης δρόμος της έπιστήμης είναι άβατος. Απόδειξις ότι οι πλέον καθυστερημένοι και πρωτόγονοι λαοί έχουν πολύ περιωρισμένο το γλωσσικό τους λεξιλόγιο. Απεναντίας οι πλέον προηγμένοι λαοί έχουν θαυμαστό γλωσσικό πλούτο, που τους βοηθεί να έκφράσουν τα λεπτότερα διανοήματα της συνειδήσεως.

Οι μαθηματικοί άφ' έτέρου επικαλοΰνται ως έπιχείρημα την ανάγκην συγχρονισμού της εκπαιδεύσεως προς το ρεύμα της εποχής. Τα μαθηματικά είναι πράγματι η βάση όλων των έπιστημών. Με αυτά ο άνθρωπος έθεμελίωσε το έπιβλητικό οικόδομημα της τεχνικής. Οι μαθηματικοί υπολογισμοί στη μεγίστη δυνατή ακρίβειά τους έδωσαν τη δυνατότητα στον άνθρωπο να κυριαρχήσει της ξηράς, του άέρος και της θαλάσσης και να πετιά στους ούρανούς, να έκσφενδονίζεται στο διάστημα, να περιστρέφεται

πέριξ της γής και να ξαναγυρίζω ασφαλώς στη βάση του. Χωρίς τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες δεν θα υπήρχε τεχνική και κατά συνέπεια ο άνθρωπος θα ζούσε καθηλωμένος στην πρωτόγονη κατάσταση.

Με τον ίδιο τρόπο ίσως θα μπορούσαν να παρέμβουν και οι ιστορικοί και οι γεωγράφοι. Διότι ο άνθρωπος πέραν της γλωσσικής και μαθηματικής ικανότητας οφείλει να εuryνη το πεδίο της γνώσεως και να γνωρίζει την σφαίραν ολόκληρον και την ιστορίαν της, ιδίως σήμερα που οι αποστάσεις μεταξύ των ήπειρων εξεμηδενίσθησαν, τα φυσικά σύνορα, που άλλοτε εμπόδιζαν την επικοινωνίαν κατελύθησαν και η κατανόησις και η ανάπτυξις καλής θελήσεως μεταξύ των εθνών για την πρόοδο και αρμονική των συνεργασιών είναι έπιτακτική ανάγκη. Έπειτα η γνώσις αὐτῶν των στοιχείων είναι βασικό υλικό για την Λογοτεχνία, τη Φιλοσοφία και γι' άλλους τομείς του ανθρώπινου πνεύματος.

Και οι Καλές Τέχνες έχουν πολλά δικαιώματα να μπουν στη μέση για να διακηρύξουν τη μεγάλη των συμβολή στον εξευγενισμό και εξανθρωπισμό του σύγχρονου ανθρώπου, που βρίσκεται τραυματισμένος από τη βαρβαρότητα του τελευταίου πολέμου. Ίδιαίτερα σε μια τουριστική χώρα με τέλεια πρότυπα τέχνης, με αθανάτους Παρθενώνας και με πλούσια αισθητική παράδοσι, ή παραμέλησις των καλών τεχνών προσβάλλει το φιλότιμο και το γόητρο της φυλής. Πώς είναι δυνατόν στη χώρα αυτή να εγκαταλειφθῇ ή ποικίλη έκφρασις του συναισθήματος, αφού είναι γνωστή ή τεράστια υποβλητική του δύναμις για τον εξανθρωπισμό του ανθρώπου;

Αλλά ή νέα εποχή απαιτεί και κοινωνική προετοιμασία των τροφίμων που αφορά τις σχέσεις μεταξύ των. Η συνεργατικότητα, ή άλληλεγγυή, οι κοινοί σκοποί, οι κοινές προσπάθειες, οι κοινές επιτυχίες και ικανοποιήσεις, ο κοινωνικός άερας και ή πρέπουσα συμπεριφορά είναι το άλφα της κοινωνικής αγωγής. Αλλά, ως γνωστόν, ο Έλληνας είναι κοινωνικώς αναλφάβητος. Του λείπει το πνεύμα συνεργασίας και φέρει πολλά αντικοινωνικά χαρακτηριστικά. Μα ο κοινωνικώς αναλφάβητος δεν πρόκειται να ζήσει στην αὐριανή κοινωνία. Θα εύρεθῇ σε πολύ δυσκολώτερη θέσι από τον μη γνωρίζοντα ανάγνωσι και γραφή. Πρέπει λοιπόν ν' αφιερωθῇ ειδικός χρόνος για οργανώσεις ομάδων, όπου ο καθένας να αναλάβῃ κάποια υπευθυνότητα, χρόνος για συζητήσεις, για έκφρασι, για δραματοποιήσι. Και πρέπει ακόμη ν' αποκατασταθῇ επαφή με τη ζωή και σύνδεσμος με την κοινωνία. Αλλά εάν το πνεύμα, το συναίσθημα και ή κοινωνικότης έχουν ανάγκη καλλιέργειας, πώς θα εγκαταλείψωμε το σώμα; Ισόρροπος καλλιέργεια πνεύματος και σώματος δεν ήταν ο σκοπός της αγωγής των αρχαίων Αθηναίων; Θα ήταν εγκληματική σήμερα ή παραγνώρισίς του και θα μας παρεσκεύαζε ντροπή στο διεθνῇ στίβο.

Με τα ανωτέρω αποδεικνύεται ότι έχουν δικιο και ο μαθηματικός και ο φιλόλογος και ο ιστορικός και ο καλλιτέχνης και ο κοινωνιολόγος, όταν ο καθένας προβάλλῃ την αξία του μαθήματός του, διότι όλα τα μαθήματα είναι σπουδαία και απαραίτητα για μια εύρεϊα και πολύπλευρη μορφωσι. Το λάθος βρίσκεται άλλο. Βρίσκεται στην τάσι, που υπάρχει για να ξεχωρισθῇ κάποιο μάθημα και να προταχθῇ των άλλων. Το αξίωμα λοιπόν που πρέπει να πρυτανεύῃ δεν είναι ή καταφρόνησις κάποιου μαθήματος, αλλά ή Ισορροπία του προγράμματος. Εάν έπιτευχθῇ Ισορροπία μεταξύ των γλωσσικών και θετικών σπουδών, της αισθητικής, της θρησκευτικής και φυσικής αγωγής και της κοινωνικής ζωής και αποκατασταθῇ οργανική μεταξύ των σύνδεσις, τότε να είμαστε βέβαιοι ότι το πρόγραμμα στέκει σε γερή βάση και είναι το πιο ένδεδειγμένο για την πρώτη βαθμίδα

του γυμνασίου. Οι αὐριανοί πολῖτες θα βροῦν την εύκαιρία να αναπτύξουν πολυμερή διαφέροντα και οι τυχόν Ιδιοφυῖες και ταλέντα δεν θα καταπιεσθοῦν.

Τέτοια όμως Ισορροπία δεν υπήρχε στο παλιό πρόγραμμα, που ήταν καθαρώς νοησιαρχικό με επίκεντρο τα γλωσσικά μαθήματα, ούτε αποκατεστάθη με το νέο, που παραμελεῖ επίσης την κοινωνική ζωή. Δεν έγινε φαίνεται αντιληπτό, ότι τα γυμνάσιά μας έχουν χάσει ολότελα την επαφή με τη ζωή και έχουν απομονωθῇ από την κοινωνία.

Επὶ τη εύκαιρία θα πρέπει να τονισθῇ ότι όσο πιο λεπτομερειακό είναι ένα πρόγραμμα, τόσο πιο δύσκαμπτο και μονολιθικό γίνεται και τόσο πιο ανεπίδεκτο προσαρμογῆς σε μια κοινωνία της οποίας κύριο χαρακτηριστικό είναι ή ροή, ή αλλαγή, ή ακατάπαυστη εξέλιξις.

2. Η οργάνωσις της ὕλης του προγράμματος. Ασχετα όμως από την τελειότητα ή την ατέλεια της συντάξεως ενός προγράμματος, ή οργάνωσις, βάσει αὐτοῦ της σχολικής εργασίας στην πράξι είναι παράγων πρωταρχικής σημασίας. Αν ή οργάνωσις της σχολικής εργασίας χωλαίνει, τα αποτελέσματα θα είναι όδυνηρά. Απεναντίας ή καλή οργάνωσις δίνει πνοή και στο ατελέστερο πρόγραμμα.

Η οργάνωσις της εργασίας για να ἔχη συνέπεια πρέπει ν' ανταποκρίνεται σε ώρισμένες αρχές. Η πρώτησις αρχή πάνω στην όποιαν πρέπει να οργανωθῇ ή ὕλη του προγράμματος είναι:

«Ανάπτυξις στο ἔπακρο των ικανοτήτων έκάστου». Σήμερα παραγνωρίζεται αὐτή ή αρχή. Έτσι ο Ιδιοφυῆς στα μαθηματικά υποχρεώνεται ἐπὶ δύο, τρία χρόνια να επαναλαμβάνῃ την αὐτή ὕλη μαθηματικών, αν και την παίζει στα δάχτυλα, ἐπειδὴ ἔτυχε να ὕστερῇ στα ἑλληνικά, και ἀντιστρόφως το λογοτεχνικό ταλέντο κρατιέται αλυσόδετο στην αὐτή τάξι, ἐπειδὴ ἔτυχε να ὕστερῇ στα μαθηματικά. Γιατί γίνεται και συνεχίζεται αὐτός ο παραλογισμός; Απλούστατα γιατί λείπει ή κατάλληλος οργάνωσις της εργασίας. Και ἐδῶ ἀκριβῶς είναι ή σάπια σανίδα της Μέσης Έκπαίδευσως. Συνηθίσαμε στη ρουτίνα του καθιερωμένου και δεν ἐννοοῦμε να προχωρήσουμε σε κάτι καλύτερο. Και το καλύτερο στην προκειμένη περίπτωσι είναι να ἐπιτρέπεται στον Ιδιοφυῆ ή ὕστεροῦντα στα μαθηματικά μαθητῇ ν' ακολουθῇ το μάθημα αὐτό στην ἀνώτερη ή κατώτερη τάξι από την τάξι που βρίσκεται, ἀντιστοίχως πρὸς τὰς μαθηματικές του δυνάμεις. Μια τέτοια οργάνωσις της σχολικής εργασίας θραύει την ἀπαράδεκτη φόρμα της Ισοπεδώσεως και ἐπιδιώκει να βοηθήσῃ κάθε μαθητῇ χωριστὰ να ἀποδώσῃ ἐκεῖνο που δύναται. Κανέναν δεν καθλάνει σε εργασία κατώτερη των δυνάμεών του, ούτε ἐκβιάζει για εργασία ἀνέφικτη.

Παρομοίως ἐπιτρέπεται σε κάποιον ἄλλο μαθητῇ να παρακολουθῇ τὰ ἀνώτερα ή κατώτερα ἑλληνικά, ἀνάλογα με τις δυνάμεις του. Έτσι δεν παραβλέπονται οι ἀτομικές διαφορές. Ο μαθητῆς δηλ. της Β' τάξεως γυμνασίου θα μporῇ με την οργάνωσι αὐτῇ να παρακολουθῇ κάποιο μάθημα, στο όποιο δείχνει Ιδιοφυῖα, στην Γ' ή και στην Δ' τάξι γυμνασίου και ακόμη να παρακολουθῇ κάποιο ἄλλο, που είναι πολύ ἀδύνατος, στην Α' τάξι γυμνασίου. Τι παιδαγωγικότερο ὑπάρχει από του να ἐπιδιώκωμε να ἐξελιξωμε τις δυνάμεις του καθενός στο ἀνώτερο δυνατό σημείο, που μπορεί να ἐξελιχθοῦν; Με ποιο δικαίωμα, από το ἄλλο μέρος μπορούμε να γυρεύωμε από ένα μαθητῇ περισσότερα από τις δυνάμεις του σε ένα τομέα, ή να τον κρατᾶμε δέσμιο σε ἄλλον τομέα, που μπορεί να προχωρήσῃ; Γιατί να ἐπιμένωμε στο Ισοπέδωμα των δυνάμεων και μετὰ την ἀποκάλυψη από την ψυχολογία της ἀπέραντης ποικιλίας των ἀτομικών διαφορών;

Μιά ὁργάνωσι ταῦ σχολικοῦ προγράμματος σάν αὐτὴ ποὺ προτείνουμε, ἀποκλείει τὴν κάθετη διαχωριστικὴ γραμμὴ, τὴν κομμένη μετὰ τὸ σπαθί, μεταξύ τῆς πρώτης καὶ τῆς δεύτερης βαθμίδος τοῦ γυμνασίου. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐνιαία. Τὰ μαθήματα πρέπει συνεπῶς νὰ ὑφαίνωνται πάνω στίς τάξεις, ὅπως τὸ ὑφάδι πάνω στὸ στημόνι καὶ κεῖ νὰ κεντιοῦνται προσεκτικὰ καὶ μετὰ ἐπιμέλεια οἱ ἰδιοφυῖες. Σὲ κάθετα διαχωρισμένες βαθμίδες δὲν θὰ μπορῇ ὁ ταλαντοῦχος τῆς Β' ἢ Γ' Τάξεως ν' ἀκολουθήσῃ ἓνα μάθημα τῆς κλίσεως τοῦ στήν Δ' τάξι, ἢ δὲ σύνδεσις τῶν γνώσεων μεταξύ τῶν δύο βαθμίδων, λόγω τοῦ χάσματος τοῦ διαχωρισμοῦ, δὲν ὀξυγονοκολλᾶται εὐκόλα.

Προχωρώντας στὴ δεύτερη βαθμίδα περιορίζεται, φυσικὰ, τὸ πλάτος τοῦ προγράμματος, γιατί ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν ὥριμανσι τείνει στὴν εἰδίκευσι. Τὸ κλασσικὸ τμήμα τοῦ γυμνασίου νέου τύπου θὰ πρέπει νὰ καταρτίζῃ γερὰ τοὺς τροφίμους τοῦ στὰ κλασσικὰ καὶ νὰ ἀφιερώνῃ ἀρκετὸ χρόνον γι' αὐτὰ τὰ μαθήματα χωρὶς ν' ἀποκοπῇ ἀπὸ τὶς ἄλλες γνώσεις. Τὸ ἴδιο θὰ πρέπει νὰ κάμῃ καὶ τὸ ναυτικὸ ἢ τεχνικὸ ἢ οἰκονομικὸ κ.λ.π. τμήματα. Ἐνα γυμνάσιο, γιὰ ν' ἀνταποκριθῇ στὰ ἰδιαίτερα διαφέροντα τῶν μαθητῶν του, θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ ὅσο τὸ δυνατό περισσότερα τέτοια τμήματα. Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται, ὅταν δέχεται κατὰ τὸ δυνατό μεγαλύτερο ἀριθμὸ μαθητῶν καὶ διαθέτει ἐπαρκῆ ἀριθμὸ καθηγητῶν. Ἔτσι οἱ ἀπόφοιτοι γυμνασίου δὲν θὰ ἀποκοτῶν γνώσεις ρηχές, χωρὶς βάθος, καθὼς γίνεται σήμερα.

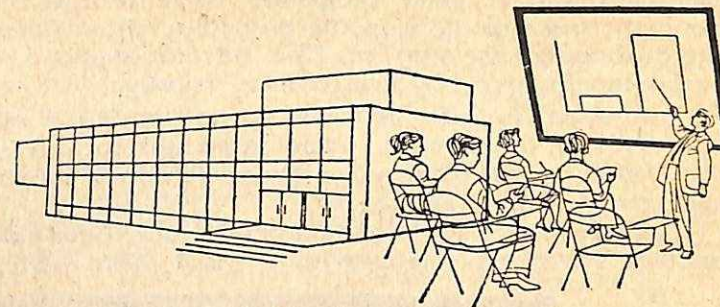
Μεταξὺ ὅμως τῶν τμημάτων διαφόρων κατευθύνσεων πρέπει ν' ἀποφευχθῇ τὸ χάσμα, γιατί αὐτὸ θὰ φέρῃ τὴ διάσπασι τῆς ἐνότητος τοῦ γυμνασίου καὶ θὰ καλλιεργήσῃ τὴ διάκρισι τάξεων. Ἄν ἡ κοινωνία χωρίζεται σὲ τάξεις, τὸ σχολεῖο ἔχει καθήκον νὰ γεφυρώσῃ αὐτὸν τὸ διαχωρισμὸ καὶ ὅχι νὰ τὸν κάμῃ βαθύτερον.

Οἱ κοινὲς συγκεντρώσεις, συζητήσεις, παιδιές, φυσικὴ ἀγωγή, ἐκδρομές, ἐπισκέψεις, ἢ χορωδία, τὸ δράμα, οἱ διάφοροι σύλλογοι σύμφωνα πρὸς τὰ ἰδιαίτερα διαφέροντα τῶν μαθητῶν, ἢ ὅλη κοινωνικὴ ζωὴ μπορεῖ νὰ ὁργανωθῇ ἔτσι, ποὺ νὰ δίνῃ ἀφορμὴ δοσοληψίας καὶ ἀλληλεπιδράσεως μεταξύ τῶν μαθητῶν ὅλων τῶν κατευθύνσεων καὶ νὰ καλλιεργῇ τὸ αἶσθημα τῆς ἐνότητος καὶ ἀδελφωσύνης. Ἔτσι μπαίνει ἐπιτακτικὸ ἓνα ἄλλο πρόβλημα: ἡ κοινωνικὴ ὁργάνωσις τοῦ γυμνασίου.

Φυσικὰ ἡ ὁργάνωσις ἐνὸς τέτοιου προγράμματος φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως δύσκολη, ὅπως φαίνεται καὶ κάθε καινοτομία. Μετὰ τὴν ὁργάνωσι αὐτὴ θὰ ἀσχοληθοῦμε σύντομα καὶ θὰ φανερωθῇ, ὅτι εἶναι τόσο εὐκόλη καὶ μπορεῖ νὰ βάλῃ ἀρμονικὴ πρᾶγματι τάξι στὸ πρόγραμμα κατὰ τὸν τρόπο ποὺ ἔβαλαν τάξι στὴν ἀναρχία τῆς κυκλοφορίας στὴν Ἀθήνα τὰ δύο φωτεινὰ ἀνθρωπάκια.

Γεώργιος Β. Κυριαζόπουλος

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΜΟΡΦΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ 25ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος)

Πηλοπλαστικὴ

Ἄν ρίξουμε μιὰ ματιὰ στίς ἐργασίες τῆς πηλοπλαστικῆς θὰ δοκιμάσουμε ζωερὴ συγκίνηση ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν μορφῶν καὶ τὸν ἐκφραστικὸ τους πλοῦτον: Ἀρχαῖκα στυλιζαρισμένα κεφάλια, μετὰ κάποια συμβατικότητα στὴν ἀνατομία τῶν χαρακτηριστικῶν τὰ περισσότερα, κόρες μετὰ κλασσικὴ καὶ ἄλλους τρόπους κόμμωσης, φιγοῦρες χιουμοριστικῆς, πριμιτιβιστικῆς κοῦκλες, ποὺ μᾶς φέρνουν στὴ μνήμη γεωμετρικὰ ἀρχέτυπα ἢ τὰ πανάρχαια εἰδῶλια τῆς Μινωικῆς καὶ Κυκλαδικῆς Τέχνης καὶ τὰ προϊστορικὰ ἰδεογράμματα· ἐκφραστικῆς προτομές, προσωπογραφίες, ἀνάγλυφα, πορτραῖτα ἐφήβων ποὺ διακρίνονται γιὰ τὴ ζωντάνια καὶ τὸ ἀρρενωπὸ ὕψος· συνθέσεις διάφορες, ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὴ σχολικὴ ζωὴ καὶ τὸ γύρω περιβάλλον· λαϊκὰ σπιτάκια καὶ γραφικὰ ἐξωκλήσια· μακέτες ποὺ συμβολίζουν τὶς κατακτήσεις τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης στὴν ἐποχὴ μας· ζωὰ καὶ πουλιὰ σὲ χαρακτηριστικὰ στάσεις καὶ κινήσεις, ἀγγεῖα διάφορα μετὰ γεωμετρικὴ καὶ ἄλλες διακοσμήσεις καὶ πληθὸς ἄλλα.

Ἀλλὰ γιατί τὰ πολυφιλή αὐτὰ εἰδῶλα τῶν παιδικῶν ὀπτασιῶν μᾶς ξαφνιάζουν καὶ μᾶς συγκινοῦν ταυτόχρονα;

Ποῦ ἦταν φυλαγμένες οἱ προγονικὲς αὐτὲς εἰκόνες; Καὶ ἀπὸ ποῦ ξεπήδησε ὁ μαγικὸς καὶ ὄνειρικὸς αὐτὸς κόσμος μετὰ τὴν ἀσυνήθιστη μουσικοπάθεια καὶ ἐσωτερικότητά του, ποὺ τόσο μᾶς ἐλκύει καὶ γοητεύει μετὰ τὸν πλαστικὸ ρυθμὸ καὶ τὴν ἐκφραστικὴν του δύναμη;

Τὶ ἀσύλληπτα συναισθηματικὰ κινήματα γεμίζουν τὸ ὑποσυνείδητον τοῦ παιδιοῦ καὶ τραντάζουν τὴν ὑπαρξὴν του στίς δημιουργικὲς αὐτὲς στιγμές; Οἱ ἐργασίες αὐτὲς ἀποτελοῦν ἀραγε διέξοδο τοῦ δυναμικοῦ βιολογικοῦ ἐνστίκτου τῶν παιδιῶν; Καὶ ἔγιναν ἐξ αἰτίας τῶν ἐρεθισμάτων καὶ μετὰ τὴ συνδρομὴ τῶν ἀναμνήσεων τῶν καλλιτεχνικῶν ρυθμῶν καὶ τῶν διακοσμητικῶν μοτίβων ποὺ εἶδαν κατὰ τὶς ἐπισκέψεις μας σὲ Μουσεῖα καὶ Ἐκθέσεις στίς ἀγγειογραφίες, στίς χαριτωμένες τερρακότες καὶ στὰ τόσσα γλυπτικὰ καὶ ζωγραφικὰ ἔργα;

«... Ἡ μήπως, ὅπως γράφει σὲ σχετικὸ τοῦ ἄρθρου ὁ Καθηγητὴς κ.

Προκοπίου³², θά ήταν πιό σωστό αντί νά χαρακτηρίζουμε τήν παιδική τέχνη ὡς ἔμφυτη καλλιτεχνική ἐκδήλωση, νά ἐξετάσουμε τήν ὑπόθεση τῆς ἀναβιώσεως τῆς συλλογικῆς ψυχικῆς ἐμπειρίας τῆς ἀνθρωπότητος στό παιδί καί τῆς διαδρομῆς τῆς ἀπό τά ἴδια ὀπτικά σύμβολα ποῦ χαρακτηρίζουν τά διαδοχικά βήματα τῶν πρωτογόνων τεχνῶν;

»Μήπως δηλαδή σημειώνεται στό παιδί μιὰ ψυχική ἀνακύκλωση τῆς πρωτογόνου νοοτροπίας, ὅπως παρατηρεῖται μιὰ βιολογική ἀνακύκλωση τῆς ἐξελιξέως τῶν εἰδῶν κατὰ τήν περίοδο τοῦ ἐμβρυακοῦ σχηματισμοῦ του μέσα στόν μητρικό κόλπο;...»

Οἱ ἐργασίες τῆς πηλοπλαστικῆς μᾶς ὑποβάλλουν ἓνα εἶδος ἀρχαϊσμοῦ κι ἓνα σαφῆ πρωτογονισμό³³. Καί τοῦτο γιατί σ' αὐτές τά παιδιὰ δέν

«Τὸ γαῖτανάκι».

Ἔργασία μὲ πηλό: Δημήτρη Ἀνδρ. μαθητοῦ Στ' τάξεως, ἐτῶν 12.

ἐπηρεάζονται, ὅπως στή ζωγραφική, ἀπὸ τίς διάφορες εἰκονογραφήσεις τῶν μεγάλων. Ἐδῶ δηλ. συμβαδίζει ἡ ἐλευθερία τῆς φαντασίας μὲ τὸν πρωτόγονο ρεαλισμό.

Ἐξ ἄλλου ὠρισμένες μορφές πόσο ἔντονα μᾶς δίνουν τὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, ποῦ εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου. Στὶς περιπτώσεις αὐτές ἐπιτελεῖται ἡ ἀναγωγή τῆς αἰσθησῆς μᾶς στήν ἐσωτερικὴ ἔκφραση τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς.

Βλέπουμε ἐπίσης ἄλλες φιγούρες νά ἔχουν μιὰ κίνηση ἐξαιρετικὴ ποῦ τὴν παίρνουν ἀπὸ τὴ συμβολικὴ διάταξη τῆς στάσης, καί πρὸ πάντων ἀπὸ

32. Ἐφημερίς «Καθημερινή» 17 - 12 - 1953.

33. Βλέπε: Ἀγγέλου Προκοπίου: «Πριμιτιβισμός.» 1947.

τὴν πλαστικὴν διαμόρφωση, ὥστε νά ἐμφανίζουν ποικιλία στό παρουσιασμά. ³⁴ «Τὰ χεράκια τῶν παιδιῶν, γράφει ὁ ἐκλεκτὸς Συνάδ. κ. Β. Παπαεὐθυμίου, αἰκίνητα καί ὠδηγημένα ἀπὸ μιὰ φανερὴ ἐσωτερικὴ φλόγα ἔπλαθαν, ἐζύμωναν, ἔγλειφαν, κατέστρεφαν καί ξανάφτιαχναν γιὰ νά δώσουν στό τέλος στή ζύμη ἐκείνη ὅλη τὴν ψυχὴ τῶν, ν' ἀποτυπώσουν ὅλο τὸ αἰσθηματικὸ τῶν κόσμο..»

Ἄλλ' ὅς σταθοῦμε σὲ μερικές:

«Ὁ ἀποχαιρετισμός» τοῦ Ἀντώνη Κ. εἶναι ἀπὸ τὰ πιό ὁλοκληρωμένα ἔργα. Ἡ σύνθεση ἔχει πλαστικὲς ἀρετὲς καί εἶναι ὅλο ἀφέλεια καί δροσιά. Οἱ διάφορες πλαστικὲς φόρμες καί τὰ ἐπίπεδα — τὸ φουστάνι ποῦ ἀνε-

«Κεφάλι Κρητικοῦ» (πηλός).

Ἔργασία: Μ. Γρ. μαθητοῦ Ε'. τάξεως, ἐτῶν 11

μίζεται, τὰ πόδια, τὰ χέρια, ἡ στροφή τοῦ κεφαλοῦ ποῦ ἀκολουθεῖ τὴ στροφή τοῦ κορμοῦ κ.λ.π. — ἔχουν παλμό καί ἐνότητα μεταξύ τους κι ἀπὸ τὴ μιὰ ἐπιφάνεια στήν ἄλλη ἔχομε ἤρεμες καί μαλακὲς μεταβάσεις. Ἐχει ρυθμὸ καί ἀναλογίες τὸ ἔργο αὐτό.

Ἔτσι μᾶς ὑποβάλλεται ἡ ἐνεργητικὴ κίνηση τῆς ιδέας τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ ποῦ τόσο μᾶς συγκινεῖ....

«Τὸ γαῖτανάκι» τοῦ Δημήτρη Ἀνδρ. διακρίνεται γιὰ τὴ φόρμα καί τὰ κύρια στοιχεῖα ποῦ τονίζονται σ' αὐτή. Μᾶς ὑποβάλλει ἔντονα καί παραστατικὰ χαρακτηριστικὴ σκηνή μὲ τίς αὐθόρμητες κι ὅλο ζωντάνια κινήσεις τοῦ κατ' ἐξοχὴν λαϊκοῦ αὐτοῦ ἐθίμου τῆς ἀποκριᾶς στὶς συνοικιακὲς γειτονιὲς τῆς πρωτεύουσας.

Συνήθως τὸ αἰσθημα κυριαρχεῖ στὶς ἐμπνεύσεις τῶν μικρῶν δημιουργ-

34. «Διδασκαλικὸν Βῆμα» 20 καί 28.10.1952, «Ἡ καλαισθητικὴ ἀγωγή».

γών, έτσι πού νά προσδίδη σέ μερικές παραμορφώσεις, ζωντανή έκφραση, γραφικότητα καί μιὰ τάση γιά ένα στυλιζαρισμένο συμβολισμό. (π.χ. «ό βοσκός» τοῦ Μουστ. μέ τή μεγάλη κάπα κ.λ.π.).

Ἀξιοσημείωτα εἶναι ἐπίσης τὰ κεφάλια «Ἐφήβου» γύψιν, Γιάν. Λεβ., «κεφαλὴ κόρης» μέ κλασσική κόμμωση Ἀλ.Τσ. «παπᾶ» Γεώργ. Φατ. «κεφάλι Κρητικοῦ», πού διακρίνεται γιά τόν ὄγκο καί τὸ μείδισμα, χωρίς ὅμως νά μᾶς δίνη τὰ χαρακτηριστικά.

Τὰ χιουμοριστικά, πού τόσο φαιδρύνουν, ξεκουράζουν καί διαπαιδαγωγοῦν τὴν παιδική ψυχὴ: τῆς Ἑρμεν. «ὁ καπνιστής», τοῦ Λειβ. κ.ἄ. τὰ ζῶα μέ ἀνθρώπινη μορφή (ἀνθρωπομορφισμός)* προσωπογραφίες, «ἀρχαῖος ὀπλίτης» καί «γκαμήλα» τοῦ Γρυλ. πού εἶναι σάν ἀνάγλυφα: «ὄνειροπόληση», πού μοιάζει σάν Κινέζικο: «ἡ Κύπρος», «ὁ θάνατος τῆς ἀντρεωμένης**» «προτομὴ νηπίου» τοῦ Ἀγάθ., τὰ πριμιτιβιστικά τῆς Τσιγκ. καί Μπούτ., ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ κουκλοθέατρο καί τὰ παραμύθια καί πολλὰ ἄλλα...

Σὲ ἀρκετὰ ἔργα τῆς περιόδου αὐτῆς, ὅπως καί τῆς προηγούμενης, μποροῦμε νά βροῦμε τὴν γεωμετρικὴ καθαρότητα τῆς μορφῆς καί συγχρόνως τὴ δυνατότητα πνοῆς μιᾶς ἐσωτερικῆς ζωῆς πού ἀποπνέει εὐγένεια ψυχῆς: «Ὁνειροπόληση», «Χωρικός πού βγάξει νερό ἀπ' τὸ πηγάδι», «δισκοβόλος», «πεζοπόρος πού ξεκουράζεται» κ.ἄ.

Ἔχομε ἐπίσης καί συμβολικὰ ἔργα διαφορετικῶν τεχνοτροπιῶν καί τάσεων: π.χ. «ἡ δικαιοσύνη», «ὁ ἀγώνας τῆς ζωῆς», «ἀρχαῖος ὀπλίτης», κ.ἄ. πού ὁ συμβολισμὸς γίνεται μέ τὴ φιλολογία, καί ἐργασίες πού ἡ τεχνοτροπία αὐτὴ ἀποδίδεται μέ τὸ καλλιτεχνικὸ σχῆμα (ἐσωτερικὸς συμβολισμός): «ὁ ψαράς», «τὸ παιδί πού διαβάζει» κ.ἄ.

Ἀλλὰ γιατί στὰ ἔργα: «ἀρχαῖος ὀπλίτης», «Κύπρος», «Ἄγνωστος στρατιώτης» τοῦ Μπούτ. «Θλιμμένο κορίτσι», «Εὐα» κ.λ.π. οἱ μικροὶ δημιουργοὶ ἐξ ἐνστίκτου δὲν μᾶς δίνουν τὸ πρόσωπο τῶν μορφῶν αὐτῶν ἢ τὸ ἀποκρύπτουν μέ διάφορα μέσα π.χ. μέ στροφή τῆς κεφαλῆς, παρεμβολὴ τῶν μαλλιῶν κ.λ.π.;

Μήπως χάνει ἔτσι τὸ ἔργο σὲ ἔκφραση καί ζημιώνεται ἡ ὅλη ἐργασία; Ἀπεναντίας μάλιστα: Αὐτὸ πρέπει νά θεωρηθῇ σὰ σοβαρὸ προτέρημα γιά τὰ ἔργα αὐτά, ἂν καί ἔγινε ἐντελῶς τυχαῖα.

Μὲ τὸν τρόπο πού ἀναφέραμε ἀποκρύπτεται ἡ ὕλη καί διεγείρεται ἡ φαντασία, ὥστε νά συμπληρώσῃ καί ὅσα δὲν παριστάνονται, δηλ. νά ἐξαρθῇ ἡ βασικὴ ἰδέα πού συμβολίζει τὸ ἔργο ἢ ὅπως ἔλεγε ὁ Πλίνιος: «νὰ ἐννοήσῃ ὁ θεατὴς, περισσότερα παρ' ὅσα πραγματικὰ βλέπει»³⁵....»

Ἐκθέσεις. Ἀνακοινώσεις

Ἡ ἔκφραση ὅμως τῆς παιδικῆς συγκίνησης δὲν γίνεται μόνο μέ τις εἰκαστικὰς τέχνες. Τὸ παιδί ἐκφράζεται ἐπίσης καί μέ τὸν ἦχο (ἐναρθρο ἢ μουσικό), τὸ χορὸ καί μέ τὸ λόγο (προφορικὸ ἢ γραπτὸ).

* Ἡ παράδοση τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ στὴν Ἑλληνικὴ Τέχνη ἔχει βαθιὰς τὶς ρίζες τῆς, μέχρι τῶν ἀρχαίων χρόνων.

** «Ὁ θάνατος τῆς Ἀντρεωμένης» τοῦ Ἀντ Κ. εἶναι σὲ δυὸ παραλλαγές καί ἔχει τὴν ἐμπνευσή του, ὅπως καί πολλὰς ἄλλες ἐργασίες, ἀπὸ τὸν ἥρωικό ἀγῶνα τῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων γιά τὴν ἀνεξαρτησία καί αὐτοδιάθεση τῆς μεγαλονήσου. Τὰ γυμνά αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ὀλοκληρωμένα ἔργα καί ἀπλώνονται μέ ἀνεση στὸ χῶρο.

Ἐπάρχουν καί ἄλλα γυμνά, δείγμα τοῦ πρωτογονισμοῦ τῆς παιδικῆς Τέχνης (Βλέπε Ἱστορία Ἀρχ. Ἑλληνικῆς Τέχνης, Χρ. Τσοῦντα, σελ. 7,9,34,69).

35. Βλέπε Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλλην. Τέχνης Χρ. Τσοῦντα, σελ. 351 καί 454.

Ἡ ἔκθεση εἶναι σάν ἓνας καθρέφτης πού μπορεῖ νά μᾶς δώσῃ μιὰ καθαρὴ εἰκόνα τῆς πνευματικῆς στάθμης καί ἐξέλιξης τοῦ μαθητοῦ, τῆς εὐχέρειας καί ἱκανότητος πού ἔχει νά ἐκφράζῃ τις ἐντυπώσεις, τις σκέψεις, τὰ νοήματα, τὰ συναισθήματα καί προβλήματα τοῦ κ.λ.π.

Οἱ ἐκθέσεις τοποθετοῦνται στὸ κέντρο τῆς ἀγωγῆς καί ἔχουν μεγάλη μορφωτικὴ δύναμη καί ἀξία (γλωσσική, καλαισθητικὴ κ.λ.π.). Εἶναι τὸ πιὸ πολὺ στὴν ἡλικία αὐτὴ γόνιμες βιωματικὲς ἀνακοινώσεις καί εἶναι σὲ θέση ν' ἀνοίξουν τὴν πόρτα σὲ γνήσια ἐννοιολογικὰ περιεχόμενα διαφόρων κατηγοριῶν.

Ἡ διδασκαλία τῶν θεμελιῶνεται ὡς μάθημα ζωῆς καί γλωσσοεκφραστικῆς διαμόρφωσης. Ἀποβλέπουν στὴ ρύθμιση καί προαγωγή ὄλων τῶν ψυχικῶν ἐκδηλώσεων, πνευματικῶν ἱκανοτήτων καί λειτουργιῶν τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ παιδαγωγοὶ μας, ὅπως εἶναι γνωστὸ, δίνουν μεγάλη σημασία στὸ μάθημα αὐτό. Ὁ Ἀλ. Δελμοῦζος τὸ θεωρεῖ «βασικὸ καί ἀσφαλὲς κριτήριον τῆς ἀγωγῆς»³⁶.

Ὁ Νικ. Καραχρήστος γράφει³⁷: «Δὲν χρειάζεται παρὰ μιὰ χαρούμενη καί μεγάλη καρδιά, μιὰ βαθειὰ κατανόηση γιά νά ἐπιτύχῃ ὁ δάσκαλος κάτι ἀληθινὰ βγαλμένο ἀπ' τὴ σκέψη τοῦ παιδιοῦ, κάτι πραγματικὰ δικό του, κάτι ἀπὸ τὰ συναισθήματά του, τὴν ψυχὴ του.»

Ὁ Εὐρ. Σούρλας: «Ἡ ἐλευθέρη μορφή τῆς ἐκθέσεως παραμένει σάν προϊόν αὐτενεργείας, δημιουργικότητος, ἀτομικότητος καί ζωντανῆς χαρᾶς τοῦ μαθητοῦ»³⁸.

Καί ὁ διακεκριμένος φιλόλογος Ἀγησ. Ντόκας: «Μὲ τις ἐκθέσεις μπαίνει τὸ πρόβλημα πῶς θὰ προκαλέσουμε τις πηγαῖες καί αὐθόρμητες ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς καί συναισθηματικῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν: πῶς θὰ κατευθύνουμε τὴ μεθοδικὴ ἐπεξεργασία τῆς ἀποταμιευμένης ἐμπειρίας τους καί πῶς θὰ καλλιεργήσουμε τὸ σπουδαιότερο ἐκφραστικὸ τους μέσο, τὴ γλώσσα»³⁹.

Γιά τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λευκώματος, τὴν ἀφηγηματικὴ χάρη, τὸν πλοῦτο καί τὴν πρωτοτυπία τῶν εἰκόνων, τὴ στοργὴ καί ἀγάπη πού ἀναβλύζει μεσ' ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους γιά τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ζῶα, τὰ πουλιά, τὰ φυτὰ καί τὸ περιβάλλον γενικὰ τῆς συνοικίας καί τῆς πόλης: μέ τὰ ἦθη καί ἔθιμα τῶν κατοίκων, τὴν ἱστορία, τὰ μνημεῖα κ.λ.π., δὲν μποροῦμε ἀτυχῶς νά μιλήσουμε, γιατί θὰ μάκρανε πολὺ ἡ μελέτη αὐτή.

Ἀς μᾶς ἐπιτραπῇ μόνο νά παραθέσουμε ἐδῶ μιὰ τέτοια ἐλεύθερη ἐργασία, γιά ν' ἀντιληφθοῦμε κάπως ἄμεσα τὰ ἐνδιαφέροντα, τὰ βιώματα, τις ἐμπειρίες, τις δονήσεις καί τὸν παλμὸ τῶν συγκινήσεων τῆς παιδικῆς ψυχῆς καί νά χαροῦμε τὴν ἀνεπιτήδευτη χάρη, τὴ σεμνότητα, τὴ λιτότητα τοῦ ὕψους, τὴν εὐγένεια τῶν συναισθημάτων, τὴν πνευματικότητα καί τὰ ἄλλα χαρίσματα μέ τὰ ὁποῖα εἶναι διαποτισμένες οἱ προσπάθειες αὐτές.

36. «Τὸ Κρυφὸ Σκολετὸ» σελ. 151.

37. Νικ. Γ. Καραχρήστου: «Διδακτικὴ τοῦ Σχολείου ἐργασίας»: Αἱ ἐκθέσεις τῶν παιδιῶν, σελ. 138.

38. Βλέπ. τὴ μελέτη τοῦ κ. Εὐρ. Σούρλα: «Λογοτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τῆς πρ-εφηβικῆς ἡλικίας» περιοδ. «Νέο Σχολεῖο», τεύχ. 121-122, σελ. 1093-1100.

39. Βλέπ. τὴ μελέτη τοῦ κ. Ἀγησ. Ντόκα: «Οἱ νέες θεωρίες γιὰ τὴν ἐκθεσὶ» Περιοδ. «Παιδεία καί Ζωή», τεύχ. 87, σελ. 176, 184.

Εἰκόνες *

Συγκινημένος ἀπὸ τὸ δράμα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδας τοῦ 21 γιὰ τὴ λευτεριά Της ὁραματίστηκα τὶς παρακάτω εἰκόνες:

Συγκεντρωμένοι στὴν πλατεία τοῦ μεγάλου θεάτρου τῆς Ἱστορίας ὄλοι οἱ συμμαθητές μου περιμένουμε ν' ἀνοίξη ἡ βαριά αὐλαία τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς.

Τὸ παρατεταμένο χτύπημα τοῦ κουδουνιοῦ κάνει ν' ἀπλωθῇ ἀπόλυτη ἡσυχία στὴν αἴθουσα. Ὑστερα ἀπὸ λίγο ἡ αὐλαία ἀνοίγει. Τὰ μάτια ὄλων εἶναι καρφωμένα στὴ σκηνή.

Ἡ Ἑλλάδα ἀλυσοδεμένη στὸ Γολγοθὰ τῆς.

Μὲ ροῦχα ματοβαμμένα καὶ ξεσχισμένα, μὲ πόδια γυμνά. Γύρω φωνές, θρήνοι, στεναγμοὶ καὶ σκοτάδι πηχτό.

Σὲ μιὰ ἀπόμερη γωνιά τῆς σκηνῆς συναγμένα πέντε· ἕξι καχεκτικὰ σκλαβόπουλα, γύρω σ' ἓνα παπὰ μὲ ξεθωριασμένα ράσα, κάτω ἀπὸ ἓνα παλιὸ κωδωνοστάσι, ποὺ τὸ φωτίζει θαμπὰ τὸ χλωμὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, κάνουν τὸ μάθημά τους. Διαβάζουν ἀνάγνωση συλλαβιστά, τὸ ἓνα ὕστερα ἀπ' τὸ ἄλλο μὲ φωνὴ ψιθυριστὴ ἀπ' τὸ φόβο τοῦ καταχτητῆ.

Καὶ πρὶν τὸ μάθημα τελειώσῃ, ὁ παπὰς μὲ τὰ λευκὰ γένεια, τὸ ρυτιδωμένο πρόσωπο, μὲ μάτια ὅμως λαμπερὰ καὶ μὲ φωνὴ γεμάτη αὐτοπεποίθηση ἀπαγγέλλει, σὰν προφήτης, τὰ λόγια τοῦτα:

«Μὴ σκιάζεστε στὰ σκότη! ἡ λευτεριά
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ.»

Κι ἡ αὐλαία κλείνει ἀργά, ἐνῶ ἓνα ἐρώτημα γεννιέται στὶς ψυχές τῶν μικρῶν θεατῶν: «Τί θὲ νὰ γίνῃ ἄραγε;»

Τὸ κουδούνι ξαναχτυπάει... Πρὶν ἀνοίξη ἡ αὐλαία μιὰ βαθιὰ φωνὴ ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὴ σκηνὴ ἀπλώνεται κυριαρχικὰ σ' ὅλο τὸ θέατρο:

«Ὡς πότε παλικάρια θὰ ζοῦμε στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια, στὶς ράχες, στὰ βουνά;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή.»

Μιὰ συγκίνηση πλημμυρίζει τὶς ψυχές μας. Τὴ φωνὴ τὴ γνωρίσαμε ὄλοι· εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου! Τὶς τελευταῖες λέξεις τοῦ πρωτομάρτυρα τῆς λευτεριᾶς μας διαδέχονται κρότοι τουφεκιῶν, φωνές κι ἀντάρια.

Ἡ αὐλαία σιγὰ σιγὰ ἀνοίγει καὶ ἡ σκηνὴ παρουσιάζει λημέρι κλεφτῶν πάνω στὶς ἀπόκρημνες ἀετοράχες τῶν βουνῶν μας.

Τὰ παλικάρια ὕστερα ἀπὸ σκληρὴ μάχη μὲ τὸν ἐχθρό, τό'χουν ρίξει στὸ λεβέντικο χορὸ καὶ τὸ τραγούδι, τ' ἀθάνατο κλέφτικο τραγούδι, ποὺ ἦταν ἡ μόνη λεύτερη φωνὴ τῆς πατρίδος μας στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Ἐνῶ τὰ καριοφίλια δονοῦσαν στὸν ἀέρα καὶ τάραζαν τὶς ψυχές τῆς ἀθάνατης κλεφτουριάς, ξαφνικά, χύνεται σκοτάδι κι ἀλλάζει ἡ σκηνή.

Μπρὸς στὰ ἔκπληχτα μάτια μας πρρουσιάζεται ἡ ἐπίσημη κήρυξη τῆς ἐπανάστασης. Ὁ Παλαιὸν Πατρὸν Γερμανὸς ὑψώνει τὸ ἱερὸ λάβαρο στὴν Ἁγία Λαύρα καὶ γύρω του ὀπλολογοὶ καὶ παλικάρια φωνάζουν μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς τους: «λευτεριά ἡ θάνατος».

* Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἥρωικὴ ἐποποιΐα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821.

Κάποιο φῶς δυνατὸ καὶ γρήγορο, σὰν ἀστραπή, ἀπότομα σκορπιέται, ἐνῶ ψηλὰ μιὰ γλυκιὰ ὀπτασία, μιὰ γυναικεῖα μορφή σὰ σὲ φωτοσύνηφο προβάλλει ἀπὸ μιὰ ἄκρη τῆς σκηνῆς.

Ὡ! ναί! εἶναι τὸ ὄραμα τῆς Ἑλλάδας, ποὺ ἦρθε νὰ καμαρώσῃ τὰ παιδιά τῆς ποὺ θ' ἀγωνιστοῦν γιὰ νὰ τὴν ἀναστήσουν.

Κι ἔτσι ἀρχίζει τὸ μεγάλο πανηγύρι τοῦ πολέμου! Ἀλλοίμονο! πόσες θυσίες, πόσα αἵματα, πόσες συμφορές! Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς σκλαβωμένης γῆς ἀκούγεται τὸ σάλπισμα τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδας.

Ἡσυχία. Ἡ αὐλαία ἀνοίγει. Μιὰ κοπέλλα παράμερα κάθετα σ' ἓνα θρονὶ καὶ κρατᾷ ἓνα πολυσέλιδο βιβλίο. Τὸ φόρεμά της λευκὸ, μακρὸ, ἐνῶ τὰ πλοῦσια ξανθὰ μαλλιά της στολίζει ἓνα δάφνινο στεφάνι. Ἐντύπωση κάνει σ' ὅλους ἡ σοβαρὴ ἔκφραση τῆς μορφῆς της. Εἶναι ἡ Ἱστορία. Ὅλων τὰ μάτια πάνω της. Θὰ διαβάσῃ! Δὲ θὰ μᾶς πῇ, ἀγαπητοὶ συμμαθητές μου, κανένα παραμῦθι σὰν κι αὐτὰ τῆς γιαιγιάς μας, κοντὰ στὴ σόμπα τὸ χειμῶνα.

Προσοχή!

«Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Ἰάσιο, Ἱερολοχίτες. Κολοκοτρώνης. Βαλτέτσι, Δερβενάκια...»

Κι οἱ σκηνές ἀλλάζουν δείχνοντας ζωντανεμένα τὰ ἐπεισόδια τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνα.

Ἀκοῦστε τὴ βροντερὴ φωνὴ τοῦ Γέρου τοῦ Μοριά: «Ἀδέρφια! Ὁ Θεὸς ἔβαλε τὴν ὑπογραφή Του γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Θεὸς δὲν τὴν παίρνει πίσω τὴν ὑπογραφή Του.»

Τὰ ἀρκαδικὰ βουνὰ ἀντιλαλοῦν τὰ λόγια του καὶ τὰ φουσάτα τοῦ ἐχθροῦ τρομαγμένα σκορπίζονται. Ἡ Ἱστορία μὲ τὴν αὐστηρὴ φωνὴ της συνεχίζει...

Ἡρωϊκὴ Ἀλαμάνια! Ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς 300 συντρόφους του ἀντιμετώπισε τὸν Ξέρξη, τώρα ὁ Διάκος πολεμᾷ μὲ τὰ παλικάρια του τὸν Ὁμέρ Βρυώνη. Ἀγῶνας ὑπεράνθρωπος, σκληρὸς· στὸ τέλος ἡ λεονταρίσια καρδιὰ τοῦ γενναίου μαχητῆ θὰ πέσῃ στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν του. Κι ἐνῶ ὁ ἥρωας βαδίζει πρὸς τὸ θάνατο καὶ γύρω ἡ ἀνοιξη ἔχει στολίσῃ τὴ φύση μ' ἀσύγκριτες χάρες ἀκούγεται νὰ λέῃ: «Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ, τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάζει ἡ γῆ χορτάρια!»

Ἀκολουθεῖ ἡ δραματικὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ἐνῶ τοὺς φωνάζει: «κι ἂν μὲ σουβλίσετε ἕνας γραικὸς ἐχάθη».

Τὸ βλέμμα τῆς Ἱστορίας νίνεταί θλιβερό· ἓνα σύννεφο πένθους σκεπάζει τὴν πονεμένη ὄψη της. Τὰ μάτια ὄλων εἶναι δακρυσμένα. Ἀλλ' ὁ ἀγῶνας εἶναι μεγάλος κι ἡ ἀνάγνωση προχωρεῖ γιὰ νὰ σταθῇ στὸ χάνι τῆς Γραβιάς καὶ τὸν ἐκδικητὴ τοῦ Διάκου, Ὀδυσσεά Ἀνδρουῦτσο.

Μιὰ λάμψη φωτίζει τὸ χλωμὸ πρόσωπο τῆς Ἱστορίας.

Κι οἱ σελίδες γυρίζουν, διαρκῶς γυρίζουν.

Μάρκος Μπότσαρης· ὁ εὐγενικὸς ἀγωνιστής, ποὺ τὸν διόρισε ἡ Κυβέρνηση ἀρχιστράτηγο τῶν στρατευμάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας, σχίζοντας τὸ δίπλωμά του μπρὸς στοὺς συντρόφους του, ἃς τὸν ἀκούσωμε τί εἶπε: «Σύντροφοί μου, θὰ πάρωμε δίπλωμα αὐριο στὴ μάχη πολεμώντας τὸν ἐχθρό.»

Ἡ δόξα τὸν συνόδεψε στὸν τόπο τῆς μάχης, ἀλλὰ μαζὶ καὶ τὸ θανατερὸ βόλι ποὺ τοῦ στερήσε τὴν πολύτιμη ζωή:

Ἡ Δόξα δεξιὰ συντροφεύει,
τὸν ἄντρα ποὺ τρέχει μὲ κόπους

της Φήμης τούς δύσβατους τόπους,
κι ὁ Φθόνος τοῦ στέκει ζερβά,
μὲ μάτια, μὲ χεῖλη πικρά...

Ἡ ψυχὴ μας σωπαίνει· τί νὰ πῇ, τί νὰ ψάλῃ μπρὸς στὰ δάκρυα ποὺ
τρέχουν; Τέτοιες πράξεις δὲ ζητᾶνε ἐπαίνους κι εἶναι τόσες πολλές!...

Παπαφλέσσας, Μανιάκι. Ἡ φωνὴ κι αὐτοῦ τοῦ ἥρωα ἦταν τρόμος
στὸν ἐχθρό, στὴν λεβεντιά τραγούδι.

Ὡ Μεσολόγγι! Πόλῃ ἡρωϊκὴ καὶ μεγάλη σὲ δόξα! Ἡ φωνὴ τῆς ἱστο-
ρίας παίρνει ξεχωριστὸ παλμό, ὅταν Σὲ προφέρῃ, πόλῃ ποὺ γίνεσθαι θρύλος γιὰ
τὸ ἀδούλωτο πνεῦμα Σου, τὴν ἀδάμαστη ψυχὴ Σου!

Ἐνα φῶς χλωμὸ τρεμολάμπει στὴ σκηνή.

Ἡ ἀντάρα τῆς ἐξέδου ἔχει πιά σβῆσει. Ὅλα εἶναι θλιμμένα καὶ δει-
χνουν πῶς ἓνας πόλεμος ξολοθρευτὴς πέρασε καὶ τὰ σάρωσε ὅλα...

Πίσω ἀπ' τὴ μορφή τῆς ἱστορίας, σὰν ὀπτασία, μιὰ φωτεινὴ μορφή μὲ
λύρα στὰ χεῖρα τραβάει τὴν προσοχή μας.

Εἶναι ὁ ἀγαπημένος ποιητὴς μας Σολωμός.

Σὲ μιὰ γωνιά στὴ σκηνὴ ἡ ψυχὴ τοῦ Βύρωνα στεφανωμένη μὲ δάφνινο
κλωνάρι.

Σιωπὴ βασιλεύει παντοῦ· ὁ ποιητὴς θὰ τραγουδήσῃ μὲ τὴ λύρα του
ἀποσπάσματα ἀπ' τὶς ἀθάνατες στροφές του στὸ φίλο του, λόρδο Βύρωνα.

Ἡ ἱστορία προσεχτικὰ ἀκούει. Οἱ ἐξαίσιες νότες τοῦ Σολωμοῦ γεμί-
ζουν τὴν ψυχὴ μας μὲ ἱερὴ συγκίνησιν καὶ τὰ μάτια μας δακρύνουν:

«Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί·
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπάυρον τὸ κορμί...»

Κι ὁ ποιητὴς τραγουδάει μὲ τὴν ἀρμονικὴν τῆς φωνῆς στίχους ἀπ' τὸ
ῥαιότερο ποίημά του, τοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκημένους»: «Πάντα ἀνοι-
χτά, πάντα ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου.»

«Μητέρα, μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ τὴ δόξα.» Ὁ Σολωμός δὲν πολέ-
μησε μὲ τὸ καριοφίλι, ὅμως πολέμησε μὲ τὴν πένα, τὶς μελωδίες τῆς ποίη-
σής του.

Ἡ φωνὴ τοῦ ποιητῆ σταμάτησε, ἡ ὀπτασία διαλύθηκε, κι' ἡ ἱστορία
ἐξακολουθεῖ νὰ γυρίζῃ τὶς ματοβαμμένες σελίδες τοῦ βιβλίου της...

Καραϊσκάκης· ὁ μέγας πατριώτης, τὸ στρατηγικὸ μυαλό, ἡ πολιορ-
κία στὴν Ἀκρόπολη, ἡ ἐπέμβαση τῶν ξένων, τὸ ἡρωικὸ τέλος του, τὸ
ἄστοχο σχέδιο τῶν Τζώρτζ καὶ Κόχραν, ἡ καταστροφὴ τοῦ Φάληρο, ἡ ναυ-
μαχία τοῦ Ναυαρίνου μὲ τὸ εὐνοϊκὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀποτέλεσμα καὶ τελι-
κὰ ἡ μάχη τῆς Πέτρας μὲ τὴ νίκη τοῦ Δημήτρη Ὑψηλάντη, τοῦ ἀδελφοῦ
τοῦ Ἀλεξάνδρου, ποὺ πρὶν ἀπὸ ὀχτὼ χρόνια ἔδωσε τὸν πρόλογο τοῦ με-
γάλου δράματος ποὺ λέγεται «ἐποποιία τοῦ 21».

Ἐδῶ ἡ ἱστορία σταματᾷ τὴν ἀνάγνωσιν, σηκώνεται καὶ κοιτάζει
προσεχτικὰ στὸ βάθος τῆς σκηνῆς.

Σ' ἓνα βάθος μιὰ κοπέλλα ἀδύνατη, χλωμὴ ἀπ' τὶς αἱματηρὲς θυσίες
τῶν παλικαριῶν της, μὲ βλέμμα θολὸ ἀπ' τὰ δάκρυα, ἀλλὰ ὑπερήφανη,
στέκει ὀλόρθη καὶ γύρω τὰ παιδιὰ της τὴν κοιτάζουν στοργικά.

Μιὰ χορωδία μ' ἀγγελικὰς φωνὰς τῆς θυμίζουν περιστατικὰ τοῦ ἀγῶνα
κι αὐτὴ ἀκούει κουνώντας θλιβερὰ τὸ ξανθὸ τῆς κεφάλι.

Τῆς θυμίζουν τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου, τὸ τραγούδι τοῦ Διάκου, τοῦ

Μπότσαρη, τοῦ Κανάρη, τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, τὸ θρῆνο γιὰ τὴν
πτώση τοῦ Μεσολογγιοῦ.

Κι ἐνῶ ἡ αὐλαία ἀργὰ· ἀργὰ ἀρχίζει νὰ κλείνῃ, οἱ ἀπαλὲς φωνὰς τῆς
χορωδίας ψέλνουν τὶς πρῶτες στροφές τοῦ ὕμνου στὴν Ἐλευθερίαν τοῦ
Σολωμοῦ.

Ἡ θεατρικὴ παράσταση κι' ἂν τελείωσιν, ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἀνεξαρ-
τησίαν τῆς Ἑλλάδας χρειάστηκε νὰ γνωρίσῃ κι ἄλλες θυσίες γιὰ ν' ἀπελευ-
θερώσῃ ἐδάφη της.

Φεύγοντας ὅλοι ἐμεῖς ἀπ' τὸ θέατρο τῆς ἱστορίας χειροκροτήσαμε τὴν
ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδας μας, ἀλλὰ ἡ νίκη δὲν ἦταν ἀνάλογη μὲ τὶς θυσίες...

Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι σύντομα θὰ ἐκπληρωθοῦν καὶ οἱ πόθοι τοῦ Κυπρια-
κοῦ Λαοῦ γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτοδιάθεσίν του...

Ἰούνιος 1955.

Λάκης Π. μαθητὴς Στ' τάξεως

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δελμούζου Ἀλ. : «Δημοτικισμός καὶ Παιδεία».
2. » : «Πρῶτες Προσπάθειες».
3. » : «Τὸ κρυφὸ Σχολεῖο».
4. Παπανούτσου Εὐαγ. : «Φιλοσοφία καὶ Παιδεία».
5. Χατζημιχάλη Ἀγγελ. : «Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ τέχνη», Ἀθήνα, 1925, 1931.
6. » : «Ὑποδείγματα Ἑλληνικῆς Διακοσμητικῆς», 1929.
7. » : «Κεντήματα τοῦ Τρίκερι», Ἀθήνα, 1955.
8. Μαλέα Χ. : «Εἰκόνες Λαϊκῆς Ἀρχιτεκτονικῆς», Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ
Βιβλιοθήκη, Ἀθήνα, 1929.
9. Βασιλείου Σπύρ. : «Παιγνίδια καὶ κοῦκλες», Περιοδ. Νεοελληνικὰ Γράμ-
ματα, φύλ. Γ', σελ. 4, 1937.
10. Βασιλείου Σπύρ. : «Ἡ τέχνη καὶ τὸ παιδί», Περιοδ. «Παιδί» Φεβρίος 1939.
11. Βασδέκη Γ. : Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή», τεύχ. 10, 1955, σελ. 453 - 454.
12. Pierre Duquet : «Τὸ παιδικὸ σχέδιο», μετάφρ. Κ. Λαζαρίδη, Περιοδ. «Παι-
δεῖα καὶ Ζωή», τεύχ. 41 - 42 καὶ 43, 1955.
13. Χαραλαμπίδη Πασχάλη : «Εἰσαγωγή στὴν παιδικὴν μας τέχνη», Περιοδ.
«Σχολεῖο καὶ Ζωή», τεύχ. 1 - 2, 1956.
14. Λαζαρίδη Κ. : «Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» 1956, σελ. 79 - 80.
15. Μάκη Βασίλ. : Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή», τεύχ. 4, 1958, σελ. 187 - 189.
16. Μακρῇ Κίτσου : «Ἡ Ξυλογλυπτικὴ τοῦ Πηλίου», Βόλος, 1958.
17. Παπαγεράκη Ἰωάν. : «Τὸ ῥαῖο ὡς αἰσθητικὴ ἀξία», Περιοδ. «Σχολεῖο
καὶ Ζωή», Ὀκτώβριος 1960, σελ. 432 - 442.
18. Μουστάκα Καλλιόπης : «Τὸ ῥαῖον καὶ ἡ ἀγωγή», Ἀθήναι, 1960.
19. Γέρου Θεοφ. : «Παιγνιώδεις μορφές ἐργασίας στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο»,
ἐκδόσεις Δίπτυχο, 1961.
20. Χρήστου Χρύσ. : «Ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν στὸ βάθος», Ἀθήνα, 1961.
21. «Ὑφαντὰ Θεοσαλίας», Ἀθήνα, 1961, ἑκδόση Ἐθνικοῦ Ὁργανισμοῦ Ἑλ-
ληνικῆς Χειροτεχνίας. (Ε.Ο.Ε.Χ.).
22. Βασδέκη Γ. : «Ἐνας δάσκαλος στὴν ὑπηρεσίαν τῆς αἰσθητικῆς ἀγωγῆς»,
Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή», 1963, σελ. 146, 195, 255, 397, 448, 538.

Π. Βαλσαμάκης

ΚΙΝΗΤΡΑ ΜΑΘΗΣΕΩΣ

Ἡ παροῦσα μελέτη σκοπὸ ἔχει νὰ ἐξετάσῃ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν, ὅταν ἡ μονοτονία ὀρισμένων μαθημάτων ἢ τὸ σταμάτημα τῆς διδασκαλίας νέου μαθήματος εἴτε δι' ἐμπέδωσιν εἴτε δι' ἐπανάληψιν εἴτε δι' ἄλλην ἐργασίαν, τὰ παραλείπει ἢ τὰ ὀλιγοστεύει.

Ὡς βάσις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μας ἐλήφθη τὸ γεγονός ὅτι διὰ νὰ δημιουργήσῃ κάτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ κάποιος κίνητρο π.χ. τρώγων διότι πεινῶ. Ἐδῶ τὸ κίνητρον διὰ τροφὴν εἶναι ἡ πείνα.

Ἐργάζομαι διὰ νὰ συντηρῶ τὴν οἰκογένειά μου καὶ διὰ νὰ ζῶ καὶ κίνητρον τῆς ἐδῶ ἀγάπης πρὸς ἐργασίαν εἶναι ἡ εὐθύνη τῆς συντηρήσεως τῆς οἰκογενείας μου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου.

Πολλάκις βλέπομεν ὅτι ὅταν παύσῃ τὸ κίνητρον ὅσων καὶ κάθε ἐνέργεια ἢ καὶ ἐπιθυμία. Εἶναι εἰς ὅλους γνωστὸ τὸ «Νὺν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου...». Διὰ τὸν ὑπέργηρον λευκὴν σταμάτησε τὸ κίνητρο πού τὸν ὠθοῦσε στὴ ζωὴ καὶ ζητοῦσε πιά τὴν λύτρωσιν.

Τί μπορεῖ νὰ γίνῃ τώρα εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μαθητῶν;

Ἄς ἀρχίσωμεν τὴν ἀπάντησίν μας εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ μὲ ἀπάντησιν πού δίδει ἓνας Ἀγγλος παιδαγωγὸς εἰς ἓνα βιβλίον του: «Ὁ σκοπὸς πρέπει νὰ εἶναι νὰ ὁργανώσωμεν ἓνα ἀριθμὸν θετικῶν ἐλατηρίων ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐργασίαν, οὕτως ὥστε τὰ σύνθετα ἀποτελέσματα τῶν διαφόρων ἐπὶ μέρους κινήτρων νὰ γίνουν μὲ τὸν καιρὸν δυνατὰ διὰ νὰ ὑπερβικτοῦν τὴν ἀποστροφὴν, ἢ ὁποῖα δημιουργεῖται ἐκ τῆς μονοτονίας.»

Καὶ ἐδῶ ἐλατήριον εἶναι ὁ σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ἓνα πρόσωπον εἶναι διατεθειμένον νὰ ἀγωνισθῇ.

Τὰ δὲ ἐλατήρια ἃς τὰ χωρίσωμεν εἰς δύο, τὰ ἄμεσα καὶ τὰ ἔμμεσα. Ἄμεσα κίνητρα εἶναι ἐκεῖνα πού ἡ ἴδια ἐργασία μᾶς τὰ δημιουργεῖ, π.χ. μελετῶ διὰ νὰ μάθω. Κίνητρον ἐδῶ εἶναι τὸ νὰ μάθω. Ἐνῶ ἂν πῶ, μελετῶ διὰ νὰ περάσω τὰς ἐξετάσεις τῆς σχολῆς, εἶναι ἔμμεσο, διότι περνώντας τις ἐξετάσεις συγχρόνως μαθαίνω χωρὶς νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ τελικὸς μου σκοπός.

Εἰς τὴν μελέτην μας αὐτὴν θὰ λάβωμεν ἐπίσης ὡς δεδομένον καὶ τὸ ὅτι ἡ κατάστασις καὶ ἡ διαρρύθμισις τῆς τάξεως, εἶναι καλὴ, ὅτι ὑπάρχει ἱκανοποιητικὴ συνεργασία μεταξὺ διδασκάλων καὶ μαθητῶν καὶ ὅτι γενικὰ ἡ διδασκαλία τοῦ διδασκάλου εἶναι καλὴ.

Τὰ κίνητρα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς θὰ περιγράψωμε εἶναι κυρίως ἔμμεσα, γιατί τὸ νὰ ἀναγιγνώσκῃ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ μαθαίνῃ τὰς τέσσaras πράξεις ἢ τὰ κλάσματα ἓνας, αὐτὰ δὲν εἶναι φυσικὴ δραστηριότης. Πολὺ λίγα παιδιὰ ἐργάζονται γι' αὐτά, διότι πραγματικὰ τοὺς ἐνδιαφέρει.

Καὶ τώρα τὰ κίνητρα.

1. Ἀμοιβαὶ καὶ ἐν περιπτώσει ἀνάγκης τιμωρία

Εἰς τὴν ζωὴν ἓνας ὅταν ἐργάζεται, ἀμείβεται διὰ τὴν ἐργασίαν τὴν ὁποῖαν προσφέρει μὲ χρήματα, αὐξήσεις μισθῶν, προβιβασμοὺς κ.τ.τ. Εἰς τὴν σχολικὴν ἐργασίαν δὲν δύναται καὶ τόσον πολὺ αὐτὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν. Ἐδῶ οἱ ἀμοιβές πρέπει νὰ εἶναι βραβεῖα, βαθμοί, δικαιώματα, ὑπευθυνότητες καὶ οἱ τιμωρίες ἀπώλεια αὐτῶν. Ὁ ἔπαινος καὶ ἡ μομφὴ δημιουργοῦν ἀποτελεσματικὰ ἐλατήρια, ἂν δοθοῦν ἀπὸ ἓνα σοβαρὸ δάσκαλο μὲ

φωνὴν σὰν δικαστοῦ καὶ ὅχι εἰς πολὺ χαϊδευτικὸ διὰ τὰ παιδιὰ τόνου τῆς φωνῆς. Ἐπίσης δὲ αὐτὸς ὁ ἔπαινος ἢ μομφή, ἂν γίνῃ δημοσίως, μεγαλύνει τὴν δύναμιν τῶν ἐλατηρίων.

Εἰς πειράματα δὲ πού ἔχουν γίνῃ, ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τοὺς καλοὺς μαθητὰς παρὰ εἰς τοὺς ἀδυνάτους καὶ εἰς τὰ ἀγόρια παρὰ εἰς τὰ κορίτσια ἢ μομφὴ φέρει καλύτερα ἀποτελέσματα παρὰ ὁ ἔπαινος. Τὰ κορίτσια καὶ οἱ ἀδύνατοι χρειάζονται μᾶλλον τὸν ἔπαινον παρὰ τὴν ἐπιτίμησιν.

Μερικοὶ ἔχουν ἐκφράσει ἀπόψεις ὅτι ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία εἶναι ἐπικίνδυναι, διότι ὑπάρχει κίνδυνος νὰ γίνουν αὐτὰ ὁ μοναδικὸς στόχος τοῦ μαθητοῦ καὶ ὅχι τὸ μάθημα. Τώρα, ἂν τὸ μάθημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δημιουργῇ τὸ ἀπαιτούμενον ἐνδιαφέρον, ἂν οἱ μαθηταὶ ἔχουν σὰν κίνητρο τὸ μάθημα τὸ ἴδιο, τότε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία. Ἀλλ' ὅμως, διὰ τὴν περίπτωσιν πού ἐξετάζομεν, κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ σταματήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν αὐτά.

Σὲ πειράματα πού ἔκαμε ἓνας Ἀμερικανὸς διδάσκαλος, ἀφοῦ ἐχώρισε τοὺς μαθητὰς σὲ 4 ὁμάδας τῆς ἰδίας ἡλικίας, φύλου καὶ ἱκανότητος, τοὺς ἔδωσε νὰ λύσουν τὰς ἰδίας ἀσκήσεις προσθέσεως ἐπὶ 15 λεπτὰ ἡμερησίως ἐπὶ 5 ἡμέρας. Ἡ πρώτη ὁμάδα ἐργάσθη ἀπομονωμένη εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ σχόλια ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν αἱ ἀσκήσεις πρὸς λύσιν. Οἱ ἄλλες ἐργάσθησαν εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον καὶ αἱ τρεῖς. Τὰ μέλη τῆς δευτέρας ὁμάδος ἐκλήθησαν ὀνομαστικῶς καὶ ἐπηνέθησαν δημοσίως δι' ὅτι εἶχον ἐπιτύχει εἰς προηγουμένους διαγωνισμοὺς, ἐνῶ τὰ μέλη τῆς τρίτης ἐπετιμήθησαν διὰ προηγούμενα λάθη καὶ ἡ τετάρτη ὁμάς ἡγνοήθη. Τότε τὰ ἀποτελέσματα ἔδειξαν ὅτι πρώτη ἦλθεν ἡ 2α ὁμάς, δευτέρα ἡ τρίτη, ἡ τετάρτη καὶ τελευταία ἡ πρώτη.

Μὲ τὸ πείραμα τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Ἀμερικανὸς διδάσκαλος ὅτι χρειάζεται ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία.

Μία λοιπὸν ἀπὸ τὰς κυριώτερας προσπάθειας τοῦ διδασκάλου εἶναι νὰ ἐφευρίσκῃ καταλλήλους ἀμοιβὰς καὶ κίνητρα, ἰδίως δὲ εἰς τὸ μάθημα τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῆς Ἀριθμητικῆς, διὰ νὰ διατηρήσουν εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον τὴν ἀπαιτούμενην ἐπιθυμίαν διὰ μελέτην καὶ μάθησιν.

Διὰ νὰ δίδεται ἡ εὐκαιρία εἰς ὅλους νὰ ἀμειφθοῦν, καλὸν εἶναι νὰ ὑπάρχουν καὶ βραβεῖα, ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν καθαριότητα κ.τ.τ.

Μερικὰ καλὰ βραβεῖα εἶναι: 1. Ἡ ἀπονομὴ εἰδικῶν εἰκόνων ἢ ἐνοσῆμων, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦν εἰς εἰδικὰ τετράδια. Κάθε 5 ἐνοσημα τοὺς δίδεται καὶ ἓνα μεγάλο, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται εἰς εἰδικὸ πρὸς τοῦτο χαρτόνι.

2. Ἐνα χαρτονάκι τετραγωνισμένον κρέμεται στὸν τοῖχο μὲ τὴν ἐπικεφαλίδαν: «Ἀγὼν δρόμου ἀστέρων ἐπιμελείας ἢ ἄλλου μαθήματος ἢ σκοποῦ». Κάθε φορὰ πού ἔρχεται ὁ μαθητὴς καὶ δείχνει τὴν ἀπαιτούμενην ἐπιμέλειαν ἢ βαθμολογίαν, τοῦ δίδεται ἓνα ἀστεράκι, τὸ ὁποῖον κολλᾷ εἰς τὸ χαρτονάκι ἀπέναντι τοῦ ὀνόματός του.

3. Διαγωνισμὸς ὁμάδων. Χωρίζομεν τὴν τάξιν εἰς ὁμάδας καὶ τοὺς δίδομεν εὐκαιρίας νὰ ἀναλάβουν ἐργασίας ὑπὸ τύπον διαγωνισμοῦ.

4. Τὰ βραβεῖα εἰδικότητος. Τέτοια βραβεῖα ὑπάρχουν εἰς τὸν προσκοπισμὸν, Βραβεῖον διὰ τοὺς καλλιτέχνας, τοὺς γυμναστικούς, τοὺς ἱστορικούς, τοὺς γεωγράφους κ.τ.τ.

Πολλὰ δὲ ἄλλα μπορεῖ νὰ ἐφεύρῃ κάθε διδάσκαλος.

2. Εἰσαγωγή στοιχείων συναγωνισμοῦ

Καὶ εἰς αὐτὸ πολλοὶ ἀντιτίθενται. Ἄν, φυσικά, ὁ συναγωνισμὸς εἶ-

ναι τὸ μόνο ἐλατήριο διὰ τὴν μάθησι, τότε συμφωνῶ νὰ μὴν ὑπάρχη, διότι ἡ ὑπαρξίς του φέρει κακίαν καὶ μῖσος. Ἀλλὰ ὁ συναγωνισμός, παράλληλα μὲ τὶς ἄλλες προσπάθειές μας, θὰ εἶναι πολὺ ἐποικοδομητικός, διότι ὑπάρχουν πολλοὶ καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, οἱ ὁποῖοι δὲν καταβάλλουν ὅλες τὶς προσπάθειές τους δι' ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐργασίαν των, ἂν δὲν ὑπάρχη ὁ συναγωνισμός. Ὁ συναγωνισμός αὐτὸς μπορεῖ νὰ μὴ γίνεταί μόνο μεταξὺ ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ὁμάδων, τάξεων καὶ ἀκόμη κοινοτήτων,

Πολλάκις δὲ ἀκούομεν ἀνθρώπους ποὺ λέγουν τὴν φράσιν: «Ὅπου ὑπάρχει συναγωνισμός, ὑπάρχει καὶ πρόοδος.»

3. Βιογραφία μεγάλων ἀνδρῶν

Ἡ ἀνάγνωσις ἢ διήγησις βιογραφιῶν μεγάλων ἀνδρῶν δημιουργεῖ τὸ κίνητρον νὰ φθάσουν ἢ καὶ νὰ ξεπεράσουν αὐτοὺς εἰς τὰ κατορθώματα ἢ τὰς ἐφευρέσεις, Πολλάκις δὲ ἀκούομεν στὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας ὅτι ὁ Α ἀνὴρ εἶχε τὸν δεῖνα ἥρωα σὰν παράδειγμα.

4. Ἀκριβὴς προδιορισμός τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία θὰ ἐπιτελεσθῇ καὶ ἡ ὁποία νὰ εὐρίσκεται ἐντὸς τῶν δυνατοτήτων τῶν μαθητῶν

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τοὺς ἑξῆς τρόπους:

Νὰ καθορίζεται ὅτι θὰ τελειώσῃ μία ἐργασία ἐντὸς ὀρισμένου χρόνου. Παραθέτω δὲ δύο διαφορετικὰς ὁδηγίας:

α) Ἀρχίσετε νὰ λύετε προβλήματα ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς ἀριθμητικῆς μέχρις ὅτου σὰς πῶ νὰ σταματήσετε.

β) Ἀρχίσετε νὰ λύετε προβλήματα ἀπὸ τὸ βιβλίο σας ἐπὶ 10 λεπτά. Μετὰ ἀπὸ τὰ 10 λεπτὰ νὰ ξεκουρασθῇτε.

Εἰς τὴν δευτέραν διαταγὴν ὑπάρχουν δύο χαρακτηριστικὰ ποὺ λείπουν ἀπὸ τὴν πρώτην. Πρῶτον καθωρίσαμεν τὸν χρόνον ποὺ εἶναι καὶ σύντομος. Δεύτερον ὑπάρχει καὶ ἡ ἀμοιβὴ στὸ τέλος, ἡ ξεκούρασις. Ἀναμφιβόλως ἡ δευτέρα διαταγὴ εἶναι πολὺ καλυτέρα τῆς πρώτης διότι ἔχει κίνητρον τὸ καθωρισμένον τῆς ὥρας καὶ τὴν ἀμοιβήν.

Νὰ δίδεται ἐργασία σύμφωνα μὲ τὴν δυνατότητα τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ νὰ τελειώσῃ τὴν ἐργασίαν.

Ἄν πῶ εἰς ἕνα ἀνορθογράφον: μάθε ὅλα τὰ λάθη σου, εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ τὸ καταφέρῃ καὶ ἴσως θὰ τοῦ προκαλέσω καὶ δυσφορίαν. Ἐνῶ ἂν τοῦ πῶ νὰ μάθῃ ὁποιασδήποτε 5 λέξεις ἀπὸ τὰ λάθη του ποὺ ἔκαμε τότε αὐτὸς θὰ τὸ βρῇ εὐκόλα καὶ θὰ προσπαθήσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐργασίαν του διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν διδάσκαλό του. Ἐδῶ ὑπάρχει τὸ κίνητρο καὶ ἡ ἐργασία ποὺ θὰ ἀναλάβῃ εἶναι ἐντὸς τῶν δυνατοτήτων του.

γ) Καθόρισε ἕνα ἐπίπεδο ἐργασίας. Ἄν ὁ μαθητὴς ἔχῃ ἐνώπιόν του ἕνα ἐπίπεδο γιὰ νὰ φθάσῃ τότε θὰ αἰσθανθῇ. Τὸ ἐπίπεδο μπορεῖ νὰ εἶναι ποιότητος ἢ ποσότητος. Ἄν εἴπωμεν εἰς τὸν μαθητὴν ὅτι ἂν προφθάσῃ ἐντὸς τῆς καθωρισμένης ὥρας νὰ λύσῃ ὀρθὰ τρία προβλήματα θὰ πάρῃ ἕνα βραβεῖο τότε ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος θὰ ἐργασθῇ μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰτὶ ὑπάρχει τὸ κίνητρον.

δ) Πρέπει δὲ ὁ μαθητὴς νὰ πληροφορηταί περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας του.

Αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεταί διότι ἔτσι συναγωνίζεται ὁ μαθητὴς μὲ τὰ ἀποτελέσματα του ἢ τὴν βαθμολογίαν του. Θὰ ἐπιδιώκῃ νὰ βελτιωθῇ.

Μποροῦμε ἐδῶ νὰ δίδωμε καὶ βραβεῖα προόδου. Ὅποιοι μαθητὴς κἀνὴ ὀρισμένην πρόοδον παίρνει βραβεῖον. Ἐδῶ κίνητρον εἶναι ἡ σημείωσις προόδου διὰ νὰ βραβευθῇ.

Ἀριθ. πρωτ. 11506

Ἀριθ. ἐγκ. 6

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Π ρ ὶ ς

Τοὺς κ. κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς Μέσης καὶ Στοιχειώδους καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως, Διευθυντὰς Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, Πειραματικῶν Σχολείων τῶν Πανεπιστημίων, Α' Προτύπου Γυμνασίου ἀρρένων Πειραιῶς, Σχολῶν Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως, Ἐπιθεωρητὰς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως καὶ Διευθυντὰς τῶν Σχολείων Μέσης καὶ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως καὶ Διευθυντὰς τῶν Δημοσίων Τεχνικῶν Σχολῶν.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου 5911]1933.

Ἀποφασίζομεν:

Ἀνακαλοῦμεν τὰς ὑπ' ἀριθ. 126484]14.11.61, 139670]18.12.61 καὶ 58371]28.5.62 Ὑπουργικὰς ἐγκυκλίους, περὶ ἀπαγορεύσεως συστάσεως βιβλίων κλπ. εἰς τὰ σχολεῖα. Παραγγέλλομεν ἐπίσης ὅπως, τοῦ λοιποῦ, ὅλαι αἱ σχολικαὶ πραραστάσεις λαμβάνονται ἀπὸ δοκίμια ἢ ἔργα συνιστώμενα παρὰ τοῦ Ὑπουργείου, κατόπιν σχετικῆς γνωμοδοτήσεως τοῦ Α.Σ.Ε.Π., ὡς ὁ Νόμος 5911]1933 ὁρίζει,

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 23 Ἰανουαρίου 1964.

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον
Ὁ Διευθυντὴς
Κ. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

4. Διάφορα κίνητρα.

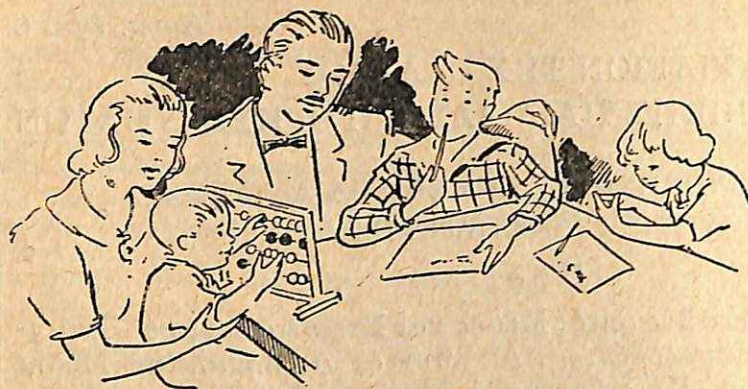
α) Νὰ δίδωμεν θάρρος εἰς τοὺς μαθητὰς ὅτι ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτύχουν ἂν δοκιμάσουν.

β) Νὰ φέρωμεν παράδειγμα τὴν ἐπιτυχίαν ἄλλων μαθητῶν οἱ ὁποῖοι δοκίμασαν τὴν ἰδίαν ἐργασίαν.

γ) Νὰ ἐπαινοῦμεν τὴν ἐπιτυχίαν ἀλλὰ καὶ τὴν εὐσυνειδήτην προσπάθειαν.

δ) Νὰ ἐξετάζωμεν τὴν κατάστασιν ἐκάστου μαθητοῦ καὶ νὰ καθορίζωμεν τὴν στάσιν μας ἀπέναντί του. Πιθανὸν οἱ ὀκνηροὶ νὰ χρειάζονται περισσοτέραν ἐπίβλεψιν καὶ τιμωρίαν, οἱ ὀρμητικοὶ καὶ οἱ ἀτίθασοι περισσοτέραν προσοχὴν καὶ ἐργασίαν, οἱ δειλοὶ καὶ οἱ συνεσταλμένοι θάρρος καὶ ἐπαινον.

Παναγιώτης Μ. Σιμιλλῆς
Κύπρος

ΣΧΟΛΕΙΟ & ΟΙΚΟ- ΓΕΝΕΙΑ

ΜΗ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΖΕΣΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Πολλά έχουν ειπωθή από ειδικούς και μη για την συμπεριφορά των γονέων προς τα παιδιά. Αναφέρουμε μονάχα την συμπεριφορά των γονέων κι όχι και των δασκάλων, επειδή οι γονείς πρώτα-πρώτα έχουν το φυσικό, το άμεσώτατο διαφέρον και επειδή τα παιδιά βρίσκονται στα χέρια των είκοσι ώρες το είκοσιτετράωρο. Πολλά λοιπόν έχουν ειπωθή για το φέρσιμο των γονέων, απ' όλα όμως ένα έχει απόλυτο κύρος: Μή κακομεταχειρίζεστε τα παιδιά! Μή τα βασανίζετε και συχνά τα κάνετε δυστυχισμένα, είτε για ξεροκεφαλιές και αταξίες των, για τις οποίες, σχεδόν πάντοτε δεν εθύνονται αυτά, είτε εν όνόματι δήθεν του αυριανού των συμφέροντος. Ο δάναυσος μεταχειρισμός ίσως καταστέλλει και περιορίζει, σπανίως όμως φρονηματίζει ή δημιουργεί αγαθές συνήθειες, ενώ τις πιδ πολλές φορές, πολύ-λίγο, διαστρέφει ψυχικά το παιδί.

Αλλά, ως προσέξωμε την παρακάτω περίπτωση, παρμένη απ' τη ζωή: Κάποιος κύριος είχε δυο παιδιά: ένα αγόρι έντεκα χρονών κι ένα κοριτσάκι μικρότερο. Στο αγόρι έδιδε «αυστηρή» ανατροφή, γιατί, όπως ο ίδιος έλεγε, «είναι αρσενικό παιδί και θ' αντιμετωπίσει τη ζωή». Το κορίτσι, ίσως επειδή ένόμιζε ότι τα θηλυκά δεν αντιμετωπίζουν την ζωή, όπως οι άντρες, ίσως επειδή είχε τα μέσα να το προικίσει, το είχε εμπιστευθή στη μητέρα, μια γυναίκα δίχως θέληση που ένω στο παιδί, εξ αιτίας του άνδρός της, δεν τολμούσε να εκδηλωθή, στο κορίτσι έδειχνε αρκετή στοργή. Για το αγόρι, λοιπόν, μέσα σ' εκείνη την οικογένεια, ο κληρός ήτανε το δλοσυρό ύφος, οι αυστηρές παρατηρήσεις, ή καυστική γλώσσα και κάποτε οι ξυλιές. Για το κορίτσι δέ, το χαμόγελο και ή περιποίηση, έστω κι από μόνη την μητέρα. Την κτυπητή αυτή αντίθεση δεν την έπρόσεξε ο γονέας, ή, αν την έπρόσεξε, μή έχοντας ιδέα, όπως φαίνεται, για την σοβαρότητά της, δεν την έλογάριασε καθόλου.

Είπαμε ότι, στο παιδί ο πατέρας αυτός, έδιδε αυστηρή ανατροφή. Αλλά έδω είναι αναγκαία μια εξήγηση: Πολλές οικογένειες δίδουν στα παιδιά τους ανατροφή αυστηρή και τα παιδιά συχνά γίνονται καλοί άνθρωποι, γιατί, απ' το φέρσιμο πολλών «αυστηρών» γονέων δεν λείπει ούτε ή αγάπη, έστω και συγκεκαλυμμένη, ούτε κάποιος σεβασμός προς την νεαρή ύπαρξη. Στην περίπτωση όμως του κυρίου έδω το πράγμα άλλαζε: Ο ίδιος έλεγε, εγώ δεν κάνω ποτέ γλυκά μάτια στο παιδί. Κι άμα εκτελή καλά κάτι, και τότε αποφεύγω να το ένθαρρύνω. Κι αν περιοριζόντανε σ' αυτά ο έν λόγω γονέας, καλά, αλλά έκαμνε κι άλλα, απ' τα όποια το βαρύτερο ίσως ήτανε τουτό: Δεν επέτρεπε ποτέ στον μικρό επί ποινή ξυλοδαρμού κι εξευτελι-

σμού και σέ ξένους μπροστά, να προφέρη τη λέξη «θέλω», ούτε σ' αυτόν, ούτε στην μητέρα του, ούτε στην υπηρεσία. «Θέλω λίγο νερό, ή, θέλω να βγώ έξω, ή, θέλω να κάμω κάτι» ποτέ. Έπρεπε να πη. «Σας παρακαλώ, μου επιτρέπετε να βγώ έξω;» Μη νομιστή ότι ή «προσπάθεια» σκοπό είχε να συνηθίση το παιδί ευγενικές εκφράσεις. Όχι. Το απέκλεισε ο ίδιος ο πατέρας, λέγοντας: «Πρέπει να λείψω απ' τα χείλη του το «θέλω», το δικαίωμα, και να συνηθίση, έν δσφ είναι μικρός, στην απόλυτη ύποταγή, στην «υποχρέωση». Κι έπρόσθεσε: Είναι σκληροτράχηλος λίγο, αλλά θα «στρώση».

Δεν έγινε γνωστό, τουλάχιστον δσον έπρεπε, αν, ή πρωτότυπη αυτή μέθοδος αγωγής, απέδωκεν δσα περίμενε ο αξιόλογος πατέρας. Πάντως, όταν το παιδάκι έμπηκε στο γυμνάσιο, αν και καλής σωματικής διαπλάσεως και, όπως φαινότανε, κανονικής πνευματικής αναπτύξεως, παρουσίαζε κάτι αλλόκοτες εκδηλώσεις. Ήτανε πρώτα-πρώτα δειλό και συνεσταλμένο υπερβολικά: τα έχανε με το παραμικρό, δεν είχε την ικανότητα να αναλάβη σέ τίποτε πρωτοβουλία. Το έλειπε, σχεδόν έντελως, το πνεύμα της προσαρμογής και κάθε δεξιότητα για οικονομήση μιας καταστάσεως. Όταν συνέβαινε τίποτα στην τάξη του, αν και δεν ανακατευότανε ποτέ σέ αταξίες, πάντοτε έτρεμε. Και όταν τα φαινόμενα το έννοχοποιούσαν, ένω δεν έφταιγε, δειχνόντανε έντελως άνίκανο να παρατάξη δυο ψυχραιμα λόγια για να υπερασπίση τον έαυτό του. Κάποτε ο τρόμος του καταντούσε παθολογικός και ξεσπούσε σέ κλάμματα. Φιλίες δεν είχε με κανένα και προσπαθούσε να μην δώση ποτέ άφορμή, γιατί έτρεμε μήπως ζητούσε ή διεύθυνση του σχολείου τον πατέρα του. Μια φορά όμως τον έφεραν στην διεύθυνση ως κατηγορούμενο. Μη υποφέροντας τις επίμονες κοροΐδιες ενός συμμαθητού του, βρήκε επιτέλους το θάρρος να του έπιτεθή και μάλιστα άγρια. Κανείς δεν θα πίστευε ότι το συμμαζεμένο και περιωρισμένο εκείνο παιδί θα έδειχνε τόση σκληρότητα στον συμμαθητή του, ώστε να χύση τα νύχια βαθιά στα μάγουλα του άλλου και να του δαγκώση το χέρι, κι αυτό έπίσης βαθιά. Όλοι άπορεσαν, ακόμη κι ο πατέρας του, που άναγκαστικά προσκαλέστηκε.

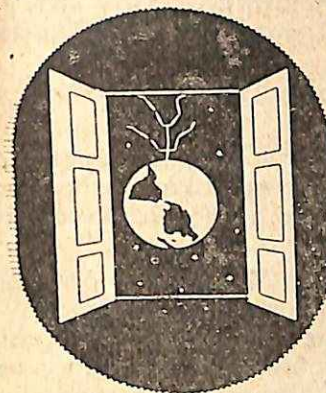
Ο καθηγητής της τάξεως του παιδιού προσεπάθησε και «διευθετήθηκε», δσο ήτανε δυνατόν, το έπεισδίο. Από τότε όμως έπρόσεξε περισσότερο το παιδί. Προηγούμενος είχε παρατηρήσει σ' αυτό μερικά πράγματα, ιδίως την έλλειψη και της στοιχειώδους αυτοπεποιθήσεως, αν και υπήρχε αρκετά γερή χρήση. Μ' έπιμελή, λοιπόν, και προπαντός πατρική εξέταση, άλλοτε πλαγία, άλλοτε απ' εϋθείας, καώρωσε να φτάση στη λύση του αίνιγματος. Τον καιρό εκείνο συνέπεσε ο καθηγητής να γνωρίση στο σχολείο τον θείο του μικρού—άδελφό της μητέρας του,—ο όποιος άνέφερε την συμπεριφορά του γαμπρού του προς το παιδί, όπως ήτανε. Δεν χρειάζότανε όμως πιά. Βλέποντας ο έν λόγω εκπαιδευτικός τ' αποτελέσματα και με τα λίγα λόγια του παιδιού, που είχε «ξεκολλήσει», είχε σχηματίσει ιδέα για την «παιδαγωγική» του πατέρα εκείνου. Άπορεσε κι αυτός για την άπάνθρωπη τακτική. Και έκρινε ότι, προτού άρχιση προσπάθειες για θεραπεία, έπιδαλλόντανε να λείψη ή αίτία του κακού. Έκάλεσε τότε τον γονέα και, αφού συνεζήτησε μαζί του, το συνέστησε με λεπτότητα μερικά πράγματα. Άλλος, βλέποντας μπρός τον ένω έγωϊστή και πείσμονα κηδεμόνα, που δσα του έλεγαν, τα άκουγε με δυσφορία ή ειρωνεία, γιατί δεν τα πίστευε και κάποτε μ' αγανάκτηση, επειδή επενέβαιναν άλλοι στα πατρικά του καθήκοντα και δικαιώματα, θα πατάουσε την προσπάθεια. Θ' άφηνε κάθε ένέργεια προς την κατεύθυνση αυτή. Εκείνος όμως, πιστεύοντας στο καθήκον του ως άνθρωπος, ως έπιστήμονας και έντεταλμένος της κοινωνίας σιμά στις μικρές υπάρξεις, άδιαφόρησε για όλα κι επέμεινε. Προσεπάθησε, λοιπόν, να δείξη στον έν λόγω πατέρα πόσο έσφαλμένη και βλαπτική ήτανε ή ανατροφή, που άσκούσε. Έπειτα έπάσχισε να του άποκαλύψη, ή να βοηθήση τον ίδιο να καταλάβη μόνος του, ότι έφταιγε κι αυτός. Το άνέπτυξε ότι το παιδί δεν είναι μια μηχανή, ένω κινούμενο όπως αυτός δυστυχώς έπαιρνε τον γιό του, αλλά ένω «όν» μ' δλόκληρο συναισθη

ματικό κόσμο μέσα του· ένα δν αὐθύπαρκτο, πὸ δέχεται τὶς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος κι ἀντιδρᾷ μόνο του κι ἀμέσως, προσπαθώντας μὲ τὴν πολλή-λίγη κρίση του καὶ τὴν ψυχική του δύναμη, νὰ μορφώσῃ μιὰ δική του διοθεωρία καὶ μαζὶ νὰ συγκροτήσῃ ἕνα πρόγραμμα ζωῆς. Καὶ τοῦ ἀνέφερε ἀκόμη ὅτι, σύμφωνα μὲ τὰ δεδόμενα τῆς ἐπιστήμης καὶ μὲ τοὺς σκοποὺς, πὸ θέτουν Κοινωνία καὶ Κράτος, ἡ ὀλη ἀγωγὴ, τόσο στὸ σπῆτι, ὅσο καὶ στὸ σχολεῖο καὶ στὸ λοιπὸ κοινωνικὸ περιβάλλον, πρέπει πρῶτα καὶ κύρια νὰ ἐπιδιώκῃ τοῦτο: Νὰ γίνεταὶ τὸ παιδί μιὰ μικρή, αὐτόνομη προσωπικότητα. Κι ἐπρόσθεσε ὅτι, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ παιδί μιὰ μικρὴ προσωπικότης, πρέπει ἡ ἀνάπτυξή του νὰ προχωρῇ ἀπρόσκοπτα, ὅταν, οἱ γονεῖς ἰδίως, σέβωνται τὸ ἐγὼ τοῦ παιδιοῦ, παρέχουν κάθε ἐνθάρρυνση καὶ βοήθεια καὶ προπαντὸς στοργή. Τέλος τὸν ἐκάλεσε νὰ συμπεράνῃ μόνος του πῶς ἀναπτύσσονται τὰ παιδιὰ πού, ὅχι μόνον δὲν τοὺς χαμογελάμε ποτέ, ὅχι μόνον δὲν τοὺς παρέχομε τὴν ἐλαχίστη ἐνθάρρυνση, ἀλλὰ τοὺς ἀρνούμαστε τελείως τὸ ἐγὼ των, τὰ θεωροῦμε σὰν κοινὰ ζωντανὰ καὶ στὴν παραμικρὴ ἀντίδραση—φυσικὴ σὲ τέτοιο φέρεσιμό—τὰ δέρνομε καὶ τὰ ὑποβάλλομε σὲ κάθε λογῆς ἐξευτελισμό. Ἀκόμη ἐπρόσθεσε καὶ τὸ τί κίνδυνοὶ γιὰ ψυχικὰς διαστροφὰς παραμονεύουν τὰ παιδιὰ πὸ τὰ μεταχειρίζομαστε ἔτσι.

Ὡς συμπέρασμα, τέλος, ἐτόνισε στὸν γονεῖα ἐκεῖνο ὅτι κάθε πατέρας ἔχει καθήκον ἱερὸ νὰ στέκεται στὸ πλευρὸ τοῦ παιδιοῦ του σὰν πραγματικός, ἰδεώδης φίλος, μὲ τὴν καρδιὰ ξέχειλη ἀγάπη κι ἀνεκτικότητα, καὶ αὐστηρότητα, ναι, κάποτε, πὸ θὰ τὴν παρουσιάσῃ, ὅταν ἡ ἐσχάτη ἀνγκυὴ τὸ καλὴ καὶ θὰ τὴν ἐναλλάσῃ μὲ τὴν καλωσύνη. Νὰ στέκεται, ἀκόμη, σὰν ὁδηγός, ἐνισχυτής, στὰ πρῶτα βήματα, νὰ τονώνει τὸ θάρρος τοῦ μικροῦ, νὰ τὸν βοηθῇ νὰ ἐλευθερώνεται ἀπ' τὶς μειονεξίες του, νὰ τοῦ διεγείρῃ τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν πρωτοβουλία. Καὶ γενικὰ, μὲ τὴν στοργή του καὶ τὸ ἀνεξάντλητο ἐνδιαφέρον του ὁ πατέρας νὰ δημιουργῇ ὁλόγυρα στὸ παιδί του συνθηκὰς κατάλληλὰς γιὰ τὴν ὁμαλὴ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ἀνάπτυξή του.

Αὐτὰ ἐτόνισε. Κι ἀργότερα, ἀφοῦ εἶδε πῶς ὁ γονεῖς ἐκεῖνος ἐδέχτηκε πολλὰ ἀπ' ὅσα ἄκουσε, ἔθιξε καὶ τὰ προσωπικὰ ἐλατήρια:

Ἡ ἀνατροφή καὶ ἀνάπτυξη ἑνὸς παιδιοῦ, εἶπε, ὅταν μάλιστα τὰ μέσα δὲν εἶναι, ὅχι ἄφθονα, ἀλλὰ οὔτε ἀπλῶς ἀρκετά, καταντᾷ βάρος—γιὰ μερικὸς φοβερὸ—ἐπειδὴ μᾶς φορτώνει μὲ σοβαρὰς εὐθύνες, πὸ δὲν μπορούμε νὰ τὶς μετατοπίσωμε. Ὅλα ὅμως τὰ βάρη τῶν εὐθυνῶν, ὅλες οἱ ἐνοχλήσεις, οἱ στερήσεις καὶ τὰ βάρη ἀλημονοῦνται εὐκολὰ καὶ πολλὰς φορὲς γίνονται εὐχαρίστηση, χαρὰ σωστή, ὅταν μέσα μας φουντώνῃ ἡ πατρικὴ ἀγάπη. Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης σπάει, λειώνει τὸν πάγο τοῦ ἐγωισμοῦ, τῆς ψυχρότητας κι ἀδιαφορίας, κατεβάζει καὶ τοὺς πὸ βάρη τοὺς γονεῖς σιμὰ στὶς σκέψεις καὶ τὶς πεθύνει τῶν μικρῶν καὶ τοὺς καθιστᾷ ἱκανοὺς γιὰ κάθε θυσία. Τότε, καὶ τὰ χειρότερα παιδιὰ φαίνονται ἀγγελούδια. Κάποτε ὅμως συμβαίνει τὸ ἐγὼ μας νὰ ζητῇ μὲν τὴν πατρότητα, νὰ μὴν ἀνέχεται ὅμως τὰ βάρη καὶ τὶς εὐθύνες, γιὰ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἐννοεῖ νὰ χάσῃ τὶς ἀπολαύσεις τῆς ἀνεξάρτητης ζωῆς. Ἔτσι ὅταν συμβῇ νὰ γίνωμε γονεῖς καὶ ἀναγκαστικὰ ν' ἀντιμετωπίσωμε τὸ βάρος τῆς ἀνατροφῆς τοῦ παιδιοῦ, ἐφόσον δὲν διαθέτομε τὰ μέσα νὰ παρατήσωμε τὸ μικρὸ σὲ τροφὸ ἢ παιδαγωγὸ ἢ νὰ τὸ κλείσωμε ἐσωτερικὸ σὲ κανένα ἐκπαιδευτήριον, ξεσπάμε σ' αὐτό. Γινόμαστε ἀπέναντί του αὐστηροί, κάποτε ἀνηλεεῖς. Λησμονᾶμε ἑξαφνα ὅτι ἔχομε μπρός μας ἕνα ἄπλαστο καὶ ἀνανάπτυκτο ἀκόμη πλάσμα καὶ θέλομε αὐτὸ νὰ εἶναι λογικόν, συνετό, μετρημένο κι ἐπειδὴ ὅπως εἶναι φυσικόν, δὲν εἶναι τὸ κακομεταχειρίζομαστε· τὸ λέμε διεστραμμένο, ἐνῶ δὲν εἶναι, τὸ φωνάζομε βλάκα, ἡλίθιο, χωρὶς νὰ ἔχῃ δέξῃ σημεῖα τέτοιων ἰδιοτήτων, τοῦ τσαλαπατᾷμε τὸ μικρὸ ἐγὼ του, τὸ κάνομε ράκος καὶ ὅλ' αὐτὰ, γιὰ τὸν τοῦ συγχωροῦμε τὸ ὅτι, ἐξ αἰτίας του, ἔχασαμε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ξεγνοιασιά μας κι ἐστερηθήκαμε τόσες ἀπολαύσεις τῆς ἀνεξάρτητης ζωῆς. Τότε κάνομε καὶ τὸ ἄλλο· τὴν αἰτία, ὅτι δηλαδὴ ἡ παρουσία τοῦ παιδιοῦ μᾶς φορτώνει ὀχληρὰ καθήκοντα καὶ μᾶς ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀπομακρύνομε σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ τὸ συνειδητὸ καὶ τὴν ρίχνομε στὸ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΕΝΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Εἴχαμε τὴν εὐκαιρία ἡ συνάδελφος Δις Μαίρη Ράπτη κι' ἐγὼ νὰ ἐπισκεφθοῦμε ὕστερα ἀπὸ πρόσκλησι τοῦ ἀρμοδίου Γραφείου Παιδείας Κύπρου τὴν ὁμορφὴν μεγαλόνησο πὸ χάρις στὶς ἡρωϊκὰς προσπάθειες τῶν παιδιῶν τῆς καὶ μετὰ πολὺχρονους ἀγῶνες ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησία της. Σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ μας ἦταν νὰ δώσωμε μιὰ σειρά ἐπιμορφωτικῶν μαθημάτων νηπιαγωγῶν. Δικαιολογημένη λοιπὸν ἡ συγκίνησι πὸ μᾶς κατεῖχε. Θὰ γνωρίζαμε τὸ ἡρωϊκὸ νησί καὶ θὰ μᾶς δινόταν ἡ εὐκαιρία νὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὰ σχολεῖα καὶ εἰδικότερα τὰ νηπιαγωγεῖα. Ἐπὶ πλέον νὰ ἐρθοῦμε σ' ἐπαφὴ μ' ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ νηπιαγωγῶν τοῦ νησιοῦ πὸ ἦρθαν στὴ Λευκωσία ἀκριβῶς γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὸ Σεμινάριον αὐτό. Ἦταν δὲ 65 καὶ πλέον οἱ διδασκάλισσες νηπιαγωγοὶ πὸ μὲ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον, μὲ συγκινητικὸ ζήλο τὸ παρηκολούθησαν, πρᾶγμα πολὺ σημαντικὸ ἂν σκεφθῇ κανεὶς τὶς ἀποστάσεις πὸ χωρίζουν τὶς διαφορὰς πόλεις (πὸ καθημερινὰ ἔπρεπε νὰ διανύσουν), ἀκόμη ἂν σκεφθῇ κανεὶς τὴν ἐποχὴ πὸ συνέπεσε τὸ Σεμινάριον μέσα στοὺς πολὺ ζεστοὺς μῆνες τοῦ καλοκαιριοῦ. Τοῦτο εἶναι κάτι πὸ τιμᾷ τοὺς ἀδελφοὺς Κυπρίους. Ἀλλωστὲ γενικὸς

ὑποσυνείδητο. Καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, σὲ λίγον καιρὸ, παύομε νὰ τὴν νοιώθωμε κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ μόνον ἔπειτα ἀπὸ ψυχαναλυτικὴ ἐξέταση ἄλλου σὲ μᾶς ἢ μὲ δική μας προσεκτικὴ κι ἐπίμονη αὐτοπαρατηρησιὰ καὶ αὐτοψυχανάλυσιν, τὴν ἀνακαλύπτομε.

Ἐληξε τὸ σχολικὸ ἔτος κι ὁ καθηγητὴς δὲν ξαναεῖδε τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ. Τὸν ἄλλο χρόνον ἐκεῖνος δὲν ἔγραψε τὸ παιδί στὸ ἴδιο σχολεῖο. Πέρασε κάμποσος καιρὸς καὶ μιὰ μέρα ὁ καθηγητὴς συνάντησε στὸν δρόμον τὸν μικρὸ. Τὸν ἐφώναξε. Τὸ παιδί ἐπῆγε ἀμέσως μὲ θάρρος καὶ τὸν χαιρετήσῃ. Φαίνονταν πολὺ ἀλλαγμένο κι εὐχαριστημένο. Σὲ γενικὴ ἐρώτησιν, ἀπάντησε: «Περνῶ καλά, κύριε, καὶ στὸ σπῆτι καὶ στὸ σχολεῖο!...»

Φεύγοντας ὁ καθηγητὴς, συλλογίστηκε: «Σωστὰ λέγουν ὅτι ὁ καλὸς λόγος ποτὲ δὲν πάει χαμένος.»

Θ. Μακρόπουλος

Ήταν ο οργανισμός σ' αυτό το είδος τις δραστηριότητες. Ήταν κάτι που μάς ξάφνιασε: Σεμινάρια με διάφορα θέματα του γλωσσικού προβλήματος ιστορίας κ.τ.λ., εκθέσεις έποπτικών μέσων.

Το Σεμινάριο στο οποίο διδάξαμε άρχισε στις 23-7-63 και τελείωσε στις 3-8-63.

Κατά την έναρξη των μαθημάτων παρέστησαν ο τμηματάρχης Δρ Κοῦρος, ο έπαρχιακός επιθεωρητής κ. Σωτ. Μιχαηλίδης και ή πρόεδρος του Σεμιναρίου κ. Άντιγόνη Μιχαηλίδου, ύποδιευθύντρια της Παιδαγωγικής Άκαδημίας Κύπρου.

Στην παρακολούθησι και συμπάραστασι της κ. Μιχαηλίδου όφειλομε πολλά. Είχε άριστα οργανώσει τό όλο πρόγραμμα και τόν τρόπο εργασίας των συνέδρων σέ ομάδες. Έξ άλλου κι έμείς δέν περιωριστήκαμε στην ανάπτυξι μόνον των θεωρητικών θεμάτων που είχαμε προγραμματίσει, αλλά προχωρήσαμε και σέ ύποδειγματικές διδασκαλίες στο νηπιαγωγείο «Μάνα» πράγμα που ιδιαίτερα συνέβαλε στην επιτυχία του Σεμιναρίου. Έκείνο δέ που άπετέλεσε ουσιαστική προσφορά εργασίας ήταν ή συζήτησις που έπακολουθοῦσε την είσήγησι κάθε θέματος σέ τρόπο ώστε οί σύεδροι έπειτ' άπό γόνιμη λεπτομερή εξέτασι έβγαζαν χρήσιμα και θετικά συμπεράσματα έχοντας πάντα ύπ' όψει τις τοπικές συνθήκες που επικρατοῦν, στην ιδιότυπη νεαρή Κυπριακή Δημοκρατία. Άκόμη είχαμε την εύκαιρία έκτός άπό τό κρατικό νηπιαγωγείο «Μάνα» νά έπισκεφθοῦμε μερικά Ίδιωτικά Νηπιαγωγεία της Λευκωσίας, της Λεμεσσοῦ και Βαρώσσιου. Βέβαια, ο πρόεδρος της Κοινοτικής Συνελεύσεως Δρ Σπυριδάκης τόν όποιο έπισκεφθήκαμε έπειτ' άπό πρόσκλησί του μάς εξέήγησε ότι προβλέπεται ή ίδρυσις κρατικών νηπιαγωγείων άπό τά όποια στερείται ακόμη ή Κύπρος. Τό πρόβλημα της προσχολικής άγωγής μάς άπασχολεί πολύ σοβαρά, μάς εΐπε. Πράγματι με την έναρξη του σχολικού έτους άρχισαν νά λειτουργοῦν κρατικά νηπιαγωγεία όπως στην Πάφο, στο Βαρώσι και άλλοῦ. Σκέπτονται ακόμη νά κρατικοποιήσουν ώρισμένα Ίδιωτικά.

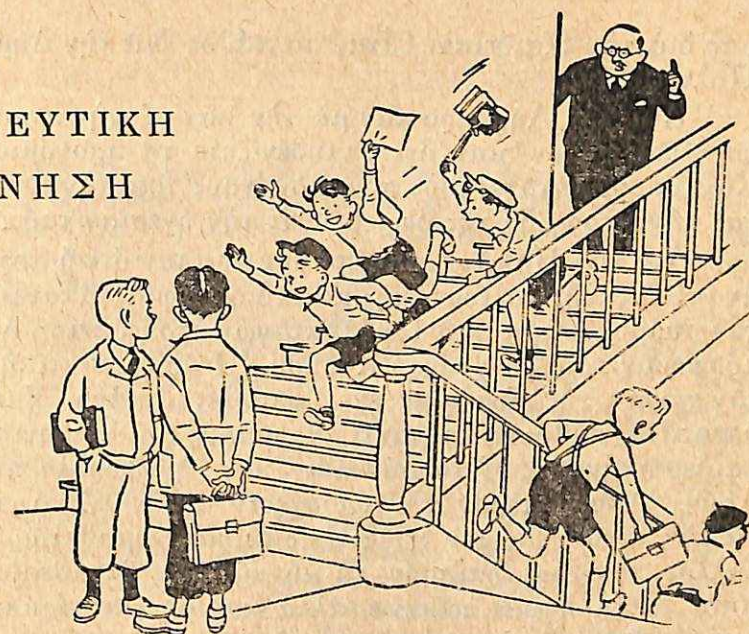
Κάτι που μάς έκαμε ιδιαίτερη έντύπωσι ήταν τά σχολικά κτίρια με την ιδιόρρυθμη αρχιτεκτονική του τόπου: άνετα, γεμάτα φώς, με μεγάλα προαύλια και έξωπλισμένα σέ ικανοποιητικό βαθμό. Δέν θά παραλείψω νά προσθέσω ότι οί νηπιαγωγοί των κρατικών φυσικά νηπιαγωγείων βρίσκονται στην ίδια άκριβώς κλίμακα άμοιβών και προαγωγών με τούς δημοδιδασκάλους. Οί σπουδές είναι αρκετά ένδιαφέρουσες, ο πρώτος χρόνος σπουδών στην Παιδαγωγική Άκαδημία Κύπρου είναι κοινός με τούς δημοδιδασκάλους ο δέ δεύτερος ειδικός για τά νηπιαγωγικά. Άπό έφέτος δέ ή φοίτησι στην Παιδαγωγική Άκαδημία έγινε τριετής με διάφορες ειδικότητες. Προβλέπονται συνεχείς μεταρρυθμίσεις για την άρτιώτερη κατάρτισι των διδασκάλων και νηπιαγωγών. Άρκετές ύποτροφίες κυρίως στην Άγγλία και Άμερική δίνουν κάθε χρόνο στοῦς άποδοτικώτερους. Έφέτος μάλιστα όσες νηπιαγωγοί δέν διορίστηκαν θά φοιτήσουν τό τρίτο έτος στην Άκαδημία και θά θεωροῦνται κρατικοί ύπάλληλοι με πλήρεις άποδοχές.

Αυτά ως πρὸς την κατάστασι των νηπιαγωγείων που μπορεί νά ναι πολύ λίγα ακόμη περίπου 8-9 συνολικά, αλλά που σύντομα θά οὔξηθοῦν σέ ικανοποιητικό αριθμό. Έτσι με διάφορες έπισκέψεις σέ προσωπικότητες, στα φυλακισμένα μνήματα στις πόλεις Λεμεσό, Βαρώσι, Κερύνεια, σέ μερικά άπ' τά περίφημα μοναστήρια της και αρχαιότητες που τόσο μιλοῦν για τόν έλληνικό πολιτισμό του νησιού φθάσαμε στην λήξι των εργασιών του Σεμιναρίου. Οί Σύεδροι μάς έπεφύλαξαν μιá συγκινητική γιορτή που έκλεισε μ' ένα Μουσικό Πρόγραμμα και την έπίσκεψι στην αϊ-

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ

ΚΙΝΗΣΗ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ο πρώτος Υφυπουργός της Έθνικής Παιδείας κ. Λουκής Άκρίτας αναλαμβάνων τό ύπουργημά του άπηύθυνε πρὸς τόν παριστάμενον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως κ. Γ. Παπανδρέου την έξης προσλαλιά:

Κύριε Πρόεδρε,

Συναισθάνομαι βαθύτατα την μοναδικήν τιμήν, τό άνεπανάληπτον προνόμιον νά με έχετε επιλέξει ως τόν άμεσώτερον συνεργάτην σας εις τό Ύπουργείον Παιδείας. Έδῶ άλλωστε, σάς συνήντησα τό 1931, δια πρώτην φοράν. Έσείς ο Κορυφαίος του Έλευθερίου Βενιζέλου, με την καθολικήν αναγνώρισιν της προσφοράς σας εις την Παιδείαν. Έγὼ εγκαινιάζων την δημοσιογραφικήν μου σταδιοδρομίαν, ως συντάκτης του Ύπουργείου Παιδείας της Έφημερίδος «Έστία».

Σήμερα κλείει ένας κύκλος, με μεγάλα χρονικά ρήγματα, αλλά με ηὔξημένον άπό της πλευράς σας, άποστολικόν πάντοτε τό πάθος

θουσα εκθέσεις έργων χειροτεχνίας (παιδαγωγικό υλικό) που κατασκεύασαν οί νηπιαγωγοί στο χρονικό αυτό διάστημα.

Άφήνοντας τό όμορφο νησί νοιώσαμε διπλή συγκίνησι πιά γιατί αφήναμε τούς άδελφούς Κυπρίους που με τόση ευγένεια και τόση χαρά μάς φιλοξένησαν και μάς περιποιήθηκαν σάν γνήσια άδέλφια μας με την καρδιά όλάνοιχτη όπως μόνο ή ελληνική καρδιά ξέρει.

Είρήνη Καρρά - Βλαχούτση

σας διὰ τὴν Παιδείαν. Εἶναι τὸ πάθος διὰ τὴν Δημοκρατίαν καὶ τὸν Πολιτισμόν.

Διὰ τὴν Δημοκρατίαν μὲ τὴν κατ' ἐξοχὴν πνευματικὴν τῆς μορφῆς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐκμηδενίζετε τὰ προνόμια τῆς μορφώσεως. Καὶ ἀποκαθιστᾶτε τοὺς προικισμένους ἀπὸ τὴν Φύσιν, «τοὺς φέροντας τὴν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς» εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ Λαοῦ μας.

Διὰ τὸν Πολιτισμόν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ περιφρούρησις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς πολιτιστικῆς μας ἰδιομορφίας ἀποτελεῖ τὴν ἀνεκτίμητον συμβολὴν μας καὶ τὸν ἀκαταγώνιστον ὀπλισμόν μας εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Συγχρόνου Κόσμου. Ἡ ἀποφασιστικὴ αὐτὴ στροφή εἰς τὸν χώρον τῆς Ἱστορίας ἔχει τοποθετηθῇ ἀπὸ Ὑμᾶς μὲ συνείδησιν ὑπερτάτης εὐθύνης ἀπέναντι τῆς μοίρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν Ἐκπαιδευτικὴν Σας Μεταρρύθμισιν καὶ τὴν δωρεὰν παιδείαν πρὸς τὸν Λαόν. Ἀπὸ σήμερον, τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν τῆς Δημοκρατίας πρέπει νὰ τὴν καταστήσωμεν πρᾶξιν εἰς σειρὰν νομοθετημάτων μὲ βάσιν τὸ κάλλος, τὸν ἀνθρωπισμόν, τὸ μήνυμα τῆς ἐλευθερίας ποὺ πλημυρίζουν τὰ ἑλληνικὰ κείμενα, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐπιστέγασμα τὰ σύγχρονα ἐπιτεύγματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς.

Κύριε Πρόεδρε, θὰ εἶμαι συνεπὴς εἰς τὰς ἐντολάς σας. Εἶναι μοναδικὴ ἐγγύησις διὰ νὰ πορεύωμαι πρὸς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν. Καὶ ὑπόσχομαι ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Διοίκησιν ἡ Ἀρετὴ. Εἰς τὴν Ἀρετὴν ἐμπεριέχεται ἡ νομιμότης καὶ εἰς τὰς ἀτέγκτους ἐπιταγὰς τῆς χωρὶς πάθη καὶ προκαταλήψεις, χωρὶς εὐνοίαν, θὰ προσπαθῶ ν' ἀνταποκριθῶ. Καὶ ἐδῶ, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἡ Δημοκρατία καλεῖται ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀληθινὴν τῆς φυσιογνωμίαν καὶ νὰ κρατυνηθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Λαοῦ.

Εἰς τὴν μεγαλειώδη αὐτὴν σταυροφορίαν θὰ ἐπιστρατευθοῦν αἱ πρῶται δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Ἡ κληρονομία εἶναι κοινὴ καὶ τὸ μέλλον ἀδελφώνει ὅλους τοὺς Ἕλληνας.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι αἱ χιλιάδες τῶν Ἐκπαιδευτικῶν θὰ μᾶς συνδράμουν μὲ τὴν δημιουργικὴν πρωτοβουλίαν τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὅλοι μας, ἐφ' ὃ ἕκαστος ἐτάχθη, θὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐξαφανίσωμεν τὰ ἐλαττώματά μας. Καὶ σεμνοί, μετριοφρονες, «ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινουῖντες», θὰ ἐπιστρατεύσωμεν ὅ,τι εὐγενέστερον διαθέτομεν, ἀποφασισμένοι νὰ στηρίξωμεν τὸ τιμητικὸν ἔργον ποὺ ἀναλαμβάνομεν ἀπὸ κοινοῦ σήμερον.

Ἐὰν κάποτε, Κύριε Πρόεδρε, μᾶς ἀπονείμετε τὸν ἔπαινον ὅτι καλῶς ἀνταπεκρίθημεν εἰς τὰ καθήκοντά μας, θὰ τὸ θεωρήσωμεν ὡς ἐπισφράγισιν τῆς σταδιοδρομίας μας, ὡς τὴν ὑψίστην δικαίωσίν μας εἰς τὸν στῖβον τῆς Ἱστορίας.

ΤΙΜΗΤΙΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ

Ἡ ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπένειμε τιμητικὰς διακρίσεις εἰς τοὺς κάτωθι Ἐπιθεωρητὰς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως καὶ διδασκάλους, οἵτινες κατὰ τὰ ἔτη 1961 καὶ 1962 ἡσχολήθησαν εἰς τὴν περισυλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης, τὸν καταρτισμὸν σχετικῶν συλλογῶν καὶ τὴν ἀποστολὴν τούτων εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας.

Α) Εἰδικὸς Ἐπαινος ἀπενεμήθη, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 28 Δεκ. 1963 α) εἰς τὸν κ. Παν. Νέζην Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως διότι οὗτος ὑπηρετῶν εἰς ΙΑ' Ἐκπαιδευτικὴν Περιφέρειαν (ἔδρα Φλώρινα), ἐπέτυχε δι' εἰδικῆς ἐγκυκλίου τοῦ κατὰ τὸ 1962 πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς τῆς περιφέρειας του (περιφ. Ἀλμωπίας, Α' καὶ Β' Βεροίας, Βοΐου, Γιαννιτσῶν, Γρεβενῶν, Ἐδέσσης, Ἐορδαίας, Καστοριάς, Κοζάνης καὶ Νεστορίου) τὸν καταρτισμὸν ὑπὸ τούτων 266 λαογραφικῶν συλλογῶν μὲ ἐνδιαφέρουσιν ὕλην. Ἡ φιλότιμος ἐργασία αὕτη, ἔχουσα ἐπιστημονικὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ εὐρυτέραν ἐθνικὴν ὡς καὶ παιδευτικὴν, γενομένη εἰς περιοχὰς ὧν ἀρκεταὶ εἶναι ἀκριτικά, ἐνέχει καὶ κατὰ τοῦτο ἰδιαιτέραν ἀξίαν. β) Εἰς τὸν κ. Κωνστ. Ξαρχίην, Ἐπιθεωρητὴν Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως Ὀρεστιάδος Θράκης, διότι οὗτος δι' ὁδηγίων καὶ προτροπῶν τοῦ πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν διδασκάλους ἐπέτυχε τὴν συλλογὴν σημαντικοῦ ὕλικου ἐκ τῆς ἀκριτικῆς ταύτης περιοχῆς, τὸ ὅποιον καὶ ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον.

Β) Ἐκ 367 λαογραφικῶν συλλογῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπεστάλησαν κατὰ τὰ ἔτη 1961-1962 ὑπὸ διδασκάλων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν διὰ τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ἀπενεμήθησαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τιμητικαὶ διακρίσεις ὡς κάτωθι:

α) Ἐπαινος μετὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως 3000 δρχ. εἰς τοὺς:

- 1) Σωτήριον Φάσαν, Ἐπιθεωρητὴν Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως εἰς Ἀριδαίαν Ἀλμωπίας Πέλλης.
- 2) Ἀναστάσιον Κοπανᾶν, διδ. 14ου Δημ. Σχολ. Περιστερίου Ἐνταῦθα.
- 2) Νικόλαον Τσάκαν, Γραμματέα Δήμου Πάργας. Εἰς Πάργαν.
- 4) Γεώργιον Γιαννοῦχον, Διευθυντὴν Δημ. Σχολ. Καλομοίρας Καλαμπάκας.
- 5) Ἀλεξ. Ἀδαμίδην, Διευθυντὴν Δημοτ. Σχολ. Λικνᾶδων Βοΐου.

β) Ἐπαινος μετὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως 2000 δραχ. εἰς τοὺς:

- 1) Κωνστ. Βουζιανᾶν, διδ. Γαλατινῆς Βοΐου Κοζάνης, εἰς Γαλατινὴν
- 2) Ἀπόστολον Γιωτάκον διδ. Σοφάδων Καρδίτης εἰς Σοφάδας.
- 3) Ἐλένην Οὐσταμανωλάκη Δουνδουλάκη, διδ/σαν δημ. Σχολ. Ἀνω Ἀχαρνῶν Τεμένους Ἡρακλείου.
- 4) Ν. Παπανικολάου, διδ. Δημ. Σχολ. Ροδοχωρίου Βοΐου
- 5) Στυλ. Ραουνᾶν ἱερέα, εἰς Ριζοκάρπασο Κύπρου.
6. Ἰωάννην Σβοντερῖκον, διδ. Δημοτ. Σχολ. Κάτων Θερμῶν Ξάνθης.

γ) Ἐπαινος μετὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως 1500 δραχ. εἰς τοὺς:

- 1) Σταμάτιον Ἀποστολάκην, διδ. Δημ. Σχολ. Ροδοβανίου Χανίων Κρήτης.

2) Δημήτριον Θεοδωρόπουλον, διδ. 88ου Δημοτ. Σχολ. 4ης Περιφ. Ἀθηνῶν ΤΤ 308.

3) Δημήτριον Κάκκοβον, διδ. Δημοτ. Σχολ. Ἐράνου Α' Ξάνθης.

4) Ἀθανάσιον Κακαφίκαν, διδ. Δημοτ. Σχολ. Μεγάρου Γρεβενῶν.

5) Νικολ. Κοσμᾶν, διδ. Πλάτωνος 14 Εἰς νέον Ψυχικόν Ἐνταῦθα.

6) Γεώργ. Κουφόν, διδ. Δημοτ. Σχολ. Πλάτης Ὀρεστιάδος.

7) Κωνστ. Μακρήν, Διευθ. Δημοτ. Σχολ. Σισανίου Βοΐου.

8) Ἰορδάνην Παντόπουλον, διδ. Δημοτ. Σχολ. Ἀγγελοχωρίου Βεροίας.

9) Χριστόφ. Παπαβασιλείου, διδ. Εἰς Ἅγιον Κοσμᾶν Γρεβενῶν.

10) Κωνστ. Πράσσον, διδ. Δημοτ. Σχολ. Κοτύλης Ξάνθης.

11) Ἀναστ. Σιδηρόπουλον, διδ. 8ου Δημ. Σχολ. Βεροίας.

12) Κωνστ. Σιόντην, διδ. Δημοτ. Σχολ. Χρυσουγῆς Θεσπρωτίας.

13) Στέλλιον Στυλιανίδην, Διευθ. Δημοτ. Σχολ. Περιστερώνας Πάφου Κύπρου.

14) Ἀθηνᾶν Σωτηροπούλου, διδ/σαν 34ου Δημοτ. Σχολ. Θεσσαλονίκης.

15) Λεωνίδαν Τζανίδην, διδ. Δημοτ. Σχολ. Μολόχας Βοΐου

16) Στυλιανόν Χαραλαμπίδην, Διευθ. Δημοτ. Σχολ. Χορηγοῦ Βοΐου.

17) Λ. Κοκολιόν, Θεολόγον, ἱεράς Μητροπόλεως Κυρηναίας Κύπρου, ὁδὸς Ἀγίας Σοφίας 39. Θεσσαλονίκη.

δ) Ἑπαινος ἄνευ χρηματικῆς ἐνισχύσεως εἰς τοὺς:

1) Θεόφ. Ἀγγέλην, διδ. Δημοτ. Σχολ. Ἀσκύρων Ξάνθης.

2) Γεώργ. Ἀλευριάδην, Δ/ντὴν Δημ. Σχολείου Βάρης Γρεβενῶν.

3) Κων/ον Ἀριστοτέλην, Δ/ντὴν Δημοτ. Σχολ. Ἐλάτου Γρεβενῶν.

4) Κων/ον Βραχνιᾶν, διδ. Δημοτ. Σχολ. Καλυβίων Ἐλασσόνας.

5) Μαρίαν Γιόνδην, νηπιαγωγὸν Λουτροχωρίου Ἐδέσσης.

6) Δημήτριον Δανδαλίδην, Διευθ. 8ου Δημοτ. Σχολ. Ξάνθης.

7) Λάζαρον Εὐγενίδην, Χρῆστον Ἀλγερίδην καὶ Βασιλείον Φθενάκην, διδ/λους περιφερείας Ἑορδαίας Πτολεμαΐδος.

8) Παναγ. Δέντσοραν, Διευθ. Δημοτ. Σχολ. Κορυφῆς Βοΐου.

9) Σταῦρ. Ζαλαμίδην, Διευθ. Ζ' Δημοτ. Σχολ. Ξάνθης.

10) Σωκράτην Ζιάκον, Διευθ. Δημοτ. Σχολ. Ρητίνης Πιερίας.

11) Τασούλαν Θεοχωρίδου, διδ/σαν Ἀγγελοχωρίου Βεροίας.

12) Ἄνναν Καλοῦ Τσακαγιάννη, διδ/σαν 2ου Δημοτ. Σχολ. Ἀλεξανδρείας Βεροίας.

13) Δημήτριον Καραγιαννόπουλον διδ. Γαλατάδων Γιαννιτσῶν.

14) Εὐάγγελον Κόκκινον, διδ. Δημοτ. Σχολ. Δημαρίου Ξάνθης.

15) Γεώργ. Κολιόν, Διευθ. Δημοτ. Σχολ. Παπαδάτων Πρεβέζης.

16) Καίτην Κράββα, διδ/σαν Δημοτ. Σχολ. Σταυροῦ Βεροίας.

17) Ἀθανάσιον Παπαθανασίου, διδ. Δημοτ. Σχολ. Νεαπόλεως Βοΐου.

18) Εὐστάθιον Σπυρόπουλον, διδ. εἰς Ἄργος Ὀρεστικοῦ.

19) Ἀθανάσιον Στεφανῆν, διδ. Δημοτ. Σχολ. Κηπουριοῦ Γρεβενῶν.

20) Γεώργ. Τσουκτσόγλου, διδ. Κύκνου Ὠραίου Ξάνθης.

21) Γεώργιον Τζημόπουλον, διδ. Δημοτ. Σχολ. Βυθοῦ Βοΐου Κοζάνης.

22) Δημ. Τουλούπην, διδ. Δημοτ. Σχολ. Ἄνω Θερμῶν Ξάνθης.

23) Ἰωάννην Τριανταφυλλίδην, διδ. Νεοῦσης.

24) Παναγ. Φέτσην, διδ. 8ου Δημοτ. Σχολ. Αἰγάλεω, Ἐνταῦθα.

25) Χ. Φούκαν, διδ. Δημοτ. Σχολ. Α' Ἐλευθέρου Γρεβενῶν.

26) Θεολόγον Χασιώτην, διδ. Δημοτ. Σχολ. Τσουυλίου Βοΐου Κοζάνης.

27) Νικόλαον Χατζηδούκαν, Διευθ. Δημοτ. Σχολ. Πλατῦ Βεροίας.

(Ἀνακοίνωση τοῦ «Λαογραφικοῦ Ἀρχείου» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν).

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

Τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1964 ἡ ἐλληνικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστῆμη ὑπέστησαν βωρὺ πλήγμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώην καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν Σπυρίδωνος Καλλιᾶφα, διότι διεκόπη τὸ πολυσχιδὲς καὶ καρποφόρον ἔργον, τὸ ὁποῖον ὁ αἰμνῆστος ἀνὴρ ἤρchiσε πρὸ πενήκοντα καὶ πλέον ἐτῶν καὶ συνέχιζε μετὰ ζήλον ἀξιοθαύμαστον μέχρι τῶν τελευταίων τοῦ ἡμερῶν.

Ὁ Σ. Καλλιᾶφας ἐγεννήθη ἐν Δροβιάνῃ τῆς Βορείου Ἠπείρου τὴν 1)14 Νοεμβρίου 1885. Ἐτελείωσε τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ πατρίδος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπεπεράτωσε τὰ Γυμνασιακὰ του μαθήματα ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐγγραφεὶς ἀκολούθως εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἔλοβε τὸ πτυχίον αὐτῆς τὸ 1907, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1916-1919 ὡς ὑπότροφος τοῦ ἄθλου Ὁθωνος Σταθάτου ἐσπούδασε Παιδαγωγικὴν, Ψυχολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ζυρίχης τῆς Ἑλβετίας. Εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν δὲ κοινὸν τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐνεφανίσθη ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν πραγματειῶν «Ἡ σύγχρονος ἐκπαίδευσις τῶν κορασίων» 1919, «Ἡ περὶ τῆς ἀγωγῆς νεωτέρα θεωρία» (1920) καὶ «Ἡ σύγχρονος ἐκπαιδευτικὴ κίνησις ἀλλοχοῦ καὶ παρ' ἡμῖν» (1921), αἱ ὁποῖαι ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν στεροῦνται ἀξίας.

Ὁ Καλλιᾶφας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τὸ 1907 καὶ ὑπηρέτησεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς ἐλληνικὰ σχολεῖα, εἰς διδασκαλεῖα ὡς καθηγητῆς καὶ ὡς διευθυντῆς, εἰς τὴν «Ριζαρείον» Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν, εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας ὡς καθηγητῆς καὶ εἰτα ὡς ἐπόπτης, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ὡς ἀνώτατος ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος καὶ ἐν τέλει (τὸ 1947) ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ὡς διδάσκαλος ὁ αἰμνῆστος Καλλιᾶφας τῇ ἀληθείᾳ διέπρεψε, διότι διέθετεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα κοσμοῦν τοὺς μεγάλους διδασκάλους, ἀρτιωτάτην φιλολογικὴν συγκρότησιν, σπανίαν παιδαγωγικὴν κατάρτισιν, μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὸν ὑπὸ ἀνάπτυξιν ἄνθρωπον, ἀνυπέρβλητον ἱκανότητα νὰ κατανοῇ τὰ προβλήματα του, ἱκανότητα οὐ τὴν τυχοῦσαν νὰ προσαρμόζῃ τὴν διδασκαλίαν του εἰς τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν μαθητῶν του, θαυμαστὴν ἐπιδεξιότητα εἰς τὸ νὰ παρωθῇ αὐτοὺς νὰ μανθάνουν δι' ἰδίας αὐτενεργοῦ προσπάθειας καὶ ἄλλα πολλά. Ὁ αἰμνῆστος διδάσκαλος εἶχε κατανοήσει τὴν σημασίαν τοῦ σχολείου ἐργασίας διὰ τὴν ἐλευθέραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν καὶ ἡγωνίσθη δόκνως εἰς ἐπικράτησιν αὐτοῦ εἰς τὴν χώραν ἡμῶν καὶ ἐγκατάλειψιν τοῦ ἐρβάρτιακοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολλὰς δεκαετίας εἶχε ταλαιπωρήσει τοὺς διδασκάλους καὶ τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν ἡμῶν. Ὡς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος ὁ ἐκλιπὼν ἀνὴρ ἐπὶ δεκαετίαν περίπου παρέσχε δειγμάτων μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ ἐμπνευσμένου πνευματικοῦ ἡγέτου.

Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτὰς δὲν εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ χρηματίσῃ μαθητῆς του, εἶχεν ὅμως τὴν καλὴν τύχην νὰ διατελέσῃ ἐπὶ ἑπταετίαν ὑφιστάμενός του εἰς τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον, τοῦ ὁποῖου ἦτο ἐπόπτης, καὶ νὰ παραστῇ εἰς πολλὰς διαλέξεις, τὰς ὁποίας ἔδωσεν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο, τὸν «Παρνασσόν» καὶ ἀλλοχοῦ καὶ νὰ ὠφεληθῇ πολλὰ ἐξ αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ

κολακεύεται νά συγκαταλέγῃ τὸν ἀείμνηστον καθηγητὴν μεταξὺ τῶν σοφῶν διδασκάλων του.

Καὶ ὡς ἐπιστήμων ὁ Καλλιάφας ὑπῆρξεν ἡγετική μορφή, διότι διὰ τῶν ἔρευνῶν καὶ συγγραφῶν του συνετέλεσε μεγάλως εἰς θεμελίωσιν τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς δημιουργίαν ἀξιολόγου παιδαγωγικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα βελτίωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἡμῶν πραγμάτων καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ πρόοδον τῆς κοινωνίας ἡμῶν. Ὡς γνωστόν, αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη ὀφείλουσιν τὴν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν πορεῖαν αὐτῶν εἰς πολλοὺς παράγοντας, ἀλλὰ, ἀναμφιβόλως, πρωτεύουσιν μεταξὺ αὐτῶν θέσιν κατέχει ἡ παιδεία.

Πολλάκις μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία, ἀκούων αὐτοῦ ὁμιλοῦντος ἢ μελετῶν τὰ συγγράματά του νὰ θαυμάσω ὄχι μόνον τὸν ἀπέραντον πλοῦτον τῶν γνώσεών του, ἀλλὰ καὶ τοὺς βαθυστοχάστους λογισμοὺς του, τὴν ἀγχίνοιαν, μετὰ τῆς ὁποίας ἡρμήνευε γεγονότα καὶ φαινόμενα, τὸ ἐρευνητικόν του πνεῦμα, τὴν εὐχέρειαν, μετὰ τῆς ὁποίας κατενόει τὰς σκέψεις καὶ τοῦ μεγαλόφρονος συγχρόνου ἢ παλαιότερου σοφοῦ, εἴτε παιδαγωγικὸς εἴτε ψυχολόγος εἴτε φιλόσοφος εἴτε ἱστορικός ἦτο οὗτος, τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν προβλημάτων, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν φιλοσόφημένην σκέψιν του περὶ ζητημάτων εἰς τὴν πρακτικὴν ζωὴν ἀναφερομένων. Παρὰ ταῦτα δὲ ἄξιον μνείας εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ εἴλκυσαν πάντες οἱ κλάδοι τῆς Παιδαγωγικῆς, ἡ Συστηματικὴ Παιδαγωγικὴ, ἡ Ἱστορία τῆς Ἀγωγῆς, ἡ Θεραπευτικὴ, ἡ Συγκριτικὴ Παιδαγωγικὴ, ἡ Παιδαγωγικὴ Κοινωνιολογία, ἡ Φιλοσοφία τῆς Ἀγωγῆς, ἡ Γενικὴ Ψυχολογία καὶ πάντες οἱ κλάδοι τῆς ἐπιστήμης ταύτης, οἱ ἔχοντες σχέσιν μὲ τὴν ἀγωγήν, προσέτι δὲ ἡ Κοινωνιολογία, ἡ Ἀνθρωπολογία, ἡ Ὀντολογία, καὶ ἄλλοι. Ἀψευδὴς μάρτυς πάντων τούτων σήμερον, ὅτε δὲν ζῇ πλέον ὁ Καλλιάφας, εἶναι αἱ συγγράφαί του, αἱ ὁποῖαι, ἂν ὑπολογισθοῦν τὰ μεγάλα συγγράμματα, αἱ πραγματεῖαι καὶ τὰ ἄρθρα του, ὑπερβαίνουν τὴν ἑκατοντάδα. Ἐκ πασῶν τούτων θὰ ἀναφέρωμεν ἐνδεικτικῶς ὀλίγας τινάς, ἵνα βοηθήσωμεν τὸν ἀναγνώστην ὅστις δὲν γνωρίζει καλῶς, τί ἦτο ὁ Καλλιάφας ὡς ἐπιστήμων, νὰ μορφώσῃ γενικὴν τινὰ γνώμην περὶ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον κατέλειπεν ὁ ἐξαίρετος ἐπιστήμων, φεύγων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου: «Σῶμα καὶ ψυχὴ. ὕλη καὶ πνεῦμα» (σ. 100, 1929), «Ἡ θρησκεία καὶ ἡ διδασκαλία τῶν θρησκευτικῶν ἐν τῷ δημοτικῷ καὶ τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει» (σ. 130, 1930), «Ἡ σύγχρονος διδακτικὴ ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει» (σ. 516, 2α ἔκδ. 1933), «Χαρακτῆρες ἢ ψυχολογικοὶ τύποι. Παιδαγωγικά καὶ κοινωνικά προβλήματα» (σ. 200, 1935), «Τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα» (σ. 104, 1938), «Περὶ τῆς βουλήσεως. Συμβολὴ εἰς τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ὕλισμοῦ» (σ. 110, 1940), «Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως» (σελίδες 140, 1945), «Ψυχολογία τοῦ βάθους» (σ. 238, 1950), «Χαρακτηρισμὸς τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἄλλαι τινὲς ἐπίκαιροι πραγματεῖαι» (σ. 176, 1953), «Τὰ πρῶτα πέντε παιδικὰ ἔτη» (σ. 142, 1958), «Ἐπίτομος Γενικὴ Παιδαγωγικὴ» (σ. 184, 2α ἔκδ. 1963).

Ἄλλ' ὁ Καλλιάφας δὲν ἦτο μόνον θαυμάσιος διδάσκαλος καὶ ἐξέχων ἐπιστήμων. Ἦτο πρὸ παντὸς Χριστιανός. Ἕλλην καὶ ἄνθρωπος μὲ τὴν εὐγενεστάτην τῆς λέξεως σημασίαν. Ἦτο δηλαδή, μίαν ὠλοκληρωμένη προσωπικότητα, ἡ ὁποία εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσίν της προεκάλει τὴν προσοχήν, τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμόν. Ἡ κοσμοθεωρία του ὑπῆρξε σαφὴς ἰδεαλιστικὴ, ἡ θρησκευτικὴ του πίστις βαθεῖα καὶ ἡ συμπεριφορὰ του πάντοτε εἶχε τὸ γνώρισμα τῆς ἀξιοπρεπείας, τῆς εὐγενείας, τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν συνάνθρωπον, τῆς ἀπεράντου καλωσύνης. Ὁ

ἀείμνηστος καθηγητὴς ἦτο πρὸς τούτοις λάτρης τῆς προγονικῆς κληρονομίας καὶ παντὸς Ἑλληνικοῦ, μὲ δριμύτητα δὲ ἐκαυτηρίαζε τοὺς μὴ σεβομένους τὴν παράδοσιν ἡμῶν, ἀποκαλῶν θυμοσόδως αὐτοὺς «συγχρονισμένους», ἑαυτὸν δὲ «ἀσυγχρόνιστον». Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰργάσθη ἀόκνως ὅσον ὀλίγοι διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του, τῆς ἑλληνικωτάτης καὶ πολυβασανισμένης Β. Ἡπείρου, μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἠτύχησε νὰ ἰδῇ πραγματοποιούμενον τὸ ὄνειρόν του.

Δι' ὅλας αὐτὰς τὰς ἀρετὰς του ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ζῶν ἠγαπήθη μεγάλως, εὐθὺς δ' ὡς ἀνηγγέλθη ὁ θάνατός του πάντες οἱ γνωρίζοντες κατὰ τινὰ τρόπον αὐτόν, ἔσπευσαν νὰ ἀποτίσουν φόρον τιμῆς εἰς τὴν σεπτὴν σοφὴν του. Ἐκπρόσωποι τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Πανεπιστημίου, ὁλόκληρος ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολή, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρεία, τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον, πλῆθος ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων ἐκπαιδευτικῶν, φίλων καὶ θαυμαστῶν του, Βορειοηπειῶται, συνέρρευσαν εἰς τὸ Α' νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν ἵνα ἀπευθύνουν εἰς αὐτὸν τὸν ὕστατον χαιρετισμόν. Ἡ κοινωνία ἡμῶν, τῆς ὁποίας ὁ ἐκλιπὼν ὑπῆρξεν ἐξέχον μέλος, θὰ διατηρήσῃ ἐπὶ μακρὸν ἀγαθωτάτην ἀνάμνησιν τοῦ καθηγητοῦ Καλλιάφα.

Ἐν τέλει, εἰς τὴν κυρίαν Καλλιάφα, ἡ ὁποία κατὰ πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὰς ἐν συντομίᾳ περιγραφείσας ἐκδηλώσεις τῆς προσωπικότητος τοῦ συζύγου της καὶ ἡ ὁποία μὲ παραδειγματικὴν στοργὴν ἐστόθη πλησίον του κατὰ τὴν ἐπὶ μῆνα περίπου διάρκειαν τῆς ἀσθενείας τῆς ὀδηγησάσης αὐτὸν εἰς τὸν τάφον, ὡς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς του, ἀπευθύνει ὁ ὑπογεγραμμένος καὶ ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» θερμότατα συλλυπητήρια καὶ τοὺς διαβεβαιοῖ, ὅτι ὁ προσφιλέτης των, ναὶ μὲν ἐκλείσετὸν βιολογικόν του κύκλον, ἀλλὰ αἱ σπάνιαι ἀρεταὶ του καὶ τὸ σπουδαιότατον καὶ σύγχρονον ἐν πολλοῖς ἔργον, τὸ ὁποῖον κατέλειπε, θὰ κρατήσουν αὐτὸν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ζῶντα εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων.

Νικόλαος Γ. Μελανίτης

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

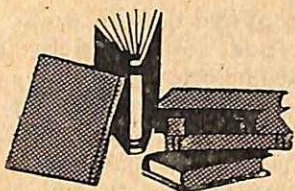
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ

Εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἐπιμορφωτικῶν, ἐθνικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκπολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων τῆς πόλεως τῶν Γιαννιτῶν ἐδόθη μὲ ἰδιαιτέραν ἐπιτυχίαν, ἡ δευτέρα κατὰ σειράν διάλεξις ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Σχολείων Περιφ. Γιαννιτῶν κ. Χαριλάου Βενιζέλου καὶ μὲ θέμα: «Ἡ Κοινωνία καὶ τὸ παιδί».

Ἡ διάλεξις, τελοῦσα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διοικητοῦ Φρουρᾶς Γιαννιτῶν, ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ἐπιβλητικὴν αἴθουσαν τῶν τελετῶν τῆς Λέσχης Ἀξιωματικῶν, ἐνώπιον πυκνοτάτου καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου.

Τὸν ὁμιλητὴν παρουσίασε πρὸς τὸ ἀκροατήριον ὁ Διοικητὴς Φρουρᾶς Συντῆρχης κ. Εὐστρ. Θεοφικογιαννῆκος.

Ὁ ρήτωρ, ἀντλῶν τὰ στοιχεῖα τῆς ὁμιλίας του ἐκ τῆς πλουσίας αὐτοῦ πείρας καὶ τῆς ἐμβριθοῦς κατοχῆς τῶν ψυχολογικῶν θεμάτων καὶ χειριζόμενος δεξιότατα τὸν λόγον, ἔδωκε μὲ σαφῆνειαν καὶ παραστατικότητα ἕνα πλήρες διάγραμμα ὁμιλίας μὲ σύγχρονον παρένθεσιν παραδειγμάτων καὶ ἄλλων συναφῶν ἐπιχειρημάτων, μὲ σύντομον ἀναδρομὴν εἰς τοὺς βασικοὺς σταθμοὺς τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ἀγωγῆς καὶ μὲ συσχετισμὸν πρὸς τὴν ἔρευναν τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῶν κατὰ καιροὺς ἰσχυ-

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Έλληνικά βιβλία

Συμπ. Μ. Καλλιάφα: Έθνική παράδοση, Φυσικομαθηματικά Έπιστήμαι και Παιδεία, Έκδοσις Χ.Ε.Ε.Λ., σελ. 46, Αθήναι 1963.

Είς εποχήν, όπου η διαμάχη διὰ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν κλασσικῶν καὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἔχει περιέλθει εἰς ὄξύ σημειον, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη ἐμμένουν εἰς τὰς ἀρχικὰς τῶν θέσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι τὸ πρόβλημα ἐτέθη ἐπὶ κακῆς βάσεως, ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τὸ πολυμέρες τοῦ ἔργου ἀειμνήστου καθηγητοῦ Σ. Καλλιάφα, προσλαμβάνει ἐξαιρετικὴν ἐπικαιρότητα.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας ἀναλύεται ἡ ἔννοια τῆς παραδόσεως καὶ αἱ ἐπιπτώσεις αὐτῆς ἐπὶ τῆς καθόλου ἐξελιξέως ἀτόμων καὶ ἐθνῶν. Παράδοσις ἐνὸς λαοῦ εἶναι τὸ σύνολον τῶν σχέσεων τοῦ πρὸς τὸ παρελθόν, τὸ ὅποιον ἐνεργῶς περιέχεται εἰς τὰς πάσης φύσεως δραστηριότητας καὶ καταστάσεις τῶν ἀτόμων, ἡ συνειδητὴ δὲ καὶ ἐνεργὸς παράδοσις οὐδέποτε εἶναι αἰτία παρακμῆς, ἀντιθέτως μάλιστα εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος προόδου. Μὲ λιτότητα ὕφους καὶ δι' εὐστόχων ἐπιχειρημάτων στηρίζει τὴν θέσιν αὐτὴν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς παιδευτικῆς ἀξίας τῶν κλασσικῶν σπουδῶν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐξ αὐτῶν ὠφελημάτων. Δὲν παραλείπει ὅμως νὰ τονίσῃ τὰ μειονεκτήματα καὶ τὰς ἀτελείας τῶν ἰδίων αὐτῶν σπουδῶν καὶ γενικώτερον τοῦ βάρους τῆς παραδόσεως, ἡ ἐνεργὸς δυνάμις τῆς ὁποίας οὐδόλως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τῆς. Ὁ περιορισμὸς τῶν γνώσεων περὶ τοῦ παρελθόντος ἐπιβάλλεται. Ὁ καταθλιπτικὸς φόρτος εἶναι δυνατόν νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἀνάσχεσιν τῆς δράσεως καὶ ὄχι, ὡς θὰ ἔπρεπε, εἰς πράξεις. Τέλος, εἰς τὸ πρῶτον μέρος ρίπτονται ἐνδιαφερόντως ἰδέαι διὰ τὴν κατάλληλον κλασσικὴν μόρφωσιν τῶν νέων καὶ τῶν ἐνηλίκων.

Μετὰ σύντομον ἐπισκόπῃσιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ νεωτέρου ἀνθρωπισμοῦ, ὁ συγγραφεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας του, ἥτοι τὴν μορφωτικὴν ἀξίαν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν φυσιογνωστικῶν. Αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστήμαι συνδέονται στενῶς μὲ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν. Ἡ μόρφωσις, τὴν ὁποίαν παρέχουν, εἶναι ποικίλη καὶ ἀποτελεῖ οὐσιώδεις καὶ ἀναντικατά-

σάντων ἐθνικῶν καὶ κοινωνικῶν ἰδεωδῶν κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἔκτροπή τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ὀρθῶν κανόνων κοινωνικῆς ζωῆς εἶναι θλιβερόν ἀπτόκορον τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ἀτόμων ἀπὸ τὴν λάμπουσάν καὶ ἀκτινοβολοῦσαν κιβωτὸν τῶν ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν μας παραδόσεων καὶ ἡ ἀποξένωσις τούτων ἀπὸ τὸν πλούσιον κόσμον τῶν ἑλληνικῶν ἡθῶν καὶ ἑθίμων ἐδημιούργησε τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν πώρωσιν.

Διευτύωσεν ἔν κατακλιθεὶς τὰς γνώμας του ὑπὸ τύπον συμβουλῶν περὶ τῶν τρόπων ὀρθῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν παιδιῶν. Συνέστησε δὲ πρὸς τοὺς παρισταμένους τοπικοὺς ἄρχοντας καὶ ἄλλους ἀρμοδίους παράγοντας τὴν ἵδρυσιν ἐν τῇ πόλει Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὴν δημιουργίαν Ἀναγνωστηρίου διὰ τοὺς νέους τῆς μετασχολικῆς ἡλικίας.

Τὰ παρατεταμένα χειροκροτήματα καὶ τὰ θερμὰ συγχαρητήρια τῶν παρισταμένων, τὰ ὁποῖα ἀπέσπασεν ὁ ὁμίλητής, ἔδωσαν τὸ μέτρον τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐν λόγῳ διαλέξεως.

Τ.ς

στατον συστατικὸν τῆς καθόλου μορφώσεως. Παραλλήλως ἀναπτύσσει τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ διὰ τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν μόρφωσις καὶ κοπιώδης εἶναι καὶ λίαν δυσχερής. Πρέπει μὴπως διὰ τὸν λόγον αὐτὸν νὰ τὴν ἀποφύγωμεν εἰς τὰ σχολεῖα; Ὁχι ἀσφαλῶς, ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεὺς. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ τηρηθοῦν μερικαὶ ἀρχαί, τὰς ὁποίας καὶ ἐκθέτει. Καὶ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ὁ Σ. Καλλιάφας ἀποδεικνύεται συνεπὴς πρὸς ὅ,τι ὑπεστήριζε κατὰ τὰς πανεπιστημιακὰς του παραδόσεις: Ἀνθρωπιστικὰ μαθήματα καὶ φυσικομαθηματικὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ διδάσκωνται εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ σχολεῖα, ἄλλως ἡ μόρφωσις καθίσταται μονομερής. Ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ θέσις τοῦ ὡς μέλους τῆς κοινωνίας ἀλλὰ καὶ αἱ εἰδικαὶ ἐπαγγελματικαὶ τοῦ ἀνάγκαι ἀπαιτοῦν μόρφωσιν εὐρυτέραν. Ἡ ἐκπαίδευσις δὲν πρέπει νὰ εἶναι μονομερής, ἔστω καὶ ἂν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν τυπολογίαν τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ νὰ προχωρῇ ἐν μέρει καὶ πέραν αὐτῆς, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν παραγνωρίζῃ. Ἀνθρωπιστικὰ μαθήματα καὶ φυσικομαθηματικὰ τείνουν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν: τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν λύσιν τῶν μεγάλων προβλημάτων του. Ἡ μεταξὺ τῶν σχέσις δὲν εἶναι ἡ ἀντιδικία ἀλλὰ ἡ διὰ τοῦ ἐνὸς συμπληρώσεως καὶ πρόοδος τοῦ ἄλλου. Ἀρκεῖ ἡ κατανομή τῶν νὰ γίνεται λελογισμένως κατὰ τὸν τύπον τοῦ σχολείου καὶ νὰ ἀκολουθῇ ἡ προσφορωτέρα μέθοδος διδασκαλίας. Καὶ μὲ ὀλίγας ὑποδείξεις περὶ τῆς μεθόδου περατοῦται ἡ μικρὰ εἰς ἔκτασιν ἀλλὰ πλουσία εἰς περιεχόμενον μελέτη τοῦ Σ. Καλλιάφα, ἡ ὁποία κάθε ἄλλο παρὰ ἀδιάφορον ἀφήνει τὸν ἀναγνώστην. Διὰ τοῦτο ἐκθύμως τὴν συνιστῶμεν εἰς τοὺς συναδέλφους.

Γ. Κ. Παπαγεωργίου

Γεωργίου Ε. Ἀραβανῆ: Δάσκαλος καὶ παιδί. Κοινωνικοπαιδαγωγικὴ μελέτη. Σελὶς 50. Αθήναι 1963.

Γνωστὸς ὁ κ. Ἀραβανῆς στὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον ἂν καὶ νέος στὸ ἐπάγγελμα—ἀπὸ τὴν πλούσια ἀρθρογραφία καὶ τὴν θερμὴ συνδικαλιστικὴν του παρουσίαν στὸν κλάδο—μὲ τὸ βιβλίον του «Δάσκαλος καὶ παιδί» μᾶς παρέχει μιὰ θαυμάσια κοινωνικοπαιδαγωγικὴ μελέτη. Διεξερχόμενος κανεὶς τὸ βιβλίον διαπιστώνει συνειδητὰ τὴν διάρθρωσιν καὶ τὴν ἐκτύλιξιν τῶν ἀπόψεων καὶ ἰδεῶν τοῦ συγγραφέα καὶ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀξιολογήσῃ τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν συναισθημάτων ποὺ δονοῦν τὴν ψυχὴν του.

Ὁ κ. Ἀραβανῆς—στὸ καλοπροσέγμενον βιβλίον του—ἔχει κατορθώσει νὰ συμπυκνώσῃ τις βασικὰς ἀρχὰς τοῦ ὑγιοῦς πολιτισμοῦ καὶ τὰ προβλήματα του, ποὺ ἀπαιτοῦν τὴν λύσιν ἐκ μέρους τοῦ παιδαγωγοῦ, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ στὸ ἀκέραιο τὸ μεγάλο σκοπὸν του.

Χωρὶς ὑπερβολὴν θὰ ἀποτολμούσαμε νὰ ὀνομάσουμε τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐμπνευσμένου συναδέλφου ἕνα μικρὸν ἐγχειρίδιον ἀγωγῆς. Γιατί, χωρὶς νὰ παραμελῇ ἢ νὰ παραγνωρίσῃ τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητά, στηρίζει τὴς ἀπόψεις του εἰς βασικὰ ὑπερχρονικὰ ἀξιώματα καὶ καθορίζει τὸν ὀρθὸν δρόμον, ποὺ ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ ὁ γονέας κι' ὁ δάσκαλος γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν κι' οἱ δύο τὴν ἀποστολὴν τους.

Φιλοσοφώντας ἀκόμη στὸ σύγχρονον πνεῦμα τῆς ἐποχῆς διαπιστώνει, πῶς ὁ νοῦς πῆρε τὴν ἀνοδικὴν πορείαν εἰς τὴν θέσιν τῆς μόρφωσης σὲ δυσανάλογο ρυθμὸ μὲ τὸ συναίσθημα (σελ. 12).

Βρίσκει, στὴ συνέχεια τῶν ἀπόψεων του, πῶς τὸ μέγα ἔργο τῆς ἀγωγῆς ἀποτελεῖ τὸ «Ἐωθινόν» ἐνὸς ὑγιοῦς πολιτισμοῦ καὶ τὸ ἱερώτερον προσκλητήριον εἰς τὴν αὐγὴν τῆς συνειδήσεως (σελ. 14).

Ἀκολουθῶν ἀναλύει ψυχολογικὰ τὸ παιδί καὶ διαπιστώνει ἀνεπάρκειαν τοῦ σχολείου στὴν ὀρθὴ ἀγωγή του, γι' αὐτὸ ζητεῖ ἐξ ἴσου τὴν ἐνίσχυσιν τῆς οἰκογένειας. Εἶναι πλάνη νὰ νομίζουμε πῶς μόνο οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μορφώνουν. Ἀντίθετα ὅλα τὰ ὄργανα τῆς πολιτείας καὶ ὅλοι οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἀσκοῦν ἐπίδρασιν μορφωτικὴν εἰς τὴν νέα γενιά, (σελ. 16). Ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ κατέχει ξεχωριστὴν θέσιν εἰς τὴν μελέτην εἶναι ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποία θέλει καὶ σὰν πρωταρχικὸν παράγοντα ἀγωγῆς (σελ. 38). Ἡ ὅλη μελέτη διαιρεῖται σὲ δέκα κεφάλαια καλῶς τεκμηριωμένα καὶ τὰ ὁποῖα ἐγγύζουσιν ὅλα τὰ σπουδαιότατα προβλήματα τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐνημερώνουν τὸν ἀναγνώστη. Γιὰ νὰ δικαιολογήσουμε τὴν κρίσιν μας αὐτὴ φτάνει νὰ ἀναφέρουμε μερικὰ: Τὸ ἄτομον καὶ ἡ σύγχρονη κοινωνία. Τὰ καθήκοντα τοῦ συγχρόνου παιδαγωγοῦ στὸ σχολεῖον. Ἡ κρίσις τῆς νεότητος, ἡ διάγνωσις καὶ ἡ θεραπεία τῆς. Ὁ ρόλος τῆς οἰκογένειας στὴ σύγχρονη ἐκπαίδευσιν κ.ἄ.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἐντυπωσιάζει κυρίως τὸν ἀναγνώστη εἶναι ἡ ἀντοχή, ἡ ἱκα-

νότητα και ό πνευματικός μόχθος του συγγραφέα στην παράθεση της πλούσιας βιβλιογραφίας. Ένα πλήθος γνωμών μεγάλων παιδαγωγών, δικών μας και ξένων, βρίσκεται διάχυτο παντού στην κατάλληλη θέση και στηρίζει απόλυτα τις γνώμες του. Κι' αυτός άκριβώς είναι ό λόγος που ή μελέτη προσφέρεται στο σύνολο όχι σαν μία συνηθισμένη πνευματική εργασία, αλλά βαθεία στοχαστική και με αξιώσεις, πράγμα που δείχνει άνθρωπο ψυχικά καλλιεργημένο, πνευματικά ώριμο, με πίστη στο έργο του, με έφεση για μάθηση και με αξιοζήλευτη θέληση για πρόοδο. Διαβάζοντας τό βιβλίο αυτό αισθάνεται κανείς παρηγοριά και χαρά, γιατί ενώ ζούμε μέσα στην ύλωση φρονά εποχή του είκοστου αιώνα βρίσκονται νέοι συνάδελφοι με ύγιείς και φωτισμένες άρχες να πιστεύουν βαθεία στις έλληνοχριστιανικές μας παραδόσεις και να λατρεύουν τό έργο τους.

Ευχόμαστε όλοθερμα στον κ. Άραβανή να μάς παρουσιάσει σύντομα κι' άλλα έργα του ισάξια με τό σημερινό, τό όποιο και συνιστούμε έκθύμως να διαβαστή άπ' όλους και είδικώτερα άπό τους βασικούς παράγοντες άγωγής, τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς.

Δημήτριος Καπώνης

2. Ξένα βιβλία

Fr. Blättner: Die Methoden des Unterrichts in der Jugendschule σελ. 336. Verlag Julius Bela Weinheim.

Είναι νέα διασκευασμένη έκδοση του βιβλίου, που εξέδωσε πρό 25 έτών ό γνωστός στους Έλληνες παιδαγωγούς Fr. Blättner. Τό βιβλίο με τή νέα του μορφή προσφέρει μεγάλη συμβολή στην κατανόηση πολλών σημερινών προβλημάτων της διδασκαλίας και των προσπαθειών της σχολικής μεταρρυθμίσεως που καταβάλλονται τά τελευταία χρόνια.

Όλίγα άπό τά περιεχόμενα: 1. Οί σπουδαιότερες μεθοδικές έπινοήσεις. 2. Οί δυνάμεις, τά περιεχόμενα και οί μέθοδοι της άγωγής. 3. Άγωγή της εργασίας. 4. Γλώσσα και τέχνη στο «σχολείο εργασίας» κ.λ.π.

Heinz - Hermann Schepp: Offene Jugendarbeit. Vert. Jul. Belz, Weinheim.

Άπό τό τέλος του τελευταίου μεγάλου πολέμου ιδρύθησαν στη Δυτική Γερμανία όλόκληρη σειρά είδικών ιδρυμάτων, για τήν εργασία των νέων και τήν έπιμόρφωση των ένηλίκων με τόν γενικό τίτλο «ξενώνες των νέων». Τό βιβλίο του Η.Η. Schepp εξέτάζει όλόκληρη τήν εργασία που γίνεται στα ιδρύματα αυτά και υποδεικνύει τις θετικές και προβληματικές άπόψεις για τήν καλύτερηση και διατήρησή τους. Οί «ξενώνες των νέων» στην πραγματικότητα είναι πραγματικά σχολεία για τή μόρφωση των όδηγων ή άρχηγων ομάδων.

Άπό τά περιεχόμενα του βιβλίου: Συμβολή στην άνάλυση της παιδαγωγικής εργασίας των «ξενώνων των νέων». Σκοπός και μέθοδος της έρευνας. Τά περιεχόμενα της εργασίας. Τυπικά γνωρίσματα της παιδαγωγικής εργασίας των «ξενώνων» και ή σημασία τους για τήν πολιτική κοινωνία κ.λ.π.

W. Cappel: Das Kind in der Schulkasse. Verl. Jul. Belz Weinheim.

Ό συγγραφέας θέλει με τήν εργασία αυτή να άφυπνίσει στον δάσκαλο τή συνείδηση για τις ύπάρχουσες κοινωνικές σχέσεις, αντιθέσεις, δεσμούς και διαφορές και να του ύποδείξει μεθόδους, που μπορεί να άντιμετωπίσει όλες αυτές τις διανθρώπινες καταστάσεις.

Η προσοχή του δασκάλου στρέφεται έτσι κατά κανόνα στο «παιδί» και άπακτά μία βαθύτερη άντίληψη των έξωτερικών πλευρών της άτομικότητας του παιδιού. Έτσι ή άγωγή προς τήν κοινωνικότητα διευκολύνεται πολύ άπό τή γνώση των θετικών ή άρνητικών κοινωνικών σχέσεων της τάξεως.

Άπό τά περιεχόμενα του βιβλίου: 2. Μέθοδοι για κοινωνιοψυχολογικές έρευνες στις σχολικές τάξεις. 3. Κοινωνιομετρικές έρευνες. 4. Η σχολική τάξη ως άντικείμενο κοινωνιοψυχολογικών έρευνών κ.λ.π. (Ιδε άριθμ. 1, 2, 3).

Das Problem der Didaktik: Zft für Pädagogik 3. Beiheft Jul. Belz, Weinheim:

Τά προβλήματα της Διδακτικής άποτελούν σήμερα τό επίκεντρο των παιδαγωγικών σκέψεων. Η πληθώρα του διδακτικού ύλικού όλων των μαθημάτων, ή άβεβαιότητα της έκλογής του για τήν προπαρασκευή της διδασκαλίας και τά δύσκολα προβλήματα της έπεξεργασίας του προκάλεσαν στα τελευταία χρόνια μία ζωρή συζήτηση. Η είδική έρευνα των δασκάλων όλων των σχολείων και των Πανεπιστημίων για τήν προαγωγή της συζητήσεως αυτής έγινε τό 5ον είδικό συνέδριο στο Βερολίνο της Γερμανίας με κύριο θέμα «τό πρόβλημα της Διδακτικής».

Γ.Ζ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ήλάσαμε τά παρακάτω βιβλία:

1. Άπ. Ζάχου - Κ. Παπακωνσταντίνου. 'Η άγωγή των παιδιών μας. Έκδοσις Τουφεξή - Λάρισα. 1963.
2. Γεωρ. Κυριαζοπούλου, 'Υποδ|του Παιδ. 'Ακαδημίας, Προβλήματα Διδακτικής 1964.
3. Γεωρ. Άραβανή, διδ|λου, Δάσκαλος και παιδί 1963.
4. 'Ελπιν. Σταματάκη, 'Υποδ|τριας Παιδ. 'Ακαδημίας, 'Η έπιμόρφωση των ένηλίκων, έκδοσις 'Ι. Καμπανά.
5. Γαβ. Άλπέντζου, μετεκ. διδ|λου, Χριστός και Πατρίδα, Χαρτογραφικά τέχνη, 'Αγρίνιον, 1964.
6. Βασιλ. Άλεξοπούλου, Γυμνασιάρχου, Eduard Spranger 'Αθήναι 1964.
7. Κων. Παναγιωτάκη, Λίγες σκέψεις για τήν Παιδεία. 'Αθήναι 1964.

8. Αικατερίνης Στριφτου - Κριαρά. Οί Νέοι και ή Έποχή μας. Θεσσαλονίκη 1964.

Μαθητικά περιοδικά και έφημερίδες:

1. Sunny days, του 'Αμερικανικού Κολλεγίου έλληνικού.
2. Νέο σχολείο, τεύχος 160 - 161.
3. Κυπριακή έκπαίδευσις τεύχος 23.
4. Τό σχολείο και τό σπίτι, τεύχος 1 (25)
5. 'Εκπαιδευτικών δελτίον διδασκαλικού συλλόγου Β'. περ|ας 'Αθηνών.
6. Δελτίον όμίλου παιδαγωγικών έρευνών Κύπρου, άριθμός 4.
7. Άγροτική Οικονομία, τεύχος 36, 1963.
8. Βιβλιοθήκη γονέων τεύχος Φεβρουαρίου, 127.
9. Μόρφωσις, παγκύπριον έκπαιδ. περιοδικόν άριθ. 224 - 225.
10. 'Ορθόδοξος παρατηρητής άριθ. 526.
11. 'Ερευνα, άριθ. τεύχους 86 μήνας Φεβρουάριος.
12. Bulletin d' Informations, Commission nationale Hellénique 4 Octobre - Decembre.
13. Κρητική 'Εστία, τεύχος 139 'Ιανουάριος.

ΓΕΩΡ. Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗ

1. ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Για τους λειτουργούς Στοιχειώδους, Μέσης και 'Επαγγελματικής 'Εκπαιδεύσεως.

2. ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Για τους Νέους 12 - 20 έτών Μαθητάς, Γυμνασίων όλων των τύπων, τεχνικών και έπαγγελματικών Σχολών.

3. ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Για τους μαθητάς Ε' και ΣΤ' τάξεως των Δημोट. Σχολείων.

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΑΜΠΑΛΟΥΡΗ
Διευθυντρίας τοῦ Πρωτ. Δημοτ. Σχολείου τῆς Παιδαγ. Ἀκαδημίας
Ἀρσακείου Ψυχικοῦ.

ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

1. Γυμνάσματα Γραμματικῆς διὰ τὴν Δ'. τάξιν Δημοτικοῦ Δρχ. 12
2. Ἀσκήσεις καὶ Προβλήματα Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν Γ'. » 15
τάξιν Δημοτικοῦ
3. Ἀσκήσεις καὶ Προβλήματα Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν Δ'. » 12
τάξιν Δημοτικοῦ. Ἔκδ. «ΝΙΚΗ».
4. Ἀσκήσεις καὶ Προβλήματα Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν Ε'. » 25
τάξιν Δημοτικοῦ
5. Ἀσκήσεις καὶ Προβλήματα Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν ΣΤ'. » 30
τάξιν Δημοτικοῦ

Ἀπαντα εἰς 170 μαθήματα, διὰ τὴν πλήρη καὶ καθημερινὴν διδασκαλίαν τῶν ἀνωτέρω μαθημάτων, με συστηματικὴν κατά-
ταξιν τῆς διδακτέας ὕλης.

Κεντρικὴ Παρακαταθήκη παρὰ τῇ ἰδίᾳ
Τηλέφωνον 962.101